

УДК 81.276.6:327.88
№ держреєстрації 0125U001058

КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
03179, м. Київ, вул. Оборони Києва, 7; тел.: 380980013015

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Київського
інституту Національної гвардії
України з наукової роботи,
кандидат юридичних наук, старший
дослідник
полковник

Максим КІТІОРОВ

____.____.2025

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

**«ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ
В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ»**
(шифр – «Комунікація»)
(остаточний)

Науковий керівник НДР
канд. пед. наук, доц.,
службовець
____.____.2025

Світлана МУДРА

2025

Рукопис закінчено 01 листопада 2025 року

Результати роботи розглянуто вченою радою Київського інституту Національної гвардії України, протокол від 24 грудня 2025 року № 8

СПИСОК АВТОРІВ

Науковий керівник НДР:
професор кафедри філології та
військового перекладу,
канд. пед. наук, доц.
службовець
____.____.2025

Світлана МУДРА

Відповідальний виконавець:
професор кафедри філології
та військового перекладу,
канд. філол. наук, доц.
службовець
____.____.2025

Вікторія ПОСМІТНА

Виконавці:
доцент кафедри філології
та військового перекладу,
канд. філол. наук, доц.
службовець
____.____.2025

Валентина КОЗАК

старший викладач кафедри філології
та військового перекладу
службовець
____.____.2025

Тетяна ЛИТВИНСЬКА

старший викладач кафедри філології
та військового перекладу
службовець
____.____.2025

Оксана СКИБА

викладач кафедри філології
та військового перекладу
службовець
____.____.2025

Анжеліка ЛЕЩЕНКО

РЕФЕРАТ

Остаточний звіт НДР: 136 с., 195 джерел.

ПРОФЕСІЙНА МОВНА КОМУНІКАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ, КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ, ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ, МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПІДХОДИ, ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА.

На четвертому етапі дослідження здійснено фінальне узагальнення отриманих результатів та їх критичний аналіз у контексті актуальних викликів інформаційної безпеки. Завершено наукове редагування та підготовку рукопису колективної монографії. Уточнено теоретико-методологічні положення, систематизовано емпіричні дані та фіналізовано структуру інтегративної моделі професійної мовної комунікації військових фахівців.

Сформовано підсумкові рекомендації щодо модернізації комунікативної підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України. Зокрема, запропоновано: оновити зміст дисциплін мовного циклу; інтегрувати в освітній процес компоненти інформаційної безпеки, медіаграмотності та технологій штучного інтелекту; упровадити адаптивні цифрові інструменти; підвищити ефективність професійної взаємодії у військових підрозділах. Рекомендації структуровано з урахуванням потреб військової освіти в умовах гібридних загроз.

Підготовлено та оформлено пакет звітної документації, зокрема уточнено відомості для облікової картки НДР. Окреслено перспективні напрями подальших наукових розвідок: розвиток лінгвопсихологічних підходів до аналізу маніпулятивних стратегій, посилення «інформаційного імунітету» військовослужбовців та вдосконалення методик формування професійної комунікативної компетентності.

Результати четвертого етапу забезпечують завершеність наукового циклу НДР, створюють теоретико-методологічне підґрунтя для імплементації розроблених рекомендацій у систему військової освіти та підвищення готовності офіцерського складу до ефективної комунікації в умовах інформаційної агресії.

ABSTRACT

Final report of the research: 136 p., 195 sources.

PROFESSIONAL LINGUISTIC COMMUNICATION, INFORMATION AGGRESSION, COMMUNICATIVE COMPETENCE, DIGITAL TECHNOLOGIES, INTERDISCIPLINARY APPROACHES, INFORMATION SECURITY.

At the fourth stage of the research, a comprehensive generalization and critical analysis of the findings were completed in the context of modern information security challenges. The scientific editing and preparation of the monograph manuscript was finalized. Theoretical provisions were clarified, empirical data were systematized, and the integrative model of professional linguistic communication for military specialists was streamlined.

Final recommendations for improving the communicative training of future National Guard officers were formulated. Specifically, it is proposed to: update the content of linguistic training; integrate components of information security, media literacy, and artificial intelligence technologies; implement adaptive digital tools into the educational process; and enhance the effectiveness of professional interaction within units. The recommendations are structured according to the needs of military education under hybrid threat conditions.

The final reporting documentation has been prepared and processed, including the structure of the R&D Project Registration Card. Prospective directions for further research have been outlined: the development of linguo-psychological approaches to analyzing manipulative strategies, enhancing the "information immunity" of military personnel, and improving methodologies for forming professional communicative competence.

The results of the fourth stage ensure the completion of the R&D scientific cycle and form a theoretical and methodological basis for implementing the developed recommendations into the military education system, as well as for increasing the readiness of the officer corps for effective professional communication under conditions of information aggression.

ЗМІСТ

Вступ	6
1. Обговорення результатів досліджень на засіданні кафедри філології та військового перекладу Київського інституту Національної гвардії України	7
2. Підготовка монографії «Формування професійних мовнокомунікативних умінь в умовах інформаційної агресії» до розгляду на вченій раді інституту	9
2.1. Систематизація матеріалу щодо сучасних освітніх стратегій та технологій розвитку професійної мовної компетентності майбутніх офіцерів НГУ	10
2.2. Систематизація теоретичних засад військового перекладу в епоху гібридних загроз	31
2.3. Опрацювання концептуальних підходів до протидії викликам інформаційної агресії у професійній комунікації	60
2.4. Інтеграція питань медіаграмотності та ідентифікації дезінформації в структуру монографії	85
3. Складання облікової картки НДР	111
Висновки	112
Перелік джерел посилання	114

ВСТУП

Четвертий етап науково-дослідної роботи присвячено фінальному узагальненню отриманих результатів, їх критичному аналізу та оформленню підсумкових матеріалів, що забезпечують цілісність і логічну завершеність дослідницького циклу. На цьому етапі відбувається перехід від накопичення та інтеграції теоретичних і емпіричних даних до їх концептуального впорядкування, формулювання системних рекомендацій та підготовки до наукової апробації й інституційного затвердження.

Якщо завданням третього етапу була систематизація знань і формування практикоорієнтованих підходів, то мета четвертого етапу полягає в структуруванні напрацювань у завершений теоретико-методологічний комплекс. Це передбачає трансформацію окремих наукових положень у формат цілісної монографії та створення повного пакета звітної документації, необхідного для розгляду результатів НДР вченою радою та подальшої державної реєстрації.

Специфіка цього етапу полягає не лише в технічному редагуванні наукового матеріалу, а й у синтезі узагальнених висновків, здатних об'єднати всі компоненти дослідження в єдину наукову концепцію. Ключовим завданням є забезпечення методологічної узгодженості між теоретичними засадами, результатами емпіричного аналізу та практичними рекомендаціями щодо вдосконалення освітнього середовища військових закладів вищої освіти.

Четвертий етап виступає фінальною фазою проєкту, результатом якої є готовий науковий продукт – рукопис колективної монографії та оформлені реєстраційні документи (облікова та інформаційна картки). Ці матеріали відображають не лише здобутки виконаної роботи, а й визначають вектори подальшого розвитку теорії та практики професійної мовної комунікації в умовах гібридних загроз.

1. ОБГОВОРЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ НА ЗАСІДАННІ КАФЕДРИ ФІЛОЛОГІЇ ТА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ КИЇВСЬКОГО ІНСТИТУТУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Фахове обговорення результатів виконаної науково-дослідної роботи (НДР) на засіданні кафедри філології та військового перекладу стало ключовим етапом внутрішнього рецензування та апробації. Метою заходу була експертна оцінка отриманих даних, верифікація методологічних підходів та визначення стратегії впровадження розроблених рекомендацій у систему військової освіти.

На засіданні представлено цілісну концепцію дослідження, що охоплює:

- 1) теоретико-методологічні засади професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії;
- 2) результати емпіричного аналізу комунікативних практик у військовому середовищі;
- 3) пропозиції щодо модернізації освітнього процесу у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ).

Особливий акцент зроблено на застосуванні міждисциплінарного підходу, що дало змогу інтегрувати інструментарій лінгвістики, психології, соціології комунікацій та теорії інформаційної безпеки.

У ході дискусії науково-педагогічні працівники кафедри підтвердили валідність виокремлення чотирьох компонентів професійної мовної комунікації (когнітивного, прагматичного, соціокультурного та метакомунікативного) як основи для формування компетентності військових фахівців. Позитивно оцінено запропоновану класифікацію професійно-комунікативних функцій (інформативної, регулятивної, експресивної, фатичної, метамовної), яка адекватно відображає реалії взаємодії у військових підрозділах.

Окрему увагу приділено аналізу специфіки комунікації в умовах бойового стресу та гібридних загроз. Учасники обговорення наголосили, що дослідження враховує критичні чинники військової служби: дефіцит часу на прийняття рішень, імперативність наказів, сувору субординацію та високу відповідальність.

Це обґрунтовує необхідність трансформації традиційних методик підготовки.

Констатовано, що наявні освітні моделі недостатньо враховують виклики інформаційної війни (Information Warfare), зокрема дезінформацію та ІІСО. Відтак, пріоритетним завданням визнано включення до навчальних програм навичок критичного мислення, медіаграмотності та алгоритмів протидії маніпуляціям.

За результатами обговорення схвалено рекомендації щодо:

- 1) систематичного підвищення кваліфікації викладачів у сфері стратегічних комунікацій;
- 2) оновлення змісту дисциплін та розроблення спецкурсів із протидії інформаційним впливам;
- 3) імплементації технологій штучного інтелекту в освітній процес.

Кафедра дійшла висновку, що результати НДР мають високий науковий рівень, а розроблені рекомендації готові до впровадження в освітній процес підготовки офіцерів Національної гвардії України.

2. ПІДГОТОВКА МОНОГРАФІЇ «ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ МОВНОКОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ» ДО РОЗГЛЯДУ НА ВЧЕНІЙ РАДІ ІНСТИТУТУ

Підготовка рукопису монографії до розгляду вченою радою стала завершальним етапом синтезу наукового знання. На цьому етапі здійснено не лише літературне редагування, а й концептуальне доопрацювання тексту для забезпечення його цілісності та аргументованості.

Структуру монографії було оптимізовано для відображення логіки наукового пошуку: від теоретичного обґрунтування до прикладних рішень. Зміст розділів переглянуто з метою чіткої репрезентації наукової новизни та актуальності теми в контексті сучасного безпекового середовища.

Наукова монографія аналізує формування ефективної професійної мовної комунікації серед військових фахівців в умовах інформаційної агресії. У праці розглядаються сучасні педагогічні підходи, такі як предметно-мовне інтегроване навчання та проблемно-орієнтовані методи, у поєднанні з інтеграцією інноваційних технологій (зокрема, віртуальної реальності та штучного інтелекту) для підготовки майбутніх офіцерів. Значну увагу приділено специфіці військового перекладу в умовах гібридних загроз, що підкреслює необхідність критичного дискурсивного аналізу та включення медіаграмотності у структуру професійної компетентності.

Текст деталізує характеристики інформаційної війни, її форми та засоби (пропаганда, психологічні операції), пропонуючи практичні рекомендації офіцерам НГУ щодо протидії ворожим наративам та відповідальній взаємодії з медіа. Розвиток стійкої професійної комунікації є стратегічним завданням для підвищення рівня інформаційної безпеки та збереження національної ідентичності.

Монографію «Формування професійних мовнокомунікативних умінь в умовах інформаційної агресії» рекомендовано до друку рішенням вченої ради Київського інституту Національної гвардії України (протокол №7 від 29 листопада 2025 року).

2.1. Систематизація матеріалу щодо сучасних освітніх стратегій та технологій розвитку професійної мовної компетентності майбутніх офіцерів НГУ.

У ході виконання науково-дослідної роботи здійснено аналіз та систематизацію теоретико-методологічних засад і практичного інструментарію формування професійної мовної компетентності (ПМК) майбутніх офіцерів. Встановлено, що ПМК є інтегративною складовою професійної підготовки, яка забезпечує здатність військовослужбовців ефективно здійснювати комунікацію в умовах службово-бойової діяльності, міжнародного співробітництва та роботи з документацією. Структурна систематизація поняття дозволила виокремити чотири взаємопов'язані компоненти: лінгвістичний, соціолінгвістичний, дискурсивний та стратегічний, розвиток яких забезпечує цілісну готовність офіцера до взаємодії у професійному середовищі. Ефективність цього процесу детермінується комплексом внутрішніх (особистісна мотивація, когнітивні здібності) та зовнішніх (освітнє середовище, методичне забезпечення) факторів.

На основі узагальнення передового зарубіжного досвіду та вітчизняної практики систематизовано провідні освітні стратегії (підходи), що лежать в основі сучасної мовної підготовки у військових вишах. Ключове місце посідає комунікативний підхід, спрямований на розвиток навичок взаємодії у реальних ситуаціях, таких як командування, переговори та вирішення конфліктів, з використанням автентичних матеріалів. Його логічним доповненням виступає контекстний підхід, що базується на моделюванні професійного контексту діяльності офіцерів НГУ через аналіз кейсів та сценаріїв командно-штабних навчань. Важливу роль у формуванні критичного мислення відіграє проблемно-орієнтоване навчання (PBL), яке передбачає вирішення складних професійних проблем іноземною мовою. Особливої уваги заслуговує предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL), що забезпечує вивчення фахових військових дисциплін іноземною мовою, сприяючи досягненню взаємосумісності з підрозділами країн-партнерів.

Систематизація технологічного інструментарію дозволила класифікувати інноваційні засоби навчання за їх функціональним призначенням. До першої групи віднесено цифрові онлайн-платформи та мобільні додатки (Duolingo, Babbel, Rosetta Stone), які забезпечують індивідуалізацію навчання, гнучкість графіку та адаптивність до рівня знань курсанта. Другу групу складають комунікаційні технології (Zoom, Microsoft Teams), що дозволяють організовувати дистанційну взаємодію та міжнародні віртуальні навчання. Третьою, найбільш перспективною, групою визначено імерсивні технології (VR/AR), застосування яких дозволяє створювати симуляції бойових дій та професійних ситуацій для безпечного відпрацювання мовних реакцій. Доповнюють цей перелік технології штучного інтелекту та гейміфікації, що підвищують мотивацію та забезпечують персоналізацію освітнього процесу.

Узагальнення організаційно-педагогічних умов впровадження зазначених стратегій і технологій засвідчило необхідність комплексної модернізації освітнього середовища. Це передбачає забезпечення належної матеріально-технічної бази (швидкісний інтернет, VR/AR-обладнання, ліцензоване ПЗ), систематичне підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників, а також поглиблену інтеграцію мовної підготовки з дисциплінами бойової та спеціальної підготовки. Проведена систематизація підтверджує, що ефективний розвиток ПМК майбутніх офіцерів НГУ можливий лише за умови системного поєднання комунікативно-діяльнісних підходів із використанням широкого спектра цифрових технологій.

На сучасному етапі існує декілька підходів до формування професійної мовної компетентності. Нижче розглянемо їх детально та окреслемо основні особливості.

1. Комунікативний підхід. Комунікативний підхід є одним з найпоширеніших та найефективніших методів викладання іноземних мов, особливо в контексті підготовки майбутніх офіцерів. Його основною метою є розвиток у курсантів здатності використовувати мову в реальних комунікативних ситуаціях, максимально наближених до ситуацій їхньої

майбутньої професійної діяльності [1; 2].

Основними особливостями комунікативного підходу є:

- акцент на практичному використанні мови. Навчання, орієнтоване на виконання реальних мовних завдань, що є актуальними у військовій сфері. Це включає командування, вирішення конфліктних ситуацій, участь у переговорах, організацію та координацію дій підрозділів. Курсанти вчаться використовувати мову для досягнення конкретних цілей, що сприяє розвитку їхніх професійних навичок;
- інтерактивні методи навчання. Комунікативний підхід робить особливий акцент на інтерактивності занять. Викладачі активно застосовують рольові ігри, симуляції та дискусії, що дозволяє курсантам практикуватися у веденні діалогу, обміні інформацією та розв'язанні завдань у реальному часі. Наприклад, у контексті військової служби це можуть бути навчання, де офіцери практикують взаємодію з підлеглими або переговори з представниками інших військових формувань;
- автентичність навчальних матеріалів. Для забезпечення максимальної наближеності до професійних ситуацій використовуються автентичні матеріали, такі як військові інструкції, офіційні звіти, протоколи та інші документи. Це дозволяє курсантам не тільки розширити свій лексичний запас, але й навчитися застосовувати його у конкретних ситуаціях, що мають пряме відношення до їхньої професійної діяльності;
- акцент на взаємодії. Робота в малих групах або парах є невід'ємною частиною навчального процесу. Це сприяє не лише розвитку мовних навичок, але й підвищенню вміння працювати в команді – ключової компетенції для військових, особливо під час збройних конфліктів та операцій, що вимагають злагодженості дій і оперативного обміну інформацією;
- міжкультурна компетентність. Комунікативний підхід також приділяє значну увагу розвитку міжкультурної компетентності, що є важливим у контексті участі офіцерів у міжнародних місіях та миротворчих операціях. Уміння розуміти та адаптуватися до культурних особливостей різних країн є важливим елементом

ефективної комунікації та співпраці з представниками іноземних збройних сил та цивільними організаціями.

Зарубіжний досвід підтверджує ефективність комунікативного підходу у викладанні іноземних мов у військових навчальних закладах. Наприклад, у США та країнах Європейського Союзу цей підхід широко використовується у програмах підготовки військовослужбовців. У рамках курсу навчання в армійських навчальних закладах курсанти проходять спеціалізовані тренінги з вивчення мови на основі реальних сценаріїв, з якими вони можуть зіткнутися під час виконання службових обов'язків, таких як участь у військових місіях НАТО [11].

У Канаді військові навчальні заклади застосовують комунікативний підхід у процесі навчання військових англійської та французької мов. Навчання проходить у формах рольових ігор, симуляцій та дискусій на теми, що охоплюють різні аспекти військової служби: командування, робота з документами, інструктаж, міжвідомча координація.

Також варто відзначити, що в Німеччині під час підготовки офіцерів значна увага приділяється навчанню мовам за допомогою сучасних технологій, інтерактивних платформ та симуляційних центрів. Комунікативний підхід сприяє розвитку адаптивності в мовній комунікації, що є критично важливим в умовах швидкоплинної зміни тактичних ситуацій на полі бою [12].

Комунікативний підхід є надзвичайно ефективним у підготовці майбутніх офіцерів, оскільки він забезпечує їх необхідними навичками для використання мови в реальних професійних ситуаціях. Завдяки інтерактивності, використанню автентичних матеріалів і розвитку міжкультурної компетентності, цей підхід готує курсантів до ефективної взаємодії в умовах, наближених до їхньої майбутньої військової діяльності, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

2. Контекстний підхід. Контекстний підхід підкреслює зв'язок навчального матеріалу з реальними професійними ситуаціями. Він дає можливість курсантам зрозуміти, як набуті мовні навички можуть бути застосовані в конкретних

робочих ситуаціях [13; 14].

Характерні риси контекстного підходу:

1. Аналіз реальних життєвих ситуацій. У навчальних матеріалах і завданнях використовуються ситуації, максимально наближені до реальних військової служби. Це може бути сценарій командно-штабних навчань, кризова ситуація, що вимагає швидкої та чіткої комунікації, або рутинна комунікація на щоденній основі.
2. Проектна діяльність. Студенти виконують проекти, які поєднують мовні навички та професійні обов'язки. Наприклад, розробка оперативного плану, підготовка брифінгу або написання звіту.
3. Міждисциплінарний підхід. Навчальні матеріали часто включають інформацію з інших галузей знань, важливих для збройних сил, таких як тактика, стратегія та військове право, що дозволяє курсантам зрозуміти зв'язок між мовою та професійною діяльністю.
4. Контекстуальний підхід сприяє глибшому розумінню актуальності мовних навичок для майбутньої професії та розвиває здатність застосовувати мовні знання та навички в складних і динамічних умовах.

Контекстний підхід у підготовці майбутніх офіцерів широко застосовується в багатьох зарубіжних країнах, зокрема в США, Великій Британії, Канаді та країнах Європейського Союзу. Цей підхід базується на ідеї, що навчальний процес має бути максимально наближений до реальних умов, у яких військові можуть опинитися під час своєї професійної діяльності.

У військових академіях США (зокрема, у Військовій академії Вест-Пойнт) навчання майбутніх офіцерів відбувається за допомогою контекстного підходу, де симуляції реальних бойових дій, навчання на основі кейсів і військових операцій є важливими елементами програми. Підготовка фокусується на ситуаціях, максимально наближених до бойових умов, включаючи різноманітні сценарії, що допомагають офіцерам вчитися приймати рішення в умовах стресу та невизначеності. Наприклад, використовуються симулятори управління бойовими діями, інтегровані з комунікативними та тактичними завданнями.

У Британській королівській військовій академії Сендгерст контекстний підхід застосовується через систематичні практичні завдання в реальних або наближених до реальних умовах. Офіцерів навчають діяти в умовах бойових операцій, тренінги включають польові вправи з використанням сучасних технологій. Окрім того, велика увага приділяється розвитку лідерських якостей та управління підрозділами в різних умовах, що дозволяє формувати ефективні навички управління в реальних умовах служби.

У Канаді контекстний підхід активно впроваджується у військових коледжах, де підготовка включає не тільки військові дисципліни, але й курси з управління, економіки, права і навіть психології. Майбутні офіцери отримують комплексну освіту, яка допомагає їм зрозуміти контекст військових операцій у ширшому політичному, соціальному та економічному контексті. Це дозволяє курсантам краще підготуватися до різних ситуацій, у яких вони можуть опинитися як на полі бою, так і під час миротворчих операцій.

У Бундесвері (німецьких збройних силах) контекстний підхід до підготовки офіцерів також є невід'ємною частиною військової освіти. Військові академії Німеччини активно використовують інтерактивні симулятори та тренажери, що дозволяють моделювати бойові сценарії та опрацьовувати різні тактичні завдання. Використання таких засобів підвищує рівень підготовки до реальних бойових дій, зокрема, завдяки тому, що курсанти можуть навчатися на конкретних практичних прикладах.

У Французькій військовій академії Сен-Сір застосовується комбінований підхід, який інтегрує теоретичну підготовку з участю в реальних польових операціях та міжнародних навчаннях. Курсанти беруть участь у спільних місіях із союзниками, що допомагає їм розуміти глобальний контекст сучасних військових операцій. Це навчання включає комунікацію з іноземними колегами, участь у спільних миротворчих та гуманітарних операціях, що є важливими елементами підготовки офіцерів для сучасних міжнародних місій.

3. Проблемно-орієнтоване навчання (PBL). PBL – це підхід, що базується на активній участі курсантів у вирішенні реальних професійних проблем з

використанням мови. Цей підхід є особливо ефективним у підготовці офіцерів, оскільки розвиває не лише мовні навички, а й аналітичне, критичне мислення та навички прийняття рішень ([15; 16]. Основними аспектами PBL є:

1. Формулювання проблеми. Навчання починається з формулювання проблеми, яка відображає реалістичні виклики, з якими можуть зіткнутися офіцери. Це може бути складна комунікативна ситуація, конфлікт, який необхідно вирішити, або стратегічний виклик.
2. Самостійне дослідження. Курсанти досліджують проблему самостійно або в групах, шукають інформацію, аналізують різні підходи та знаходять рішення. Викладачі виступають у ролі фасилітаторів, скеровуючи та підтримуючи курсантів у цьому процесі.
3. Презентація та обговорення результатів. Наприкінці дослідження курсанти презентують свої рішення, які обговорюються та оцінюються на предмет їх ефективності та відповідності професійним вимогам.

PBL дозволяє курсантам зануритися в професійне середовище на етапі навчання і сприяє розвитку мовних навичок, а також інших ключових навичок, необхідних для успішного виконання своїх обов'язків.

Щодо зарубіжного досвіду, необхідно відмітити, що у військових академіях США проблемно-орієнтоване навчання є ключовим елементом підготовки офіцерів. Військові курсанти стикаються з реальними бойовими та стратегічними проблемами, які вони мають вирішувати в групах. PBL допомагає розвивати критичне мислення, навички командної роботи та лідерства. Навчальні завдання базуються на реальних бойових або кризових ситуаціях, і курсанти аналізують можливі стратегії та вирішення проблем, що можуть виникнути під час виконання місії.

У Нідерландах проблемно-орієнтоване навчання активно застосовується у Військовій академії Лейденського університету. PBL охоплює міждисциплінарні теми, де курсанти працюють над вирішенням складних завдань, що поєднують військові, політичні, соціальні й економічні аспекти. Такі завдання допомагають офіцерам розуміти ширший контекст сучасних військових операцій, включаючи

міжнародну політику та дипломатію.

У військових академіях Фінляндії PBL використовується для моделювання багатосторонніх завдань, де офіцери мають працювати над вирішенням завдань в умовах координації з іншими міжнародними організаціями та військами. Курсанти вчаться розробляти плани дій, приймати стратегічні рішення та адаптувати їх до мінливих умов.

Підхід змістово-мовного інтегрованого навчання (CLIL). CLIL дозволяє курсантам навчатися ефективніше та розвивати свої мовні навички у професійному контексті, вивчаючи свою спеціальність та іноземну мову одночасно.

Особливості підходу CLIL.

1. Інтеграція мови та змісту. Навчання відбувається шляхом вивчення спеціалізованих областей (наприклад, військова стратегія, тактика, логістика тощо) мовою викладання. Це дозволяє одночасно розвивати спеціалізовані знання та мовні навички.
2. Використання автентичних навчальних матеріалів. Навчальні матеріали базуються на реальних документах, дослідженнях та звітах, що мають відношення до тематики спеціальності, яка вивчається.
3. Розвиток когнітивних навичок; CLIL сприяє розвитку критичного мислення, аналізу та синтезу інформації, що є важливими навичками для офіцерів.

Підхід CLIL заохочує курсантів до глибокого занурення у професійний контекст, розвиваючи при цьому їхню здатність використовувати мову як інструмент для вирішення професійних завдань.

Дуже цікавим є досвід зарубіжних країн з використання підходу CLIL. Так, наприклад, у Фінляндії CLIL широко використовується у військових академіях для інтеграції вивчення іноземної мови з військовими дисциплінами. Наприклад, курсанти можуть вивчати англійську або французьку мову через військові дисципліни, такі як тактика, стратегія або військова логістика. Це дозволяє майбутнім офіцерам ефективно готуватися до міжнародних миротворчих місій або спільних військових навчань із силами НАТО.

Військові академії Іспанії активно використовують підхід CLIL для підготовки офіцерів до участі в міжнародних місіях і операціях. Курсанти вивчають військову англійську або французьку через навчальні матеріали, пов'язані з реальними військовими ситуаціями, наприклад, миротворчими операціями ООН або місіями НАТО. Це допомагає офіцерам краще підготуватися до комунікації з іноземними партнерами та координації дій під час багатонаціональних операцій.

У Бундесвері (німецькі збройні сили) CLIL застосовується для розвитку міжкультурної компетентності офіцерів. Оскільки Німеччина бере участь у численних міжнародних військових операціях, майбутні офіцери навчаються інтегрувати іноземну мову з військовими дисциплінами. Вивчення мови на базі військових кейсів дозволяє офіцерам ефективно взаємодіяти з партнерами з інших країн, що є ключовим елементом у міжнародних миротворчих місіях [18]. Військові академії Італії використовують CLIL для підготовки офіцерів до участі в миротворчих операціях. Курсанти вивчають англійську через теми, пов'язані з миротворчою діяльністю, управлінням кризовими ситуаціями та військовою дипломатією. Це дозволяє майбутнім офіцерам не тільки вдосконалити мовні навички, але й готуватися до реальних ситуацій, коли вони працюватимуть у міжнародних командах [17].

Отже, підхід CLIL забезпечує інтеграцію вивчення мови з військовими дисциплінами, що дозволяє офіцерам не тільки розвивати мовні навички, але й використовувати їх у професійному контексті. Це важливий елемент підготовки до міжнародних місій, де необхідна здатність спілкуватися іноземною мовою та враховувати міжкультурні відмінності.

З розвитком цифрових технологій з'явилася можливість значно підвищити ефективність навчання мов завдяки використанню онлайн-ресурсів та цифрових платформ. Ці інструменти пропонують широкий спектр можливостей для індивідуалізації та інтерактивності навчального процесу.

Багато сучасних науковців зосереджують свою увагу на дослідженні інноваційних технологій у процесі підготовки майбутніх офіцерів та

військовослужбовців, зокрема в контексті вивчення англійської мови. Так, зокрема Проценко П. В. досліджував формування дискурсивної культури майбутніх офіцерів через інноваційні технології [19]; Зайцев І. вивчав досвід підготовки офіцерів Збройних Сил за кордоном та його перспективи для української системи військової освіти, приділяючи увагу інноваційним технологіям [20]; Куришко Є. А. аналізував досвід впровадження військово-прикладних вправ у арміях країн-членів НАТО ([21]; Марченко О. Г. і Сидоренко І. І. досліджували методологічні засади формування професійної культури офіцерів, урахуваючи інноваційні аспекти у військово-професійній підготовці [22]; Єрмілова Н. М. зосередилася на сучасних інформаційних технологіях і інноваційних методиках у підготовці фахівців [23]; Єсіпова О. О. вивчала використання QR-кодів у навчанні педагогічних дисциплін [24]; Єфімов Д. В. досліджував застосування доповненої реальності в освіті [25]; Козубцов І. М., Данилюк І. А., Краснобокий А. В. і Вороная С. М. аналізували перспективи використання технологій віртуальної реальності в підготовці військових фахівців за стандартами НАТО [25].

За результатами нашого дослідження та аналізу різних інноваційних технологій, які можливо та корисно використовувати викладачам при формуванні мовної компетентності майбутніх офіцерів, можна виділити такі:

1. Онлайн-платформи для вивчення мов

Онлайн-платформи стали важливим інструментом для вивчення іноземних мов, зокрема для курсантів військових академій, оскільки вони забезпечують доступ до інтерактивного та гнучкого навчального процесу. Сучасні онлайн-сервіси, такі як Duolingo, Babbel, Rosetta Stone, Busuu, та інші, мають низку переваг, що роблять їх ефективними для самостійного навчання та підвищення мовної компетентності.

Переваги використання онлайн-платформ:

- гнучкість навчання. Онлайн-платформи дозволяють курсантам вивчати мову у власному темпі, без прив'язки до розкладу або місця. Наприклад, курсант може займатися як під час службової перерви, так і у вільний час після

навчальних занять, що дає змогу оптимально використовувати час для саморозвитку. Платформа Duolingo дозволяє встановлювати персональні цілі (наприклад, 10-20 хвилин на день), що забезпечує можливість регулярного тренування без великих витрат часу. Це особливо важливо для курсантів із напруженим графіком;

- інтерактивність і негайний зворотний зв'язок. Більшість платформ використовують інтерактивні вправи, такі як вибір правильного варіанта відповіді, побудова речень або переклад, і дають негайний зворотний зв'язок. Це сприяє швидшому засвоєнню матеріалу й виявленню помилок. Наприклад на Babbel користувачі можуть миттєво побачити правильність своїх відповідей та отримати пояснення граматичних правил, що допомагає закріпити правильні мовні конструкції. Такий підхід корисний для курсантів, оскільки дозволяє уникати накопичення помилок та закріплювати правильні навички;

- адаптивність до рівня знань. Онлайн-платформи, як правило, використовують алгоритми, що адаптуються під рівень знань користувача. Завдяки цьому завдання поступово стають складнішими, відповідно до прогресу учня, або спрощуються, якщо курсант стикається з труднощами. Наприклад Rosetta Stone використовує штучний інтелект для підлаштування матеріалів до рівня знань учня. Курсанти, які успішно виконують завдання, отримують більш складні вправи, наприклад, тексти з військовою тематикою для поглибленого розуміння специфічної лексики;

- різноманітність навчальних матеріалів. На платформах можуть бути доступні різні типи завдань: відео, аудіо, текстові вправи та діалоги, що допомагає вдосконалювати всі аспекти володіння мовою (читання, письмо, слухання та говоріння). Наприклад, Busuu надає можливість взаємодії з носіями мови через письмові та усні завдання, які перевіряються реальними людьми. Це забезпечує практику реального мовлення та комунікації, що є необхідним для офіцерів, які готуються до міжнародних операцій;

- інтеграція з мобільними пристроями. Мобільні додатки для платформ, таких як Duolingo чи Memrise, дозволяють курсантам вчитися будь-де,

використовуючи смартфон або планшет. Це особливо зручно для військових курсантів, які можуть бути обмежені у використанні стаціонарних комп'ютерів. Курсант може використовувати Memrise для швидкої практики нових слів і фраз під час поїздки або на службі, що робить процес навчання доступним у будь-який момент;

- формування індивідуальних навчальних програм. Деякі платформи дозволяють створювати індивідуальні навчальні плани на основі професійних інтересів. Наприклад, для курсантів можна створити навчальні модулі з військовою термінологією або фразами, пов'язаними з миротворчими місіями чи військовими операціями. Приклад: Babbel пропонує окремі курси з ділової мови, які можна адаптувати для потреб військових.

Прикладами застосування онлайн-платформ у навчанні військових може слугувати, наприклад Військова академія США (West Point), яка активно впроваджує Duolingo та Babbel як додаткові інструменти для вивчення іноземних мов. Курсанти використовують ці платформи для розвитку базових знань мов, таких як французька, арабська або китайська, що є важливими для міжнародної співпраці.

НАТО також співпрацює з мовними школами, що пропонують використання платформ на зразок Rosetta Stone для підготовки офіцерів до багатонаціональних місій. Наприклад, офіцери навчаються на спеціальних курсах, які допомагають їм оволодіти необхідними мовними навичками для ефективної комунікації з союзниками.

2. Відеоконференції та онлайн-семінари.

Використання платформ для відеоконференцій, таких як Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, стало невід'ємною частиною сучасного навчання іноземної мови. Ці інструменти дозволяють проводити інтерактивні заняття незалежно від місця перебування курсантів, забезпечуючи максимальну гнучкість у навчальному процесі. Крім того, такі платформи відкривають нові можливості для різноманітних навчальних активностей, що сприяють ефективному розвитку мовних навичок:

- онлайн-дискусії з носіями мови. Завдяки відеоконференціям можна організувати зустрічі з носіями мови, що є важливою частиною розвитку реальних комунікативних навичок. Наприклад, під час обговорення актуальних тем або культурних особливостей носії можуть пояснювати складні фрази, ідіоми чи сленгові вирази, які не завжди доступні в підручниках. Це дає курсантам можливість не лише покращити розуміння мови, але й розвинути навички живого спілкування;

- віртуальні рольові ігри та симуляції. За допомогою відеоконференцій можна організувати інтерактивні сценарії, де курсанти грають різні професійні ролі. Це може бути симуляція інтерв'ю, проведення ділової зустрічі або переговорів, де кожен учасник повинен використовувати спеціалізовану лексику. Такий підхід не тільки робить процес навчання цікавим, але й сприяє формуванню навичок, необхідних для реальних професійних ситуацій. Наприклад, курсанти проходять симуляцію дипломатичних переговорів англійською мовою, де кожен з них грає роль представника певної країни. Під час такої практики вони не лише вдосконалюють мовні навички, але й опановують ділову англійську;

- міжнародні мовні клуби. Платформи для відеоконференцій дозволяють організувати регулярні зустрічі з однолітками з інших країн. Це можуть бути як неформальні зустрічі для практики мовних навичок, так і тематичні дискусії на різні теми, що допомагає курсантам розвивати міжкультурну компетентність. Завдяки такому формату учасники мають змогу порівнювати різні культурні підходи та традиції, що збагачує їх розуміння мови в контексті. Наприклад, курсанти з України беруть участь у спільному проєкті з мовним клубом з Франції, де обговорюють національні свята та традиції своїх країн. Така активність не лише допомагає покращити володіння мовою, але й розвиває знання про інші культури.

3. Мобільні додатки.

Мобільні додатки є важливим інструментом у процесі вивчення іноземних мов, особливо для курсантів, які прагнуть навчатися самостійно або мають

обмежений доступ до традиційних занять. Завдяки зручності використання на ходу, вони дозволяють інтегрувати навчання в повсякденне життя, роблячи його доступним у будь-який час та в будь-якому місці. Деякі популярні напрямки застосування мобільних додатків включають:

- мовні тренажери. Існує багато мобільних додатків, які пропонують різні вправи для розвитку мовних навичок. Вони охоплюють такі аспекти, як словниковий запас, граматики, читання, письмо та вимова. Наприклад, такі додатки, як Duolingo або Memrise, дозволяють курсантам тренуватися у вивченні нових слів, проходити тести на знання граматики та навіть практикувати вимову за допомогою спеціальних вправ;

- мобільні перекладачі. Додатки на зразок Google Translate або Reverso дають змогу швидко знайти переклад слова чи фрази, що особливо корисно під час спілкування в реальних умовах, наприклад, під час подорожей чи переговорів. Окрім того, багато додатків пропонують функцію миттєвого перекладу за допомогою камери, що полегшує розуміння написів, документів або інструкцій іноземними мовами;

- ігрові додатки. Інтерактивні ігри стають дедалі популярнішими як засіб вивчення мови в невимушеній формі. Додатки, такі як Lingvist або Drops, інтегрують елементи гри в процес навчання, пропонуючи змагання, досягнення та нагороди за успішне виконання завдань. Це робить навчання не лише ефективним, але й цікавим для курсантів, особливо молоді.

Мобільні додатки також часто пропонують персоналізовані навчальні програми, адаптовані під рівень знань користувача, що дозволяє кожному курсанту прогресувати у власному темпі. Вони також можуть включати функції зворотного зв'язку, наприклад, автоматичне оцінювання виконаних вправ або поради щодо покращення результатів. Завдяки різноманітності доступних додатків, курсанти можуть обрати той, який найбільше відповідає їхнім потребам та стилю навчання.

4. Віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR.)

Однією з останніх інноваційних знахідок у сфері викладання та вивчення

англійської мови є віртуальна реальність (VR) та доповнена реальність (AR), які відкривають нові горизонти для навчання іноземних мов, надаючи можливість зануритися в мовне середовище без необхідності залишати аудиторію. Розглянемо їх види та особливості.

Віртуальні симуляції. Використання технологій віртуальної реальності (VR) у процесі навчання іноземних мов відкриває нові горизонти для занурення курсантів у мовне середовище. Завдяки VR-окулярам, вони можуть потрапити у реалістичні віртуальні світи, де спілкування іноземною мовою стає не просто навчальною вправою, а необхідною умовою для виконання конкретних завдань. Це дозволяє зробити процес навчання більш інтенсивним та практичним, що, своєю чергою, сприяє глибшому зануренню в мовний контекст.

Місії у віртуальному просторі. Курсанти можуть брати участь у місіях, де вони опиняються у різних професійних чи побутових ситуаціях. Наприклад, підготовка до переговорів у віртуальній кімнаті може вимагати від курсантів правильно формулювати свої думки мовою, яку вони вивчають, щоб досягти успіху. Такі завдання розвивають не лише навички мовлення, але й уміння критично мислити та швидко реагувати в стресових ситуаціях.

Імітація бойових операцій. У військових контекстах віртуальні симуляції дозволяють курсантам практикувати іноземну мову під час координації дій з іншими учасниками команди. Така форма навчання моделює реальні бойові сценарії, де швидке і точне спілкування є критично важливим для успіху операції. Віртуальні симуляції також допомагають відтворити складні умови, де мовні навички застосовуються для керування командами, навігації або комунікації в бойових умовах.

Інтерактивні культурні симуляції. Окрім місій та бойових операцій, віртуальні симуляції можуть включати й інші сценарії, наприклад, візити до віртуальних країн, де курсанти мають взаємодіяти з місцевими жителями, обговорювати культурні особливості, відвідувати музеї або магазини. Це дозволяє курсантам не лише розвивати мовні навички, але й поглиблювати розуміння культурного контексту, що є важливим аспектом комунікації.

Доповнена реальність. AR дозволяє накладати цифрову інформацію на реальні об'єкти. Використання AR-технологій у навчанні мов може бути наступним:

- розширене навчання словникового запасу. Курсанти можуть наводити камеру смартфона на реальні предмети й бачити на екрані їхні назви мовою, яку вони вивчають;

- інтерактивні підручники. Книги, що використовують AR-технології, можуть надавати додаткову інформацію у вигляді відео, аудіо та 3D-моделей, що робить навчання більш захопливим та ефективним.

Також цікавим та дуже корисним у роботі викладача іноземних мов є штучний інтелект (AI) стає дедалі важливішим елементом у процесі навчання мов, надаючи нові можливості для персоналізації та автоматизації навчального процесу, а саме - персоналізовані навчальні плани. Завдяки AI-системам навчання може бути адаптованим до індивідуальних потреб курсантів.

Наприклад:

- аналіз мовних помилок. AI може відстежувати типові помилки кожного курсанта і надавати індивідуальні рекомендації щодо покращення;

- рекомендації з навчальних матеріалів. Система може підбирати навчальні ресурси відповідно до рівня знань курсанта та його прогресу, що робить навчання більш ефективним.

Віртуальні співрозмовники. AI також може використовуватися для створення віртуальних співрозмовників, з якими курсанти можуть практикувати мову в режимі реального часу. Це дає змогу:

- створювати імітації розмовних ситуацій, де AI виступає в ролі співрозмовника, задає питання, відповідає на запитання курсантів, моделюючи реальні діалоги;

- аналізувати вимови, де AI може аналізувати вимову курсантів і надавати миттєвий зворотний зв'язок з рекомендаціями щодо її покращення.

Використання ігрових технологій у навчанні мов також є інноваційною формою навчання англійської мови. Стосовно підготовки майбутніх офіцерів

гейміфікація є потужним інструментом у навчанні, який дозволяє підвищити мотивацію курсантів через використання ігрових елементів та механік.

Освітні ігри, що спеціалізуються на вивченні мов, можуть бути інтегровані у навчальний процес для покращення засвоєння матеріалу. Приклади таких ігор включають:

- мовні квести, де курсанти проходять різні рівні, виконуючи завдання на знання мови, що стимулює їхнє бажання продовжувати навчання;
- онлайн-турніри, де курсанти змагаються один з одним, перевіряючи свої мовні знання та навички.

Сценарії з використанням ігрових механік. Викладачі можуть створювати сценарії, де курсанти повинні використовувати іноземну мову для досягнення певних цілей у грі. Це може бути, наприклад:

- рольові ігри, де курсанти приймають на себе роль офіцера, який повинен комунікувати з підлеглими, колегами чи вищими за посадою, використовуючи іноземну мову;
- ігрові симуляції у яких відбувається моделювання військових операцій або кризових ситуацій, де курсанти повинні використовувати мову для прийняття рішень та координації дій.

Отже, в умовах сучасного розвитку цифрових технологій навчання мов для майбутніх офіцерів набуло нового виміру завдяки інноваційним технологіям, які значно підвищують ефективність цього процесу. Автори дослідження розглядають різні підходи, що впроваджують новітні технології в навчання іноземних мов, і їхній вплив на формування професійної мовної компетентності курсантів.

Однією з ключових переваг інноваційних технологій є їхня здатність створювати індивідуалізовані умови навчання, що враховують рівень підготовки, особливості сприйняття та темп засвоєння матеріалу кожного курсанта. Використання онлайн-платформ для вивчення мов забезпечує доступ до широкого спектру навчальних матеріалів та можливостей для самостійної роботи, що дозволяє курсантам навчатися в зручний для них час і в будь-якому

місці.

Важливу роль також відіграють технології відеоконференцій, які дозволяють організувати дистанційне навчання, включаючи онлайн-дискусії з носіями мови, рольові ігри та симуляції. Це сприяє формуванню навичок міжкультурної комунікації та здатності оперативно використовувати іноземну мову в умовах, наближених до реальних службових ситуацій.

Мобільні додатки, віртуальна та доповнена реальність, штучний інтелект та ігрові технології також роблять вагомий внесок у навчання мов. Вони забезпечують нові форми взаємодії курсантів із мовним матеріалом, підвищують їхню мотивацію та допомагають глибше зануритися в мовне середовище.

Отже, впровадження інноваційних технологій у навчання мов є не лише актуальним, але й необхідним кроком у підготовці майбутніх офіцерів. Ці технології не лише покращують якість навчання, але й готують курсантів до використання мовних навичок у професійній діяльності, що є важливим фактором для успішної служби в умовах сучасного глобалізованого світу.

Практичні аспекти та проблемні сторони впровадження сучасних підходів і інноваційних технологій у роботу ЗВО, зокрема і з підготовки майбутніх офіцерів досліджували багато ауковців [27; 28; 29; 30; 31; 32]. Ефективне впровадження сучасних підходів та інноваційних технологій у процес навчання мов вимагає всебічної підготовки й об'єктивної оцінки готовності освітніх установ до таких змін.

Для успішного інтегрування новітніх технологій необхідно врахувати кілька ключових аспектів. Першочерговим завданням є всебічна оцінка матеріально-технічної бази закладів освіти, зокрема наявності необхідного обладнання та програмного забезпечення. Освітні установи, що планують впровадження цифрових платформ, віртуальної та доповненої реальності, повинні забезпечити:

- стабільний високошвидкісний доступ до Інтернету для роботи з онлайн-платформами та додатками;
- сучасні комп'ютери та мобільні пристрої, здатні підтримувати роботу з

ресурсомісткими програмами, такими як VR/AR-додатки;

- ліцензоване програмне забезпечення або доступ до онлайн-платформ, необхідних для навчального процесу.

Наступною складовою успішного впровадження сучасних підходів і інноваційних технологій в роботу ЗВО є оцінка рівня підготовки викладацького складу. Рівень підготовки викладачів до роботи з новітніми технологіями є критичним для успішного впровадження інновацій. Для цього необхідно:

- організувати спеціалізоване навчання для викладачів, що охоплює знайомство з новітніми технологіями, їхніми можливостями та методами інтеграції у навчальний процес;

- розробити методичні посібники, що сприятимуть викладачам у впровадженні інноваційних технологій у свої заняття;

- створити систему підтримки для викладачів, яка надаватиме консультації та допомогу в разі виникнення технічних або методичних питань.

Ефективне впровадження інноваційних технологій вимагає створення стимулюючого освітнього середовища, яке сприяє активній взаємодії та розвитку мовної компетентності майбутніх офіцерів.

Інтерактивні класи, обладнані сучасними мультимедійними засобами, створюють умови для занурення в мовне середовище. До них повинні входити:

- інтерактивні дошки, що дозволяють використовувати цифрові навчальні матеріали, проводити віртуальні екскурсії та реалізовувати спільні проєкти;

- мультимедійні лабораторії, де курсанти можуть працювати з комп'ютерами, маючи доступ до мовних програм, ресурсів і баз даних як індивідуально, так і в групах.

Для забезпечення постійного мовного занурення доцільно розглянути можливість організації мовних клубів, що надають курсантам можливість практикувати мову в неформальних умовах, беручи участь у дискусіях, переглядах фільмів або читанні літератури. Також корисним буде обмін досвідом із зарубіжними партнерами, що включає організацію відеоконференцій з військовими академіями інших країн, які дозволяють курсантам удосконалювати

мовні навички через спілкування з іноземними колегами.

Для досягнення максимального ефекту інноваційні технології потрібно органічно інтегрувати в навчальні програми. Навчальні програми слід адаптувати до можливостей сучасних технологій, інтегруючи такі методи, як:

- проєктне навчання, де курсанти працюють над міждисциплінарними проєктами, що передбачають використання іноземної мови в умовах, максимально наближених до реальних;

- ігрове навчання, що включає симуляції та освітні ігри для розвитку практичних навичок у мовному середовищі;

- гібридне навчання, яке поєднує традиційні методи з онлайн-навчанням для забезпечення більш гнучкого та персоналізованого підходу до засвоєння знань.

Регулярний моніторинг і оцінка впроваджених інноваційних технологій є також критично важливими для оцінки їхньої ефективності. Доцільно розробити систему оцінювання, яка включатиме:

- аналіз успішності курсантів, що вимірює прогрес у засвоєнні мови до та після впровадження технологій;

- опитування та зворотний зв'язок, збір даних від курсантів і викладачів щодо їхнього досвіду використання інноваційних технологій;

- корекцію навчальних програм, що на основі зібраних даних може підвищити ефективність використання нових технологій у навчальному процесі.

Інноваційні технології відкривають нові можливості для міждисциплінарної співпраці, яка може значно сприяти формуванню професійної мовної компетентності майбутніх офіцерів.

Співпраця між викладачами мов та інших дисциплін дозволяє створювати комплексні навчальні курси, що включають: спільні проєкти, де курсанти виконують завдання, які вимагають використання іноземної мови в контексті технічних, військових або гуманітарних дисциплін, а також інтеграцію мовних курсів із професійними дисциплінами, що дозволяє курсантам вивчати іноземну мову через призму майбутньої професійної діяльності.

У процесі дослідження сучасних підходів і інноваційних технологій у формуванні професійної мовної компетентності майбутніх офіцерів було виявлено кілька ключових моментів:

- необхідність інтеграції інноваційних технологій. Сучасні освітні тенденції вимагають активного використання цифрових технологій, що забезпечують більш гнучкий та ефективний процес навчання. Це включає як традиційні засоби, такі як мультимедійні ресурси, так і новітні підходи, такі як віртуальна реальність та онлайн-платформи;

- роль інноваційних технологій у покращенні якості навчання. Інноваційні технології сприяють більш активній участі курсантів у навчальному процесі, забезпечуючи інтерактивні та адаптивні методи навчання. Це дозволяє студентам краще опанувати іноземну мову в контексті їхньої майбутньої професійної діяльності.

Інтеграція мовних курсів з професійними дисциплінами та розвиток співпраці з міжнародними партнерами підвищують ефективність навчання та готують майбутніх офіцерів до служби в умовах глобального військового середовища. Навчальні програми повинні бути адаптовані до нових умов та можливостей, що надаються сучасними технологіями. Це включає розробку нових підходів до оцінювання та корекції програм на основі аналізу результатів впровадження інновацій. Для успішного впровадження новітніх технологій необхідно забезпечити підготовку викладачів, які будуть здатні ефективно використовувати ці технології в навчальному процесі.

На основі проведеного дослідження можна надати такі рекомендації щодо подальшого розвитку системи підготовки майбутніх офіцерів:

1. Впроваджувати сучасні технології в навчальний процес, що дозволить підвищити ефективність підготовки майбутніх офіцерів.

2. Організувати регулярні тренінги та семінари для викладачів з метою підвищення їхньої кваліфікації та ознайомлення з новітніми освітніми технологіями.

3. Посилити інтеграцію мовних курсів з професійними дисциплінами та

розширити співпрацю з міжнародними освітніми та військовими установами.

4. Створити нові підходи до оцінювання мовної компетентності, що враховують можливості, які надають інноваційні технології.

5. Забезпечити освітні заклади необхідною матеріально-технічною базою для впровадження інноваційних технологій є ключовим фактором успіху.

6. Здійснювати регулярний аналіз ефективності впроваджених технологій та коригувати освітні програми на основі отриманих даних для досягнення оптимальних результатів.

2.2. Систематизація теоретичних засад військового перекладу в епоху гібридних загроз.

У ході наукового дослідження встановлено, що кардинальні зміни в природі сучасних збройних конфліктів, зокрема поява феномену гібридної війни, зумовили кризу традиційних підходів до теорії військового перекладу та актуалізували потребу у формуванні нової теоретичної парадигми. Традиційні концепції, що базувалися на принципах лінійної комунікації, нейтральності перекладача та пріоритеті лінгвістичної еквівалентності, виявилися недостатніми для опису складної реальності інформаційного протиборства. Систематизація новітніх наукових розвідок дозволила виокремити ключові напрями трансформації теоретичних засад, що базуються на міждисциплінарній інтеграції постколоніальних студій, дискурс-аналізу, когнітивної лінгвістики та психології.

На основі аналізу джерельної бази сформовано нову концептуальну модель військового перекладу, яка характеризується багатовимірністю. Вона охоплює чотири взаємопов'язані площини: лінгвістичну (робота з динамічною термінологією), семіотичну (інтерпретація візуальних та мультимедійних даних), прагматичну (розуміння інтенцій та контексту) та стратегічну (вплив перекладу на перебіг операцій та інформаційне середовище). Фундаментом цієї моделі визначено принцип адаптивності, що передбачає здатність перекладача

гнучко змінювати стратегії залежно від ситуативних, технологічних та культурних чинників.

Особливу увагу в роботі приділено специфіці професійної комунікації в умовах інформаційної агресії. Доведено, що в контексті гібридних загроз функціональний репертуар військового перекладача суттєво розширюється. Окрім мовного посередництва, фахівець виконує функції аналітика та верифікатора інформації. Обґрунтовано необхідність імплементації стратегії верифікаційного перекладу, яка передбачає обов'язкову перевірку фактчекінгом контенту на предмет дезінформації та маніпуляцій перед його відтворенням цільовою мовою. Також визначено важливість проактивного реагування, коли перекладач ідентифікує комунікативні ризики та попереджає про потенційні культурні непорозуміння чи інформаційні атаки.

У дослідженні систематизовано виклики, що постають перед військовим перекладачем: когнітивні (обробка великих масивів даних у стресових умовах), емоційні (вторинна травматизація, емоційна праця), етичні (конфлікт лояльностей) та технологічні. Останні пов'язані з інтеграцією в професійну діяльність систем штучного інтелекту та нейронного машинного перекладу. Установлено, що технологічна компетентність сучасного фахівця має включати не лише навички користування автоматизованими системами, а й критичне розуміння їх обмежень, питань кібербезпеки та здатності поєднувати машинну обробку з людським експертним судженням.

Окремим вектором систематизації стала етична відповідальність військового перекладача. Аналіз міжнародних стандартів (кодекси АПС, ІАРТІ) у співставленні з реаліями гібридної війни засвідчив необхідність переосмислення класичного принципу нейтральності. Запропоновано концепцію «інформаційної лояльності» та «гуманітарної відповідальності», де перекладач балансує між професійною об'єктивністю, інтересами національної безпеки та дотриманням норм міжнародного гуманітарного права. Визначено, що в умовах, коли переклад може стати інструментом інформаційного впливу, етична свідомість фахівця виступає запобіжником проти поширення ворожих наративів.

Технологічна революція у сфері інформаційно-комунікативних технологій докорінно змінює ландшафт військового перекладу, створюючи нові можливості, але й породжуючи складні виклики. Впровадження нейронного машинного перекладу та систем на базі штучного інтелекту забезпечує високу якість обробки стандартизованих текстів завдяки врахуванню контекстуальних залежностей. Прикладом успішної інтеграції є американська система MFLTS, яка розширює комунікативні спроможності військових у польових умовах. Однак, попри прогрес, автоматизовані системи залишаються вразливими до культурних нюансів та підтекстів, що зумовлює необхідність збереження людського контролю та переходу до гібридних моделей, де технології доповнюються людським експертним судженням.

Паралельно з розвитком перекладацьких інструментів еволюціонує й професійний профіль військового перекладача. Традиційні лінгвістичні навички доповнюються вимогами щодо технологічної та аналітичної компетентності. Сучасний фахівець повинен виконувати функції аналітика: верифікувати інформацію, виявляти дезінформацію за допомогою систем автоматизованого фактчекінгу та оцінювати достовірність джерел. Компетентність у сфері інформаційної безпеки та розуміння архітектури кіберзагроз стають базовими вимогами, оскільки людський фактор залишається критичним елементом у системі захисту даних. При цьому, незважаючи на технологізацію, міжкультурна компетентність залишається фундаментальною основою професії, адже машинні алгоритми поки що не здатні повноцінно адаптувати комунікацію до специфічних культурних та релігійних контекстів.

Організаційні трансформації в цій сфері проявляються через перехід до децентралізованих моделей надання послуг, таких як розподілене мовне забезпечення, що дозволяє залучати фахівців дистанційно. Гібридні моделі, де рутинні завдання виконує ШІ, а стратегічні – люди, демонструють найвищу ефективність. Водночас це породжує нові етичні та правові дилеми: питання відповідальності за помилки машинного перекладу, прозорості алгоритмів та захисту конфіденційності даних у хмарних середовищах.

Трансформація професійних вимог диктує необхідність оновлення освітніх програм. Підготовка військових перекладачів має фокусуватися на розвитку метакогнітивних здібностей, критичного мислення та медіаграмотності. Інтеграція інноваційних методів, таких як VR-симуляції та гейміфікація, дозволяє безпечно відпрацьовувати навички роботи в стресових умовах. Крім того, перспективним напрямом є врахування нейрокогнітивних досліджень для оптимізації робочих процесів та зниження когнітивного навантаження на перекладачів.

Вивчення іноземних мов завжди мало важливе значення для людства. Цю нагальну потребу відчували та відчують люди, чия національна мова не належить до «домінуючих/основних»; мова, яка поширена лише в межах її країни і якою спілкуються порівняно маленький відсоток населення планети. У таких невеликих країнах завжди існувала потреба в знанні іноземних мов. Для її жителів природно вивчати та розмовляти однією або кількома іноземними мовами, оскільки вони не мають інших контактів зі світом без цих знань. З іншого боку, у великих країнах з великим мовним потенціалом інтерес до вивчення інших мов набагато менший, оскільки більшість іноземних країн вивчає саме їхню мову для співпраці та обміну інформацією.

Країна з більшою ймовірністю цінуватиме вивчення іншої мови, якщо:

- це невелика країна, яка не є територіально чи політично ізольованою;
- її сусіди розмовляють іншою мовою;
- на її території проживають національні меншини;
- її мова не є широко поширеною і не є засобом інтернаціонального спілкування;
- експорт та імпорт складають значну частку її ВВП;
- на її туристичний сектор припадає значна частка іноземних інвестицій та надходжень.

У країні більше цінують знання провідної іноземної мови, якщо:

- мова широко використовується як інструмент міжнародного спілкування;

- мова країни, з якою активні контакти (міжособистісні, економічні, культурні, освітні тощо);

- має позитивний імідж у світі серед світової спільноти через соціокультурні цінності [7, с. 119].

Іншомовна комунікативна компетенція – це сукупність навичок, умінь та знань, що дозволяє навчатися, працювати й спілкуватися в багатонаціональному суспільстві й досягти в рівноправному діалозі взаєморозуміння та взаємодії з представниками інших культур [1, с. 10]. Ця комунікативна компетенція досягається шляхом розвитку навичок і вмінь в основних формах мовленнєвої діяльності, таких як рецепція (тобто сприймання), продукція, інтеракція (взаємодія) та медіація (посередництво), що реалізуються як у письмових формах, так і в усних. Вони формуються, розвиваються та вдосконалюються в повсякденному житті та в умовах професійної діяльності. Розвиток навичок спілкування іноземною мовою дає змогу вдосконалювати навички читання, аудіювання, письма та говоріння, щоб використовувати наявні знання про світ і розвивати здатність працювати з текстами з різних джерел у візуальній і слуховій формах, відбирати, аналізувати та організовувати, перекладати та адаптувати інформацію. Це також допомагає сформуванню власної думки (як у професійному, так і в непрофесійному дискурсі), обґрунтувати й надавати відповідні пояснення. Сприймання інформації на слух сприяє розумінню текстів з різною глибиною та повнотою проникнення в їх зміст і з розумінням основного тексту, допомагає визначити сенс повідомлення, адаптувати отриману інформацію до граматичних структур і правил, зрозуміти та передати їх у відповідних ситуаціях або на основі отриманої інформації перекласти цільовою мовою [1, с. 12].

Повномасштабна фаза російсько-української війни (від 2022 року) зробила англійську мову критично важливою для бойових комунікацій і взаємосумісності з партнерами. Адже сучасна війна – це коаліційна війна, де українські підрозділи повинні працювати пліч-о-пліч з радниками НАТО, інструкторами союзників, партнерськими формуваннями та міжнародними організаціями. У цій реальності мова – це не лише шкільний предмет, а й засіб

безпеки, інструмент управління та контролю, а також міст, що об'єднує народи. Дослідження українських військових установ показують, що підготовка з мови за стандартами НАТО покращує реальну оперативну взаємодію і повинна бути розроблена як професійна компетентність, а не як загальний «курс англійської мови» [3].

При достатньому рівні підготовки у сфері іноземної мови, для військово-навченого ресурсу Сил безпеки й оборони України стають доступними нові джерела здобуття знань (іноземні військові школи та центри підготовки). Курс вивчення іноземної мови, окрім того, що надає більше можливостей для реалізації військовослужбовцям у таких навчаннях, ще й сприяє підвищенню іміджу українських військових на міжнародному рівні.

Українські військовослужбовці активно беруть участь у спільних навчаннях з союзниками. На початку повномасштабного вторгнення українські представники Збройних Сил України проходили навчання у Великій Британії, Канаді, Франції, Німеччині, Іспанії тощо. Знання англійської мови допомагає краще взаємодіяти під час польових тренувань та обмінюватися досвідом. Приклад, у звітності щодо навчань ADR у Іспанії й епізоди LEAP/ACE. Було зафіксовано менше помилок у комунікації та швидшій взаємодії саме завдяки високому рівню мовної компетенції. Адже темп навчання зростає, коли військові фахівці розуміють все напругу, без допомоги перекладачів, що, своєю чергою, пришвидшує темп спілкування та обмін інформації [18].

Велика кількість курсів NATO School Oberammergau прямо вимагає від учасників курсів мінімум SLP 2222 за STANAG 6001 (англійська), і без підтвердженого рівня володіння мовою офіцери чи солдатський склад не допускаються на навчання. Аналогічні вимоги зазначені й для інших напрямів (концептуальний розвиток і експериментування, кібер безпека та ін.). Для скандинавських спільних курсів NORDEFSCO вимога English 2222 також є фіксованою, а PLTCE (Marshall Center) готує викладачів і тестових розробників саме під стандарти STANAG 6001, аби надалі вони мали можливість готувати кандидатів до інших навчальних програм НАТО [14; 20].

Для пояснення, що означає на практиці SLP 2222 за STANAG 6001, звернемося до офіційного сайту НАТО. Тож STANAG 6001 – це натівський стандарт опису мовної спроможності у 4 навичках: аудіювання, говоріння, читання, письмо. Рівні кодуються від 0 до 5. Але більшість військових тестових систем НАТО практично не тестують рівні 4 та 5 регулярно, тому що реальні посадові вимоги зазвичай зупиняються на SLP 2–3. Для кожної навички ставиться своя цифра, наприклад SLP 2/2/2/1 (Listening / Speaking / Reading / Writing). Можлива позначка «+» між рівнями (наприклад 2+). Цей профіль використовують у посадових вимогах і тестуванні. Нижче описано, що потрібно вміти, щоб досягти відповідного рівня за STANAG 6001:

Рівень 1 – Survival (виживальний). Якщо коротко, то людина з таким рівнем розуміє та дає прості повідомлення у ситуаціях, що є знайомими. Словниковий запас дуже обмежений, часто зустрічаються граматичні помилки. Водночас може виконувати базовий радіообмін за шаблоном (час, місце, цифри, запит – підтвердження).

Рівень 2 – Functional (функціональний). Людина з таким рівнем дає та сприймає рутинні службові повідомлення: короткі інструкції, прості брифінги, стандартні звіти; уміє уточнювати і задавати та відповідати на питання розгорнуто (кількома фразами/абзацом). Може підтримувати робочу переписку та читати не надто складні службові тексти.

Рівень 3 – Professional (професійний). Вільно працює у багатонаціональному середовищі: може самостійно проводити брифінги, узгоджувати дії, читати й узагальнювати технічні/оперативні документи, віддавати накази, писати аналітичні записи. Також має достатньо широкий словниковий запас і вміє контролювати стилі спілкування [20].

Тобто, для проходження курсів НАТО кожен учасник повинен знати англійську мову на рівні «функціональний», щоб почуватися впевнено та вміти зрозуміти й донести свою думку.

Для України знання англійської мови це ще й питання системного зближення з НАТО. Офіційні повідомлення Міноборони наголошують на

проведенні курсів і на тому, що військова освіта переводиться на стандарти Альянсу. У 2024 році кількість слухачів мовних курсів зросла на 14% [10]. І очікується, що ця динаміка збережеться.

Наступним важливим пунктом обґрунтування мовної підготовки військовослужбовців є її зумовленість надходженням нових зразків іноземного озброєння. Для його ефективного використання на полі бою потрібне повноцінне опанування. Розуміння всіх нюансів експлуатації такого озброєння можливе лише при детальному вивченні його технічних характеристик, а також отримання досвіду використання цього озброєння від іноземних інструкторів [6, с. 59-60].

До прикладу, сучасні системи ППО, авіоніка, РЕБ, БпАК приходять разом із значною кількістю англomовних технічних керівництв, MIL-STD/APP/ALP-публікацій і програмного забезпечення. Політика безпекового співробітництва США (DSCA) прямо передбачає міжнародну підготовку як частину постачань; численні керівництва з Security Assistance Training і FMS регламентують переклади та взаємодію з виробником (часто з приміткою, що в разі розбіжностей треба звертатись до англomовного варіанту). Це ще раз підтверджує, що англійська забезпечує коректне засвоєння техніки, скорочує цикл «пояснення-помилка-виправлення» та знижує ризики помилок експлуатації [19]. На практиці це означає, що технічний працівник чи оператор, який читає оригінальні ТМ/Т.О./NATOPS/польові керівництва і спілкується з інженером виробника без перекладача, швидше проходить work-up і менше помиляється на введенні в стрій.

Знання іноземної мови військовослужбовцями також створює можливість утворення міжнародних військових підрозділів, здатних успішно виконувати завдання, а також проводити військові операції в кооперації з союзними військами, що у воєнний час є актуальним питанням.

На сьогоднішній день в Україні діє Міжнародний легіон оборони України, що успішно функціонує та бере участь у бойових місіях на території України. Точної та публічної цифри «скільки підрозділів» цього легіону зараз діє немає,

тому що Міноборони й розвідка не розкривають структуру з міркувань безпеки. Але українська військова розвідка офіційно повідомляла, що в Міжнародному легіоні служать добровольці з понад 50 країн [15].

Досвід залучення військових добровольців до складу Збройних Сил України та інших військових формувань було набуто у 2014 році під час формування українських добровольчих підрозділів. Тоді формування створювалися на основі самоорганізації населення (до них могли входити і іноземці, які бажали приєднатися до захисту країни). Утворення саме іноземних підрозділів Інтернаціонального легіону було офіційно оголошено вже після 24 лютого 2022 року із початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Отже, варіанти реалізації мовної підготовки військовослужбовців в Україні під час війни не обмежуються лише використанням мови для навчання чи спільного виконання місій. Але це ще й імідж військовослужбовців України, можливість навчання без перекладачів, використання сучасного озброєння союзників, прямий обмін досвідом та ін. Водночас умови війни вимагають, щоб навчання було швидшим, більш цілеспрямованим та інтегрованим з цифровими технологіями та реалістичними завданнями.

Питання мовної підготовки військовослужбовців піднімали чимало українських та міжнародних науковців. Єдиної робочої моделі, як саме готувати до іншомовної комунікації, не існує, адже є безліч факторів, які можуть впливати на результат: від умов проведення занять до внутрішньої мотивації військовослужбовців. У цій роботі звернемося до кола авторів, які розкривають у своїх наукових роботах ключові моменти успішної мовної підготовки (від дизайну курсу й добору змісту до цифрової підтримки, оцінювання та термінологічної/міжкультурної гігієни) та спробуємо на їх основі запропонувати приблизну модель заняття з мовної підготовки. У процесі добору літератури були свідомо виділені українські й міжнародні джерела, аби співставити напрацювання, перевірені в наших умовах, із підходами, що вже працюють у багатонаціональних місіях. Логіка огляду проста: показати, як окремі ідеї кожного дослідника переводяться у робочі деталі заняття (завдання, фразеологія,

інструменти, критерії), і як з цих деталей складається цілісна, відтворювана модель.

У першому блоці – напрацювання, що дають каркас курсу. Л. П. Канова пропонує триетапну траєкторію, яка веде від мотиваційного «вирівнювання» до інтеграції професійних компетентностей у сценаріях; Л. Рябовол описує системну рамку іншомовної підготовки ЗСУ з чітким алгоритмом виходу на щонайменше SPL 2 за STANAG 6001 [5; 8].

Другий блок – технологічна опора: О. М. Єфімова зі співавторами пояснюють, як цифрові інструменти роблять навчання доступним і персоналізованим; Ю. М. Твердохліб показує, як мультимедійна інфраструктура, LMS і спеціалізовані підручники перетворюють аудиторію на керований тренажер [4; 9].

Третій блок – методична динаміка заняття: І. Березнева аргументує перехід від пасивного формату до взаємодії та сценаріїв, S. Вахтіуорова демонструє, як інтегрувати загальну англійську з військовою термінологією через CLT/TBLT/CLIL і сучасні симуляції, а Т. Шмідт пропонує набір методів (рольових ігор, дебатів, кейсів і тренінгів) які підготують військовослужбовців до багатонаціонального середовища [2; 13; 11].

Четвертий блок – потреби «з поля». Дослідження М. Prince дає перелік реальних комунікативних завдань молодших командирів і підштовхує до місійно-орієнтованих, часово обмежених вправ із обов'язковим read-back [16].

Нарешті, А. Siegel, М. Vance та D. Nilsson розводять Military English і «загальну» англійську, акцентують попереднє навчання критичної лексики та роль ІКТ, що важливо для стандартизації термінів і точності [17].

Далі ми стисло розглянемо внесок кожного з цих авторів окремо – зосереджуючись на тому, які саме елементи (типи завдань, структура уроку, інструменти, способи оцінювання, робота з термінами) варто взяти «як є», а що адаптувати під українські умови. На основі порівняння зберемо практичну модель підготовки: від постановки цілей і рольових треків – до сценарних тренувань, цифрового супроводу та прозорого оцінювання у форматі STANAG.

У межах першого блоку звернемося до праць Л. П. Канової. Дослідниця пропонує чітко вибудовану траєкторію професійної іншомовної підготовки офіцерів, яка органічно поєднує доказовий дизайн і практикоорієнтований зміст. Її трьохетапна модель починається з мотиваційного етапу, що «вирівнює» базу, стабілізує навчальне середовище, повторює елементарний рівень і вводить міжкультурні знання та самооцінювання. Далі, на формувальному етапі, «виживальний» рівень поступово доводять до функціонального за STANAG 6001 через ситуації, наближені до реальних, розширення тематичного поля військового спілкування і планове нарощування спеціальної лексики. Завершальний етап інтегрує загальні й професійні компетентності в інтерактивних і ігрових форматах, розширює репертуар комунікативних ситуацій і підводить слухачів до самостійних презентацій за фаховою тематикою. Така логіка напряду підсилює готовність до реальної взаємодії: від радіообміну та брифінгу до роботи зі стандартами НАТО.

Системний вимір підготовки пропонує Л. Рябовол. Її підхід описує іншомовну підготовку як цілісну систему взаємопов'язаних компонентів: нормативної бази, суб'єктів навчання, мети, змісту, організації та результатів. На практиці це трансформується в алгоритм виходу на щонайменше SPL 2 за STANAG 6001: спершу чітко фіксуються цілі під конкретні посади і відповідні нормативні документи; далі поєднуються загальна мовна підготовка (базова компетентність) і спеціальна (термінологія за фахом); основою стають практичні й комунікативні заняття з моделюванням професійних ситуацій у аудиторіях та лінгафонних кабінетах; паралельно підтримується безперервний професійний розвиток викладачів під вимоги тестування. Такий каркас робить програму керованою та відтворюваною.

Цифрову опору курсу розгортає блок публікацій О. М. Єфімової зі співавторами. Ключова теза проста: для військових і фахівців Держспецзв'язку іноземна мова – це робочий інструмент, а не абстрактний «предмет». Тому навчання має бути доступним, персоналізованим і максимально наближеним до реальних задач: від термінології й технічних звітів до міжнародних переговорів.

Для цього автори пропонують поєднання мобільних застосунків для лексики/граматики, ШІ-інструментів миттєвого аналізу вимови, синхронних занять у Zoom/Meet/Teams та повноцінного курсового менеджменту в Moodle/Edmodo/Google Classroom зі структурованим зворотним зв'язком. Цифрові рішення тут виконують не декоративну, а інженерну роль: підтримують темп, дають швидкий фідбек і акумулюють доказ прогресу.

Праця Ю. М. Твердохліб демонструє, як перевести ці принципи у керований «клас-тренажер». Описана мультимедійна інфраструктура (інтерактивна дошка, мовна лабораторія на базі Niebelung, локальна мережа з керуванням мікрофонами та екранами) у зв'язці з LMS робить підготовку практичною і прозорою. Аудіювання й радіопроцедури реалізуються як керований аудіоканал із записами та оперативними перевітками; говоріння — через рольові сценарії «request–confirm–read-back», 9-liner і короткий бриф; читання й термінологія через роботу з SOP/мануалами на інтерактивній дошці та автентичні відео-огляди; письмо через шаблони SITREP (BLUF), чек-листи і тести в Moodle/Google Classroom. Додатково описано гнучке оновлення матеріалів за допомогою YouTube/субтитрів/QR-кодів і навіть AI-генерації дрібних тестів. Підручник Campaign виступає «хребтом» курсу, який доповнюють локальні матеріали про структуру ЗСУ та техніку.

I. Березнева акцентує на зміні педагогічної динаміки: замість пасивних занять – активна взаємодія. В умовах війни та мультимовного середовища НАТО заняття вибудовуються навколо взаємодії в парах і групах, коротких обговорень і рольових ігор. Викладач працює як фасилітатор, що організовує процес і задає критерії, а не як «єдине джерело знань». Практичні формати, такі як мозкові штурми, проєктні завдання, дискусії, дебати, «круглі столи», вибір позиції, створюють необхідну кількість безпечних спроб говоріння, а разом з тим шліфують мовну поведінку: ввічливе переривання, уточнення, узгодження рішень.

У міжнародному блоці важливою є робота S. Vaxtiyogova, де описано інтеграцію загальної англійської та військової термінології через поєднання

CLT/TBLT/CLIL і сучасних симуляцій (аудіо-відео, VR, інтерактивні платформи). Авторка реалістично вказує на труднощі, такі як різнорівневі групи, дефіцит інструкторів, потребу оцінювати і загальну мовну компетентність, і доменну лексику; пропонує програмну рамку, що показує приріст утримання термінів і впевненості в комунікації.

Стаття Т. Шмідт про те, як формувати міжкультурну компетентність (МКК) у майбутніх військових. Вона розкладає МКК на кілька пов'язаних компонентів: мовні (лексика/граматика/вимова), мовленнєві (уміння вести діалог і дотримуватись етикету), полікультурні знання (цінності, норми), правила вербальної/невербальної поведінки, когнітивні навички адаптації та саморегуляцію емоцій у складних ситуаціях. Разом це дає здатність спілкуватися ефективно під тиском і без конфліктів.

Практично, авторка пропонує набір методів, які працюють у зв'язці: кейс-метод (розбір реальних культурних ситуацій і пошук рішень), симуляції та рольові ігри (тренують емоційну готовність і поведінкові формули), міжкультурні тренінги/семінари, обговорення культурних кейсів для критичного мислення, обміни/стажування для «занурення», дебати для відпрацювання аргументації з урахуванням культурних відмінностей, а також роботу з мистецтвом і медіа як джерелами культурних кодів. Ідея в тому, що це не «окремі трюки», а цілісний набір інструментів, які доповнюють один одного в курсі підготовки військових.

Дослідження М. Принс «з поля» уточнює, які саме комунікативні дії виконують молодші командири на місіях і навчаннях, і як це має диктувати дизайн курсу. З опитувань випливає, що ядро складають реальні target tasks: отримання, переклад і передача радіоповідомлень; читання наказів та описів місцевості; слухання доведення наказу; усне віддання стандартного наказу НАТО; підтримання неформального контакту в багатонаціональній команді. Відповідно курс має бути місійно орієнтованим: сценарні вправи з реалістичними обмеженнями часу, різними акцентами, обов'язковим confirm/read-back і системною роботою над словником (радіо-фразеологія,

накази, технічні терміни). Окремо наголошено на моделюванні «нерівного» рівня англійської партнерів і стресу операцій.

Нарешті, A. Siegel, M. Vance і D. Nilsson аргументовано розводять Military English і «загальну» англійську. Вони показують, що успіх залежить від попереднього навчання критичної лексики під рід військ і задачу, цільової термінологічної роботи, інтеграції CLIL/TBLT і виваженого використання ІКТ-інструментів. Такий підхід одночасно нарощує словниковий запас і функціональну спроможність у реальних військових контекстах.

У сумі ці внески утворюють послідовну рамку: поетапний дизайн курсу (Канова), системна організація й цілі під посади (Рябовол), цифрова інфраструктура та персоналізація (Єфімова; Твердохліб), активна методична динаміка (Березнева), інтеграція загальної й фахової мови з опорою на CLT/TBLT/CLIL (Вахтигорова; Siegel et al.) і вимоги реальних посадових задач (Princ). На цій підставі конструємо практичну модель підготовки, придатну до впровадження у підрозділах і військових закладах освіти.

Щоб з'єднати висновки попереднього огляду з практикою, далі подається практична модель мовної підготовки військовослужбовців, зібрана з «робочих деталей», які пропонують розглянуті науковці. Її логіка проста: спочатку визначаємо цільові профілі володіння мовою за ролями (який SLP потрібен на посадах від особового складу до штабу), далі проводимо вхідну діагностику за чотирма навичками та формуємо групи й індивідуальні акценти. На цій основі вибудовуємо task-based зміст: для кожної ролі перелік реальних комунікативних задач, під кожен чек-лист успіху, типові помилки й «хребет» фраз, де граматику подається як інструмент виконання дії, а не як список правил.

Модель описує, як саме організувати урок: від показу зразка до парної практики, поступового ускладнення під шум і таймер, доброзичливого фідбеку та підсумкового «cool-down». Окремо пояснюється цифровий контур підтримки (LMS, інтерактивні інструменти, тренажери вимови, автентичний аудіо- та відеоконтент), і міжкультурні формули взаємодії. Передбачено регулярні мікроперевірки та проміжні зрізи, а також вихідне оцінювання у стилі STANAG

6001, щоб прозоро фіксувати прогрес і приймати рішення щодо допуску до курсів чи місій.

Перед початком навчання треба зрозуміти якого рівня буде достатньо, щоб закрити мінімум за майбутніми чи теперішніми посадами. Наприклад, особовий склад має орієнтуватися на SLP 1–2 (за STANAG 6001), тобто впевнено виконувати своє завдання на «виживальному» рівні: розуміти короткі накази, коректно передавати координати та цифри, ставити уточнювальні питання, уміти відповідати навіть у стресових умовах. Командири відділень і взводів – на SLP 2: можливість видати короткий наказ, провести брифінг на кілька хвилин, керувати радіообміном, написати просту робочу записку. Офіцери штабу, медики, інженери, зв'язківці – на SLP 3: проводити робочі наради, ставити й уточнювати розгорнуті питання/відповіді, читати складні технічні документи, писати ділові листи.

Перед початком вивчення англійської мови викладачі проводять мовну діагностику зі слухачами, щоб оцінити поточний рівень слухачів за чотирма навичками (L/S/R/W). Приклад короткої діагностики: 10–12 хвилин на розмову й радіодіалог, 5 хвилин на прослуховування та короткий переказ, ще 10 хвилин на читання уривка наказу з двома-трьома запитаннями, і невеликий письмовий запис у форматі «час – подія – дія».

Результати тестування визначають приблизні навчальні групи й індивідуальні акценти: комусь треба підтягнути слухання та говоріння, комусь написання коротких рапортів, хтось потребує збільшення словникового запасу з технічних термінів.

Зміст навчального курсу будується на завданнях, які вони будуть виконувати на посадах. Для кожної ролі виписується 10–15 ключових комунікативних задач, які ця людина реально робитиме англійською. Під кожен задачу створюємо чіткий чек-лист успіху, список типових помилок і каркас фраз: кілька моделей речень, які безпечно переносити між ситуаціями. Граматика тут не подається просто як список правил та формул, а як інструмент, що допомагає

досягти цілей виконання завдання (наприклад, третя особа однини для наказу, пасив для опису процедури, умовні форми для інструкцій безпеки).

Інформаційні застосунки у мовній підготовці допомагають підтримувати темп навчання без перевантаження, роблять навчання практичним (task-based), багатим на автентичний input, командним, із швидким фідбеком, термінологічно «чистим» і керованим даними. Саме такі умови найкраще готують військових до мовної комунікації в багатонаціональному середовищі: швидко, точно, сучасно та безпечно для місії. Нижче наведені приклади застосунків, які можна активно використовувати на заняттях як додатковий інструмент для досягнення мовної мети.

Платформи з керуванням курсом, як Moodle (локально на сервері військової частини чи навчального закладу), Google Classroom, Microsoft Teams/OneNote Class чи Canvas дозволяють зібрати курс «під ключ». У межах одного середовища створюються модулі з темами, завдання з аудіо/відео, тести, журнали успішності та форум коротких запитань. Важливо, що викладач бачить прогрес кожного та всієї групи, швидко виявляє проблемні місця й одразу додає цільові мікрозавдання на їх відпрацювання.

Інтерактивні інструменти на кшталт Kahoot!, Quizizz, Socrative, Mentimeter/Slido, Wordwall, Blooket і навіть Plickers (коли в слухачів немає смартфонів) перетворюють «суху» лексику на короткі, але насичені дії. Це можуть бути діалог-картки з фразеологією, диктанти числівників із миттєвим зворотним зв'язком, інтерактивні відео з контрольними запитаннями або швидкий after-action review наприкінці заняття. Завдяки чіткому таймеру та простим правилам такі інтерактиви тримають увагу і дають багато якісних повторів за короткий час – саме те, що потрібно для автоматизації службових фраз і процедур.

Засоби для вимови й аудіювання з автофідбеком, такі як ELSA Speak, Speechling, Say It: English Pronunciation, тренажери мінімальних пар, а для детальної фонетики – Praat, закривають наймонотоннішу частину роботи. Щотижневі 1–3-хвилинні сесії shadowing, відпрацювання пар на кшталт

thirteen/thirty, робота з ритмом і наголосом дають швидкий, об'єктивний зворотний зв'язок і знімають з викладача «ручну» корекцію звуків. В аудиторії звільняється час на сценарні вправи та осмислене мовлення, а не на нескінченні повтори.

Для автентичного слухання та читання зручно використовувати YouGlish і Forvo (щоб почути слово в живій мові), матеріали VOA/BBC Learning English та короткі ролики YouTube із субтитрами. Через Edpuzzle будь-яке відео легко перетворити на інтерактив: додати паузи, підказки та перевірки розуміння. Найкраще працює підхід narrow listening/reading: кілька коротких матеріалів на одну тему (наприклад, medevac, convoy, briefing), аби лексика повторювалася у різних контекстах і швидко закріплювалася у дії.

Письмові завдання доцільно вести в Google Docs, MS Word або OnlyOffice за готовими службовими шаблонами BLUF-SITREP, 9-liner, короткі листи-підтвердження. Інструменти на кшталт Grammarly чи відкритого LanguageTool (їх можна розгорнути локально) допомагають відловлювати дрібні огріхи до перевірки викладачем. Режим «tracked changes» і зрозумілі рубрики роблять фідбек прозорим і конструктивним: солдат бачить не просто «червоні правки», а конкретні місця втрати ясності чи відступу від формату.

Перевірки у стилі STANAG зручно будувати в Moodle Quiz, ClassMarker, Testmoz або навіть Google Forms із таймерами та банками завдань. Логіка проста: окремі блоки для аудіювання, говоріння, читання й письма; для Speaking – це запис голосової відповіді на сценарне запитання; для Listening – read-back числівників і координат; для Reading – прочитати та дописати що робити далі; для Writing – короткий BLUF-текст за шаблоном. Такий формат чесно показує сильні та слабкі сторони профілю й допомагає приймати рішення щодо подальшого навчання чи допуску до місій.

Коли ці інструменти працюють разом, заняття природно вибудовуються навколо реальних завдань, а не «тем з підручника». Практика стає кооперативною, фідбек – швидким і доброзичливим, терміни – під контролем, прогрес – прозорим і відстежуваним у даних. Для групи це означає менше

випадкових помилок у цифрах і процедурах, швидші та чіткіші брифінги, зрозуміліші письмові повідомлення і, зрештою, вищу безпеку та ефективність взаємодії з союзниками.

Окрім інформаційних платформ, на заняттях з іноземної мови доцільно системно застосовувати ігрові формати, які у парній та груповій роботі допомагають швидко відтворювати нову лексику й граматику, переводити знання у дію, знижувати мовний бар'єр і тренувати взаємодію. У науковій літературі такі формати розглядають як способи організації керованої комунікації: учасники виконують завдання, домовляються про значення, узгоджують рішення і отримують зворотний зв'язок у безпечному середовищі. Для військових це особливо важливо: мова використовується під тиском часу, із цифрами, координатами й термінами, тож потрібні вправи, що одночасно нарощують точність, швидкість і командну координацію.

Перший широкий клас – рольові ігри. Це інсценування службових ситуацій із чітким сценарієм та розподілом ролей. У парах чи міні-групах учасники відпрацьовують стандартні діалоги: перевірку зв'язку, запит і підтвердження даних, короткий брифінг з одним-двома запитаннями. Сила рольових ігор у тому, що вони задають каркас мови: кілька опорних фраз, очікуваний порядок дій, обмежений час на репліку. Поступове ускладнення – додавання шуму, акцентів, перебивань або суперечливих деталей змушує автоматизувати ключові мовні формули та одночасно тренує ввічливе переривання, перепитування і read-back. Наприкінці коротке обговорення допомагає перетворити помилки на практичні висновки без зайвої критики.

Другий напрям – симуляції та ділові ігри. На відміну від коротких діалогів, симуляція об'єднує кілька етапів: читання інструкції чи фрагмента SOP, усну координацію дій, заповнення короткої форми або листа і підсумковий міні-бриф. У групі розподіляють функції (доповідач, контролер часу, аналітик, спостерігач), працюють із підготовленими матеріалами і виробляють спільне рішення. Такі вправи формують не лише мовну спроможність, а й професійну культуру комунікації: структурування інформації, прозорі уточнення, фіксацію ключових

параметрів та відповідальність за спільний результат. Важливо обмежувати час і визначати критерії успіху наперед: ясність, точність чисел і термінів, дотримання формату повідомлення.

Ефективним інструментом є ігри на «інформаційний розрив» та Jigsaw-завдання. Їхня логіка проста: кожен учасник має лише частину даних, тож без запитань і перефразувань повної картини не скласти. У парах чи трійках слухачі обмінюються фрагментами карти, інструкції або таблиці, ставлять короткі уточнення і разом створюють цілісний план. Такі формати природно примушують говорити: ніхто не «відсидиться», бо інформацію треба витягти з партнера, передати своїми словами і перевірити, чи тебе зрозуміли. Для викладача це також зручний спосіб непомітно підсвітити потрібні граматичні форми – прийменники часу і місця, умовні конструкції, пасив у процедурах, саме там, де вони реально потрібні.

Окремої уваги заслуговують ігри на переговорювання та ухвалення рішень. Вони моделюють ситуації, у яких необхідно узгодити обмежені ресурси, розвести пріоритети або вибрати вікно часу. Група отримує набір умов і ризиків, дискутує, формулює компроміс і представляє його у вигляді короткого усного обґрунтування чи службового листа. Педагогічна цінність у тренуванні мовних актів: пропонувати, уточнювати, погоджуватися, заперечувати без конфлікту, фіксувати домовленості. Чіткий регламент на репліку і вимога завершувати кожен раунд одним реченням-висновком дисциплінують мовлення і підвищують прозорість думки.

Пари й мікрогрупи зручно використовувати для аудіо-рухових ігор. Це короткі інтенсиви на числа, координати, алфавіт та дикцію. Один диктує, інший повторює повним повідомленням, за потреби коректно просить повторити окремий параметр і робить read-back. Можна доповнити механікою естафети або метрономом, що задає ритм. Такі вправи швидко підтягують слабкі місця: плутанину між подібними числами, «з'їдання» закінчень, неправильний наголос. Водночас вони не вимагають складних матеріалів: достатньо карток з числами та коротких скриптів, роздрукованих заздалегідь.

Не менш продуктивними є карткові й настільні формати. Доміно зі структурами процедур, бінго з часом і позивними, «табу» з термінологією, пам'ятки для швидкого складання короткого звіту – усе це прискорює повтор і закріплення мовних шаблонів без монотонного дрилу. Група працює у здоровій конкуренції, але основний акцент зберігається на чіткості та стандартизації формулювань. Важливо вбудувати у гру мікроетап рефлексії: чому саме ця фраза краща, яка помилка траплялася найчастіше, що додаємо до спільного глосарію.

Дискусійні формати та дебати потрібні для розвитку плавності й логіки викладу. Короткі раунди з лімітом часу на аргумент і контраргумент змушують обирати «чисті» формулювання, уникати зайвої складності і завершувати думку. Для військових тем підійдуть безпечні навчальні сюжети: порівняння альтернативних планів або оцінка ризиків. Щоб уникнути перетворення заняття на «вільну розмову», викладач задає рамку: кількість фактів, обов'язкове уточнювальне запитання від опонента, одне підсумкове речення-висновок.

Сильний ефект дають ігри «читання/слухання – до дії». Їхній принцип: короткий автентичний вхід і один практичний вихід. У парах учасники слухають оголошення чи уривок брифінгу та формулюють одне речення «що робимо далі»; читають абзац інструкції й озвучують просту рекомендацію. Тут важливою є дисципліна фрази: коротко, без двозначностей, із правильними прийменниками і термінами. Після двох-трьох раундів група швидко звикає до ясного стилю і перестає «плавати» у деталях.

Письмові ігри допомагають зробити службові тексти лаконічними і передбачуваними. У парах учасники редагують «важкий» абзац до формату BLUF і чотирьох коротких речень, обмінюються, дають взаємний фідбек за чек-листом ясності й точності, а потім один представник зачитує фінальну версію. Такі мікроцикли добре «цементують» стиль і переводять граматичні правила у відчуття ритму фрази.

Щоб ігрові формати працювали на результат, потрібні три організаційні принципи. По-перше, час. Кожна активність має чіткий таймер і прогнозований ритуал ходу: підготовка, виконання, короткий розбір. Це тримає інтенсивність і

дає відчуття безпеки: учасники знають, що від них очікують. По-друге, критерії. Перед стартом озвучуються прості показники успіху: зрозумілість, точність даних, коректний read-back, дотримання формату. Це зменшує суб'єктивність і перетворює зворотний зв'язок на інструмент, а не на оцінку особистості. Потрете, рефлексія. Наприкінці кожної гри група фіксує одну сильну знахідку, одну типову помилку і одну дію «на завтра» – так дрібні покращення накопичуються у відчутний прогрес.

Не слід забувати і про безпеку. Усі сценарії будуються на макетних даних, без згадування реальних подій, координат або прізвищ; матеріали зберігаються локально; запис, якщо потрібен, робиться лише для внутрішнього розбору. Це дозволяє говорити сміливо, не побоюючись порушити режим таємності, і водночас тримати високу реалістичність.

У підсумку парні та групові ігри – це не «розвага», а технологія: вони підсилюють експозицію до мови, змушують говорити навіть сором'язливих, переводять правила у дієві шаблони, розвивають увагу до термінів і чисел, формують звичку коротко підсумовувати і перевіряти розуміння співрозмовника. У поєднанні з сучасними матеріалами та зрозумілою структурою уроку такі формати дають саме той тип мовної підготовки, який потрібен військовослужбовцям у багатонаціональній взаємодії: практичний, ритмічний, командний і стійкий до стресу.

Переходимо до прикладу побудови заняття для різних цільових рівнів SLP (1, 2 і 3) із чіткою послідовністю: від першої хвилини до рефлексії наприкінці. Для кожного рівня на прикладі показано: як задати мету й очікуваний результат (що саме слухач має вміти зробити наприкінці), з чого розпочати (короткий warm-up і демонстрація зразка), як організувати керовану практику та парну/групову роботу, коли і як ускладнювати сценарій шумом і таймером, яку роль відіграють інструменти (LMS, аудіо/відео, картки), як давати швидкий доброзичливий фідбек, чим завершити (cool-down, фіксація нових фраз, мікродомашнє завдання) і як зафіксувати результат міні-оцінюванням у стилі STANAG 6001.

Для початку визначаємо план заняття, де кінцевою метою буде не просто «вивчити тему», а відтворити застосування теми на практиці за певних умов. Наприклад: наприкінці заняття слухач уміє видати усний наказ із 4 ключовими словами, під таймер за 2 хвилини, з коректними числами та датами, без двозначностей. Для слухачів, які мають вийти щонайменше на SLP 1, а за можливості на SLP 2, мета має будуватися навколо простих, але критичних завдань, як наприклад «точно передати/уточнити координати й кількість поранених у стандартному діалозі». Для SLP 2: видати короткий наказ і зібрати read-back. Для SLP 3: провести 3–5-хв обговорення варіантів із Q&A та домовленістю. Мету необхідно зафіксувати на слайді/дошці і повернутися наприкінці заняття для оцінювання. Так слухачі будуть знати що від них вимагається на занятті і яку мету треба досягнути аби показати гарний результат роботи.

Будь-яке заняття починається з warm-up, який допомагає перемкнутися на потрібну мову та лексику, 3-5 хвилин буде достатньо, щоб перемкнутися на потрібну хвилю. Це можуть бути швидкі парні питання із міні відповідями, опитування за допомогою інтерактивних платформ, або прості запитання аби непомітно підготувати слухачів до нової теми заняття.

Після демонструються ключові фрази, лексика, граматики заняття. Це може бути у вигляді аудіо/відео, живого демонстративного діалогу/брифінгу, прочитання короткого тексту тощо. Якщо мета заняття базується на відтворенні завдання за допомогою граматики, то тут можна застосувати дедуктивний (викладач коротко дає правило й одразу показує, як ним користуватися у службовій комунікації) або індуктивний (спершу кілька живих прикладів через аудіо/текст/діалог, після слухачі самостійно помічають закономірність і формулюють правило разом із викладачем) метод. Вибір методики пояснення граматики залежить від складності граматики або рівня групи. Під час демонстрації – два прості comprehension-checks (yes/no або either/or), з підсвіченням ключових опорних фраз, або граматикою. Мета такої демонстрації – це просте, зрозуміле завдання без довгих пояснень та теорії.

Наступний пункт заняття – це керована та парна/групова робота. Можемо назвати її «I do → We do → You do». Перед початком виконання завдання моделюється його виконання, щоб слухачі на практиці побачили кінцевий очікуваний результат, і під керівництвом викладача виконується вправа. Далі формуються пари або групи з ролями під тему заняття. Наприклад, якщо це відпрацювання радіообміну з координатами нової місцевості, можна роздати ролі де один з пари буде оператором штабу, що запрошує інформацію, інший надає координати та описує місцевість з використанням потрібного вокабуляру. Зміна ролей кожні 3-5 хвилин підтримує високе student talking time (більше 60%) і навантажує всіх рівномірно. Викладач не перебиває потік, а «ходить по колу», фіксує типові помилки та сильні формулювання.

Після виконання керованих вправ завдання ускладнюються. Додаються стресори: фоновий шум, обмеження часу, акцент, перебивання, недостатня кількість інформації, щоб на практиці відчуті реальні ситуації з якими стикаються військовослужбовці під час виконання місій. Сценарії вправи вимагають вже не просто відтворення фраз чи граматики за прикладом, але і виконання завдання самостійно, як би слухач діяв та відповідав у реальних умовах без підказок. Але головне не перевантажувати кількістю стресорів за одну вправу, одного за раз буде достатньо, з чітко проголошеними правилами безпеки комунікації (нічого зайвого, лише дані з моделювання ситуації).

Для фідбеку використовуємо як прямі та непрямі способи корекції. До прямих відносяться: correct answer – надання правильної відповіді без підводок (Student: "There are much people here." Teacher: "It should be 'There are many people here.'"); guided correction – навідні питання, щоб студент виправив себе сам Student: "She very smart." Teacher: "You're missing a word between 'She' and 'very'."); metalinguistic explanation – коментар про форму без готової відповіді (Student: "He fulfill his mission." Teacher: "Think about the verb form you should use with 'he.'"); questioning – питання, які підводять до самокорекції (Student: " I am going on a mission with two subordinates. He is a senior lieutenant.."Teacher: "You said you are going with two subordinates. Why did you use 'he?'"); pinpointing – точне

вказування місця помилки (Student's written work: " She live in a barracks." Teacher: "There's an error with the verb 'live'. Can you find and correct it?"); pausing – пауза після помилки, що дає слухачу виправити себе самостійно (Student: "Yesterday I... um... eat..." Teacher: [Pauses to allow student to think] Student: "Ate! Yesterday I ate dry rations."). До непрямих можна віднести: indirect remark – сигнал помилки, без виправлення (Student: "I have went to the forest." Teacher: "There's a mistake in your verb tense."); recast – викладач перефразовує репліку правильно, але зберігаючи зміст (Student: " He don't fill in the data after missions.." Teacher: " He doesn't fill in the data after missions."); clarification request – викладач просить повторити чи уточнити, що підштовхує до перефразування (Student: "Tomorrow I go store." Teacher: "Can you say that again?"). Викладач обирає у процесі заняття тип виправлення, який буде краще працювати зі слухачем та підходить під ситуацію.

Завершує заняття cool-down, фіксація нових фраз/слів/граматики та домашнє завдання. Для «охолодження» може слугувати короткий ритуал: одна сильна фраза → одна типова помилка → одна дія на завтра. Наприклад, викладач: «Say out loud your most used phrase from today...» Група: «Say again, over. / Grid one-six, I say again... / Report when ready.» Викладач: «Name one common mistake.» Група: «We are confusing fifteen/fifty; we are also forgetting read-back of time.» Викладач: «"One action for tomorrow?» Група: «1 min of shadowing numerals; adding 5 cards with coordinates.» Фіксуємо на дошці 3 маркери заняття: Clarity – Numbers – Read-back. Закінчуємо одним контрольним діалогом у парах під таймер 45 с (без підказок).

Після cool-down йде фіксація – кожен заповнює мовний журнал (зошит, або гугл форму) з новими фразами, термінами чи граматикою. Це також можуть бути виправлені на занятті помилки, щоб уникати їх в подальшому. Заповнюється спільний глосарій нових слів та фраз. Та оголошується домашнє завдання, яке допоможе відпрацювати ключові пункти мети заняття ще раз, вже самостійно. На початку наступного заняття виділяється кілька хвилин на його перевірку.

Раз на тиждень можна проводити міні-перевірку: коротких брифінг, радіодіалог, написання робочої записки тощо. Викладач таким способом може відслідковувати динаміку навчання та корегувати план, приділяючи більше часу проблемним питанням. Кожні два місяці проводити проміжний зріз, який виглядає як зменшена копія реальної задачі: для підготовки особового складу – радіообмін з імітуванням стресових факторів, для командирів – двохвилинний наказ і «read-back» від підлеглого, для штабу – п'ятихвилинний брифінг із двома уточнювальними питаннями і коротким листом. Критерії прості: зрозумілість, точність цифр і фактів, швидкість, правильне підтвердження. В кінці семестру – підсумкове завдання рівня SLP: кожен виконує свою роль уже без підказок і з оцінюванням за тією ж шкалою.

Для військових найкраще працює стабільний «хребет» заняття з невеликими керованими варіаціями. Постійна послідовність кроків (короткий warm-up → модель/зразок → керована практика → сценарій під таймер і шум → доброзичливий фідбек → cool-down і фіксація) знижує когнітивне навантаження, зменшує тривожність і дає відчуття SOP: кожен знає, що робити і в якій точці очікується результат. Завдяки цьому зростає час реального мовлення і швидше формується автоматизм у критичних діях: числах, термінах, read-back.

Водночас «копіювати-вставити» те саме завдання щодня не варто: настає звикання, і навчання сповільнюється. Тому всередині сталого каркасу краще варіювати оболонку: тему (medevac, конвой, бриф), ролі (спікер, оператор read-back, контролер часу), акценти/шум, обсяг даних, тип стресора (дефіцит часу, неповна інформація, перебивання), носій (аудіо, відео, SOP-уривок), інтерактивних платформ, мовних ігор. Така помірна «контекстна інтерференція» тримає увагу і підсилює перенесення навичок між різними умовами.

Дієвими є невеликі виклики: раз на 2–3 заняття замінювати один елемент порядку (наприклад, спершу «відкриття» через кейс індуктивно, а вже потім коротке правило), або збільшувати інтенсивність стресора на фінальному проході. Раз на 4–6 тижнів варто робити «shake-up тиждень»: інший порядок

етапів, новий тип підсумкового завдання (наприклад, замість брифінгу письмовий BLUF із публічним read-back партнером).

Отже, у роботі обґрунтовано, що для воєнного часу іноземна мова для військовослужбовців – це не просто «предмет», а робочий інструмент. Теоретичний огляд показав збіжність сучасних підходів (CLT, TBLT, CLIL) із вимогами стандартів НАТО (зокрема STANAG 6001): навчати треба не «тему», а дію в мові: радіообмін, короткий брифінг з питаннями відповідями, читання SOP «до рішення», службове письмо у форматі BLUF, міжкультурні дії (ввічливе переривання, confirm/read-back). Цифрові технології разом із парними/груповими іграми дають швидкий фідбек і дозволяють підтримувати темп без перевантаження та тренують взаємодію. На цій основі запропоновано практичну модель мовної підготовки, очікуваним ефектом якої є не просто зростання оцінок, а зменшення помилок у реальних ситуаціях. Особовий склад буде реагувати швидше й без «подвійних перепитів», командири формулювати накази чітко і контролювати підтвердження, штаб говоритиме мовою, яку легко зрозуміти союзникам, та складатиме коректні письмові записки. Якщо тримати цей ритм хоча б кілька місяців, потрібні SLP-рівні стають не теоретичною планкою, а реальною щоденною навичкою військовослужбовців.

Етична відповідальність перекладача у військовому середовищі є однією з найбільш складних і водночас фундаментальних складових професійної діяльності. Якщо у цивільному перекладознавстві етика розглядається переважно як питання професійної доброчесності, якості виконання замовлення та дотримання конфіденційності, то у військовому контексті вона набуває екзистенційного виміру. Тут від морального вибору перекладача може залежати не лише успіх комунікації, а й життя людей, безпека підрозділів, а в умовах гібридних воєн – стабільність інформаційного простору держави.

Військовий перекладач, працюючи у полі перехресних впливів – між мовами, культурами, ідеологіями, – неминуче стикається з етичними дилемами, що виходять за межі формальних кодексів. У ситуаціях, коли переклад може бути використаний як елемент інформаційної операції або інструмент

пропаганди, перекладач опиняється між двома лояльностями – професійною (точність, нейтральність, об'єктивність) та національною (збереження безпеки, захист власної держави від маніпуляцій). Ця подвійність вимагає нової парадигми етичної відповідальності – гнучкої, але принципової, яка враховує як міжнародні стандарти, так і особливості військової служби.

Міжнародна асоціація конференційних перекладачів (Association Internationale des Interprètes de Conférence (АІС)) визначає професійну етику як сукупність принципів, що регулюють поведінку перекладача, зокрема чесність, компетентність, незалежність і конфіденційність. Згідно з АІС Code of Professional Ethics (редакція 2022 року), перекладач зобов'язаний утримуватися від виконання роботи, якщо не має належної підготовки чи знань, не може гарантувати якість перекладу або якщо існує конфлікт інтересів між його професійними та особистими зобов'язаннями. Особливе місце відводиться конфіденційності: будь-яка інформація, отримана під час роботи, вважається недоторканою, а її розголошення може бути виправдане лише у виключних випадках, передбачених законом чи суспільною необхідністю [31].

У кодексі ІАРПІ Code of Ethics (International Association of Professional Translators and Interpreters) акцент зміщено з інституційної на індивідуальну відповідальність. Перекладач має право відмовитися від завдання, якщо воно суперечить його моральним переконанням або якщо зміст перекладу може зашкодити людям чи суспільству. Цей принцип «етичного самовизначення» є надзвичайно важливим для військового контексту, адже перекладач може опинитися перед необхідністю перекладати тексти, що містять пропаганду, заклики до насильства або інформацію, яка потенційно порушує гуманітарне право. У таких ситуаціях ІАРПІ закликає перекладача діяти в дусі гуманізму, навіть якщо це суперечить інтересам замовника [42].

У військовому перекладі етична відповідальність виходить за межі класичної дихотомії «правильно–неправильно». Перекладач виступає не лише мовним посередником, а й гарантом достовірності комунікації. Його професійна діяльність включає також оцінку надійності джерел, розпізнавання маніпуляцій,

запобігання викривленню сенсу повідомлень. В епоху гібридних загроз, коли дезінформація використовується як зброя, перекладач перетворюється на першого фільтра інформаційної безпеки. Помилка у перекладі може бути не лише лінгвістичним недоглядом, а й чинником стратегічного ризику.

Особливого значення набуває поняття «інформаційної лояльності». На відміну від традиційного принципу «нейтральності перекладача», який передбачає максимальне відсторонення від змісту повідомлення, військовий перекладач мусить поєднувати об'єктивність з усвідомленням цінностей і стратегічних пріоритетів власної держави. Це не означає суб'єктивного перекручування, а передбачає критичне мислення і відповідальність за те, щоб переклад не став інструментом ворога. У цьому сенсі етична лояльність має подвійний вектор – до істини і до суспільства.

АПС і ІАРТІ, попри різницю у сфері дії, сходяться у визнанні автономії перекладача як морального суб'єкта. Вони не лише встановлюють заборони, а й визнають право перекладача на відмову від участі в діях, що суперечать загальнолюдським цінностям. Цей підхід особливо важливий для фахівців, які працюють у військовому середовищі, де тиск і лояльність можуть конфліктувати з етичними принципами. Саме тому для військового перекладача необхідно доповнити міжнародні норми положеннями про інформаційну етику, що охоплюють чесність у поводженні з даними, обережність у поширенні контенту, дотримання норм гуманітарного права та етичне використання технологій перекладу.

В умовах інформаційної агресії перекладач стикається також із психологічною складовою етики: збереженням стійкості перед дезінформаційними впливами, пропагандистськими наративами або власним емоційним виснаженням. Етична відповідальність у цьому аспекті означає турботу не лише про точність перекладу, але й про власну ментальну рівновагу – як умову здатності мислити критично і приймати зважені рішення.

Таким чином, етична відповідальність військового перекладача – це динамічна, багатовимірна категорія, що охоплює моральну автономію,

професійну компетентність, національну лояльність та гуманістичні цінності. Міжнародні кодекси АПС та ІАРТІ окреслюють загальні орієнтири, але не можуть врахувати всіх нюансів сучасної гібридної війни. Тому постає потреба у створенні спеціалізованого Етичного кодексу військового перекладача, який інтегрував би міжнародні стандарти з вимогами національної безпеки, прав людини та інформаційної етики. Лише такий підхід забезпечить баланс між об'єктивністю та відповідальністю, між свободою професії та її місією у світі, де слово може бути зброєю не меншою, ніж будь-який технологічний арсенал

У довгостроковій перспективі розвиток галузі залежатиме від обраного сценарію: від оптимістичного симбіозу людини й машини до песимістичної ерозії людського капіталу через надмірну довіру технологіям. Для забезпечення ефективності мовного забезпечення пріоритетом має стати інвестування у гібридні системи, розробка міжнародних стандартів та етичних протоколів, а також врахування соціальних та екологічних аспектів функціонування технологічних систем. Лише комплексний підхід, що поєднує технологічні інновації з розвитком людського потенціалу, дозволить ефективно відповідати на виклики майбутнього.

Перспективи розвитку галузі, згідно з проведеним аналізом, лежать у площині створення гібридних моделей мовного забезпечення, що поєднують автоматизовані рішення для рутинних завдань та висококваліфіковану людську працю для складних комунікативних ситуацій. Це вимагає кардинального оновлення освітніх програм шляхом інтеграції модулів з інформаційної безпеки, медіаграмотності, психологічної резильєнтності та стратегічних комунікацій.

Таким чином, систематизація теоретичних засад дозволяє стверджувати, що сучасний військовий переклад трансформувався з допоміжної лінгвістичної функції у стратегічний інструмент забезпечення обороноздатності та інформаційної безпеки держави, що потребує відповідного нормативного, етичного та технологічного регулювання.

2.3. Опрацювання концептуальних підходів до протидії викликам інформаційної агресії у професійній комунікації

У ході дослідження встановлено, що стрімка інформатизація суспільних та державних інститутів сформувала нову парадигму глобальної безпеки, в якій інформаційний простір виступає ключовим доменом протистояння. Визначено, що концептуальною основою побудови системи протидії інформаційній агресії є розуміння дуалістичної природи сучасних технологій: з одного боку, вони забезпечують прогрес комунікації, з іншого — створюють передумови для ведення інформаційних війн, наслідки яких для національної безпеки є співмірними із застосуванням зброї масового ураження.

Аналіз теоретичних засад дозволив ідентифікувати сутність інформаційної війни як форми безконтактного протистояння, спрямованого на досягнення інформаційної переваги шляхом впливу на інформаційні системи та суспільну свідомість противника за одночасного захисту власного інформаційного простору. Базуючись на підходах М. Лібікі, систематизовано основні вектори загроз, протидія яким має бути інтегрована у професійну комунікацію фахівців сектору безпеки. До таких форм віднесено: командно-управлінську (атаки на канали зв'язку), розвідувальну, психологічну (пропаганда та деморалізація), хакерську, економічну, електронну та кібервійну.

Встановлено, що сучасна професійна комунікація представників силових структур в умовах гібридних загроз вимагає переходу від пасивного споживання даних до активного операційного управління інформацією. Інформація розглядається не лише як ресурс, а як специфічний вид зброї. Відповідно, концептуальний підхід до протидії агресії базується на реалізації комплексу інформаційних операцій, що включають:

Збирання та верифікацію: використання сучасних технологій для отримання повного обсягу даних, що забезпечує впевненість у прийнятті рішень.

Захищене передавання: мінімізація доступу опонента до каналів комунікації та забезпечення фізичного і віртуального захисту даних.

Інформаційне протиборство: застосування механізмів спростування, заперечення та, за необхідності, маніпулювання інформацією для дезорієнтації супротивника та нівелювання його агресивних впливів.

Таким чином, ефективна протидія викликам інформаційної агресії у професійній комунікації полягає у формуванні стійкої системи інформаційної безпеки, здатної ідентифікувати маніпулятивні впливи на ранніх етапах, захищати критично важливі дані та здійснювати проактивні інформаційно-психологічні заходи для збереження контролю над стратегічними наративами та оперативною обстановкою.

Сьогодні виокремлюють різні методи інформаційної агресії проти України, передусім такі: 1) дезінформування; 2) пропаганда; 3) диверсифікація громадської думки; 4) психологічний та психотропний тиск [30; 31 та ін.].

Усі ці методи можуть застосовуватись із використанням маніпулятивних технологій. Маніпулювання інформацією передбачає приховування істинності намірів для спонукання реципієнта до запрограмованих суб'єктом дій [31].

Маніпулювання становить найбільшу небезпеку в аспекті інформаційної агресії. Застосування маніпулювання в медіа робить небезпечним будь-який вплив, оскільки його наслідки можуть бути непередбачуваними. Прихований характер маніпулювання може виражатись як у приховуванні істинних намірів, так і в приховуванні самої інформації (повному або частковому замовчуванні, викривленні, вибірковості, підтасовуванні фактів). При цьому маніпулятивний вплив в умовах інформаційної війни є переважно деструктивним. Якщо від читача, глядача щось приховується, значить це є шкідливим для нього і за відкритого впливу реципієнт це усвідомить, тому цю шкідливість і намагаються приховати [там само].

Маніпулювання застосовується зокрема у створенні т.зв. фейкових новин. Термін «фейк» (англ. fake – підробка) не має єдиного, чітко визначеного тлумачення. Фейком вважають як інформаційну містифікацію або навмисне поширення дезінформації в соціальних мережах і традиційних медіа, так і загалом неправдиву інформацію (частково неправдиву, поєднання правдивої і

неправдивої інформації тощо). Фейкове повідомлення зазвичай побудоване таким чином, щоб зацікавити, привернути увагу, тому воно дуже швидко поширюється. Крім того, фейкові новини зазвичай спрямовані на емоційне сприйняття, тому потім спростувати їх раціональними аргументами дуже складно [48].

Створення фейкових новин призводить до так званого «промивання мізків». Термін «промивання мізків» уперше вжив журналіст Едварт Хантер. Дослідники зазначають, що в процесі маніпулювання масовою свідомістю використовується психологічний «трискладовий» механізм: вимкнути рацію (знижити критичність мислення), викликати страх (створити загрозу), дати людині рятівника (запропонувати вихід) [7].

Розглянемо дезінформування та його найбільш поширені форми:

- тенденційне викладення фактів, що полягає в упередженому висвітленні інформації про події за допомогою спеціально підібраних правдивих даних. Як правило, за допомогою цього методу спеціально сформована інформація подається дозовано, з постійним зростанням напруження;
- дезінформування «від зворотного», що відбувається шляхом надання правдивих відомостей у перекрученому вигляді чи в такій ситуації, коли вони сприймаються як неправдиві. Внаслідок уживання подібних заходів виникає ситуація, коли адресат фактично знає правдиву інформацію про наміри чи конкретні дії протилежної сторони, але сприймає її неадекватно, він неготовий протистояти негативному впливу;
- термінологічне «мінування», що полягає у викривленні суті принципово важливих, базових термінів і тлумачень загальносвітоглядного та оперативно-прикладного характеру;
- «сіре» дезінформування, що передбачає використання синтезу правдивої інформації з дезінформацією;
- «чорне» дезінформування, що передбачає використання переважно неправдивої інформації.

Пропаганда як метод інформаційної агресії спрямовується на формування суспільної думки в тому напрямі і в тих категоріях, які є визначальними в певний період для керівництва держави-пропагандиста.

Метою методу диверсифікації громадської думки є розпорошення уваги на різні штучно акцентовані проблеми і тим самим відволікання від вирішення першочергових проблем суспільно-політичного та економічного розвитку.

Форми диверсифікації громадської думки:

- дестабілізація порядку в державі або її окремих регіонах;
- активізація кампанії проти політичного курсу керівництва держави та окремих її лідерів різними міжнародними установами;
- ініціювання скандальних судових процесів, застосування міжнародних санкцій з різних причин.

В інформаційній агресії проти України застосовуються також методи психологічної та психотропної дії, як спроби емоційного впливу на реципієнта повідомлення.

Психологічний та психотропний тиск – вплив на психіку людини шляхом залякування, погроз із метою спонукання до певної запланованої моделі поведінки.

Формування суспільної свідомості за допомогою суб'єктів інформаційної війни з використанням методів психологічного впливу стає найефективнішим способом контролю та маніпуляцій як у державі, так і за її межами. Усе залежить від того, хто фактично визначає інформаційний контент [52].

Форми психологічного тиску:

- інформування про реальні чи вигадані загрози та небезпеки;
- прогнози щодо репресій, переслідувань, убивств тощо;
- шантажування;
- демонстрування деталізованих сцен убивств і насильства;
- здійснення вибухів, підпалів, масових отруєнь, захоплення заручників, інші терористичні акції.

Основним інструментом психологічного тиску сьогодні є медіа. Крім того, досить поширеним інструментом здійснення психологічного тиску залишається телефон. Телефонним тероризмом називають дзвінки з інформацією про нібито замінування місць масового скупчення людей (школи, торговельні центри) або об'єкти інфраструктури (наприклад, вокзали).

Під інформаційно-психологічною зброєю сьогодні розуміють сукупність засобів, форм, способів, методів і технологій, що використовуються для латентного (утаємненого) викривлення інформаційно-психологічного простору з метою ураження індивідуальної та масової свідомості. Тобто, незважаючи на застосування науково-технічних, психологічних або технологічних принципів, головною мішенню інформаційно-психологічної зброї є людський розум.

Інформаційно-психологічна зброя може бути спрямована на придушення, знищення, дезорганізацію, дезорієнтацію, дезінформацію, дезаптацію адресата впливу. Вона спроможна порушити психічне здоров'я, спонукати до спонтанних, невмотивованих, агресивних (у якості автоагресії чи антисоціальних дій), спричинити тимчасові або незворотні зміни та самознищення, підкорити свідомість і спрямувати діяльність особи в необхідному для суб'єкта впливу напрямі.

Таким чином, бурхливий розвиток науки та техніки, засобів і способів комунікації, вдосконалення технологій інформаційного та психологічного впливу на людину спричиняють виникнення нових видів зброї, заснованих на нових концептуальних, технічних, фізичних і технологічних принципах.

Однією з найбільш характерних особливостей інформаційно-психологічної зброї є її латентний характер, коли реципієнт не підозрює, що проти нього застосовують певні засоби впливу. А якщо і зрозуміє, то нічого не зможе протиставити в разі домінування супротивника в інформаційній та психологічній сферах. Саме в цьому полягає основна небезпека інформаційно-психологічної зброї.

Розвиток способів психологічної боротьби нерозривно пов'язаний з прогресом технічних засобів її ведення.

Важливо усвідомлювати, що інформаційно-психологічна боротьба є одним зі складників інформаційної війни.

Головна мета інформаційно-психологічної війни полягає в маніпулюванні масами. Завданнями такої маніпуляції є:

- внесення в суспільну та індивідуальну свідомість деструктивних ідей та поглядів;
- дезорієнтація та дезінформація мас;
- послаблення переконань, устоїв;
- залякування свого народу образом ворога;
- залякування супротивника власною могутністю.

Одним із головних методів ведення інформаційно-психологічної війни є пропаганда, тобто поширення певних політичних, філософських, наукових, художніх ідей з метою впровадження їх у громадську думку та активізації і тим самим використання цих ідей у практичній діяльності населення. Водночас до пропаганди належать повідомлення, які поширюються для здійснення вигідного впливу на громадську думку, для провокування запрограмованих емоцій, для зміни ставлення до певної ситуації або для таких змін у поведінці певної соціальної групи, які безпосередньо чи опосередковано вигідні організаторам пропагандистських впливів.

Яскравим прикладом ведення пропагандистських кампаній є діяльність ідеолога нацизму Йозефа Геббельса, який проголошував такі принципи пропаганди:

- пропаганда має бути спланована, вона має вестися з однієї інстанції;
- результат пропаганди може бути визначений як істинний або як фальшивий;
- «чорна» пропаганда використовується, коли «біла» неможлива або вона не має належного ефекту;

- пропаганда має характеризувати події та людей яскравими фразами, гаслами;

- для кращого сприйняття пропаганда повинна викликати інтерес в аудиторії та передаватися через привабливе середовище комунікацій. Пропаганда Й. Геббельса, як відомо, стала силою, що привела до влади в Німеччині нацистів і спричинила розв'язання Другої світової війни.

Інформаційна війна триває, і першочерговим завданням усіх інституцій, зокрема й силових структур, є вживання ефективних заходів щодо нейтралізації інформаційної диверсійної діяльності та протидії її розгортанню.

Отже, інформаційна війна є не менш складною, ніж війна традиційна. Вона передбачає застосування різних стратегій, засобів, зброї та оборонних технологій. Глобальна інформатизація сприяє створенню єдиного інформаційного простору, і сьогодні наше життя повністю залежить від інтенсивності інформаційного обміну.

Військовослужбовці ж, захисники держави, мають бути готовими до захисту не тільки від збройного нападу, а й від інформаційної агресії, оскільки остання є невід'ємним складником сучасної «гібридної війни».

Сьогодні важливо усвідомлювати небезпеку застосування можливостей медіа для застосування інформаційної агресії – відкритої чи прихованої – проти країни, окремої особи чи певної структури. Особливо небезпечним для всього суспільства може стати застосування арсеналу комунікативних можливостей медіа проти силових структур, зокрема проти Національної гвардії України. Тому кожній силовій структурі необхідно бути готовою до протидії нападкам медіа – вітчизняних чи іноземних, – що діють упереджено в гонитві за сенсаціями або орієнтовані на продукування деструктивних інформаційних повідомлень.

Військово-професійна діяльність в умовах інформаційної війни передбачає захист як підлеглого особового складу, так і цивільних громадян не тільки від фізичного впливу ворога, а й від інтелектуального та емоційного впливу, що здійснюється саме за допомогою інформації.

Як можна захиститися від інформаційної війни, протидіяти інформаційній агресії?

Передусім необхідно забезпечити належний захист важливої інформації; аналізувати весь обсяг інформації, що надходить, виявляти викривлену інформацію в потоці правдивих фактів і даних, запобігати її поширенню та, навпаки, протидіяти спростуванню правдивої інформації; важливо вчасно та вдумливо реагувати на всі прояви війни. На рівні держави це здійснюється завдяки національній концепції інформаційної безпеки.

А як такий захист здійснюється на рівні військово-професійної діяльності? Як має діяти офіцер НГУ, щоб захистити від інформаційної агресії себе та своїх підлеглих, забезпечити інформаційний захист силових структур, громадянського суспільства?

Офіцер обов'язково повинен:

- запобігати витоку інформації, яка може зашкодити суспільству або окремій особі;
- вивчати нову інформацію з різних джерел;
- критично аналізувати потік інформаційних повідомлень, відкидаючи емоційні компоненти, завжди намагаючись визначити мету кожного інформаційного повідомлення;
- оцінювати будь-яке інформаційне повідомлення відповідно до конкретних завдань службової та службово-бойової діяльності, завдань НГУ, завдань національної безпеки, зрештою, відповідно до загальнолюдських цінностей.

Важливо враховувати кожен інформаційний компонент, зіставляти його із загальним змістом повідомлень, виявляти джерело повідомлення, аналізувати умови та виявляти цілі (з якою метою подається така інформація). У разі невідповідностей цих складників, суперечностей у повідомленнях – виявляти деструктивний вплив (найчастіше він є маніпулятивним, тобто прихованим) і протидіяти йому.

До медіа сьогодні відносять друковані засоби масової інформації, телебачення, радіо, комп'ютерні мережі.

У визначенні оптимальних стратегій протидії інформаційній агресії в медіа важливо враховувати, по-перше, основні цілі їхньої діяльності, по-друге, комунікативні можливості, по-третє, комунікативні стратегії медійного дискурсу, які, у свою чергу, впливають із позамовних цілей та комунікативних можливостей. Стисло схарактеризуємо всі ці чинники.

Виділимо загальні цілі діяльності медіа [29].

Передусім це формування громадської думки, поширення певних ідей – загальна мета, що визначає інші цілі та стратегії. Здатність медійних текстів інформативно впливати на систему оцінок і формування громадської думки, тобто здійснювати ідеологічний вплив на масову аудиторію, вважається однією з основних властивостей інфосфери.

Оприлюднення важливої інформації – це мета, що лежить на поверхні, і саме актуальної інформації очікує від медіа пересічний громадянин. Ця мета підпорядковується попередній, оскільки представники медіа самі вирішують, яку інформацію вважати важливою.

Контролювання влади, держструктур, відстоювання прав простих громадян – такі цілі своєї діяльності визначають самі журналісти, позиціонуючи себе як четверту владу, як з'єднувальну ланку між суспільством і керівництвом держави. Згідно з англо-американською теорією демократії, медіа мають відігравати роль контролювальної влади.

Схарактеризуємо комунікативні можливості медіа [29].

Можливість швидкого поширення інформації є однією з визначальних ознак медійного дискурсу. Це, з одного боку, значно сприяє ефективності впливу, з іншого – викликає потребу в її постійному оновленні та якомога швидшому оприлюдненні (щоб не втратила актуальності), а це, у свою чергу, викликає загрозу поширення неперевіраних, недостовірних даних.

Саме медійний дискурс характеризується можливістю висвітлення різних думок, зокрема й суб'єктивних (на відміну від наукового та офіційно-ділового дискурсу).

У зв'язку із цим сучасні медіа мають також можливість популяризувати ту чи іншу політичну ідею, громадську думку, формувати імідж певної структури або політичної сили.

Медіа можуть здійснювати вплив на будь-яку ситуацію, яку вони висвітлюють (зокрема й політичну). Проте, враховуючи схарактеризовану вище потребу оперативності, варто відзначити й загрозу деструктивного, шкідливого впливу.

Крім того, медіа здатні впливати на емоційну сферу. Як відомо, коли вплив здійснюється і на логічному, і на емоційному рівні, він має значно вищу ефективність, ніж у разі його спрямування тільки на мисленнєву діяльність індивіда. У зв'язку з цим необхідно враховувати небезпеку зосередження на суто емоційному впливі, оскільки в такому разі адресат впливу втрачає здатність об'єктивно оцінювати явище або подію [26; 29].

З урахуванням окреслених позамовних цілей і комунікативних можливостей визначимо загальні комунікативні стратегії медійного дискурсу в аспекті потенційної інформаційної агресії, до якої слід бути готовим і якій слід протидіяти в межах завдань військово-професійної діяльності [29]. Навчитися виявляти інформаційну загрозу допоможе знання поширених у сучасних медіа стратегій і тактик.

Стратегія формування громадської думки полягає в реалізації основної мети діяльності медіа і є визначальною, їй підпорядковуються інші комунікативні стратегії.

Виділимо найбільш поширені тактики в межах цієї стратегії та окреслимо можливі інформаційні загрози, можливість інформаційної агресії:

- тактика узагальнення (загрозою застосування цієї тактики можна вважати імовірність виведення узагальнень із недостатньої кількості фактів, недостовірності самих фактів, можливість необ'єктивності в добиранні

аргументів – такі логічні невідповідності призводять до формування думки, яка не відповідає дійсності);

- тактика типізації (загроза подавання одиничних фактів як типових);
- тактика представлення певної позиції як єдино правильної, нав'язування думки (загроза однобічності у висвітленні проблеми, суб'єктивності, неможливості довести іншу думку);
- тактика дискредитування іншої позиції (загроза викривлення інших думок, наклеювання ярликів – усе це спричиняє негативне сприйняття певної позиції і навіть самої інформації з інших джерел, які доводять правильність такої думки).

Стратегія інформування громадськості про найбільш важливі події передбачає застосування таких тактик:

- тактика добирання інформації (існує загроза оприлюднення таємної інформації, можливість замовчування важливої інформації та зосередження уваги на другорядних явищах, а також оприлюднення даних, що характеризують об'єкт уваги тільки з одного боку – позитивного або негативного);
- тактика подавання інформації (можна подати інформацію як достовірну і як сумнівну, можна подати неупереджено, але в такому контексті, який закріпить за цим фактом певні асоціації, додасть невластивих йому характеристик);
- тактика визначення послідовності викладення подій (існує загроза втрати причинно-наслідкового зв'язку, зосередження уваги тільки на подіях, що подаються на початку інформування, та, як результат, викривлення дійсності у сприйнятті адресата).

Будь-яка необережність в оприлюдненні інформації може спричинити конфлікт у суспільстві або загострити його. А в країні, на території якої ведуться бойові дії, необережне поводження з інформацією може становити загрозу для всього суспільства, для держави загалом.

Стратегії формування та коригування картини світу. Прагнучи вплинути на картину світу окремої особистості, медіа, з одного боку, виявляють основні світоглядні особливості цільової аудиторії та намагаються здійснити корекцію

картини світу відповідно до мети впливу, а з іншого боку, через індивідуальну картину світу прагнуть здійснити вплив на етнічну. Виділимо основні тактики:

- тактика руйнування та створення стереотипів (існує загроза руйнування картини світу, втрати світоглядних орієнтирів);
- структурування концептосфери, системи понять (імовірність руйнування зв'язків у межах певної концептосфери чи картини світу загалом, загроза втрати системності мислення, розосередження думок);
- пояснення змісту концептів, понять (імовірність надання відомому вже концепту невласливих йому елементів змісту, невідповідності попередніх уявлень із уявленнями, нав'язуваними медіа);
- переконання (становить найменшу загрозу, але з урахуванням можливостей варіювання інформації та емоційного впливу так само може зашкодити адекватному сприйманню дійсності);
- навіювання (медіа можуть представити певні індивідуальні погляди як елементи етнічної картини світу, притаманні кожному представнику нації, і таким чином навіяти потрібні думки, наприклад, адресат впливу дізнається, що всі українці розуміють певне явище саме так, а не інакше, і за аналогією починає сприймати такі думки як «свої»).

Стратегія критичного аналізу діяльності держструктур пов'язана з прагненням медіа контролювати владу, самі медіа проголошують контроль влади одним з основних своїх завдань. У реалізації стратегії застосовуються тактики, що зазвичай пов'язані одна з одною:

- тактика дискредитування владних структур та їх представників;
- тактика оприлюднення неочікуваних даних;
- тактика «викривання» начебто справжніх мотивів діяльності.

Застосування цих тактик може спричинити витік секретної інформації, розголошення якої становить загрозу для суспільства, а через оприлюднення даних особистого характеру можна завдати моральної шкоди окремим особам, їхнім рідним і близьким, до того ж існує небезпека за незначними подробицями втратити важливу інформацію, існує також імовірність невмотивованих

висновків (за окремим, можливо, нетиповим фактом складається враження про всю структуру або владу загалом).

Стратегія створення публічного іміджу певної структури. У формуванні позитивного чи негативного іміджу застосовуються здебільшого такі тактики:

- тактика зближення (сприяє створенню позитивного іміджу, оскільки об'єкт починає сприйматися як «свій»);

- тактика дистанціювання (спричиняє формування негативного іміджу через недовіру, сприйняття об'єкта як «чужого», а отже, небезпечного, ворожого);

- тактики дискредитування, формування негативних суджень (негативний імідж створюється навішуванням ярликів, застосуванням емоційно-експресивної лексики з негативним забарвленням, особливо зневажливо-іронічних зауважень, тому існує загроза упередженого сприйняття об'єкта та неможливості подальшого коригування його іміджу, оскільки імідж уже сформований на емоційному рівні, і надалі все, що пов'язане з цим об'єктом, сприйматиметься негативно);

- тактика створення ефекту присутності (адресат впливу переконаний, що він сам усе бачить і самостійно робить об'єктивні висновки, проте існує загроза демонстрування нетипових явищ, нав'язування необґрунтованих висновків).

Стратегія популяризування політичних ідей. Вона тісно пов'язана з попередньою і реалізується здебільшого в таких тактиках:

- перекручування інформації;

- варіювання обсягу інформації (із застосуванням цієї тактики, як і попередньої, пов'язана небезпека дезорієнтування громадян у політичному житті держави, приховування дійсних причин і наслідків політичної боротьби);

- дискредитування політичних опонентів (існує реальна небезпека роздмухування конфліктів, розпалювання ворожнечі в суспільстві);

- змалювання позитивних перспектив утілення однієї ідеї і негативних перспектив реалізування іншої (існує небезпека необґрунтованого переконання

в правильності тих чи інших рішень, а за допомогою згущування фарб можна перетворити будь-яку ідею на рятівну або нищівну);

- оперування політичними гаслами (вплив здійснюється передусім на емоційному рівні, а тому існує небезпека втрати критичності мислення);

- так само активно застосовуються схарактеризовані вже тактики зближення та дистанціювання і з тими самими загрозами.

Зазначені стратегії визначають наступну – зацікавлення громадськості в отриманні інформації. Для того щоб якомога більше громадян ознайомилися з тією інформацією, що допоможе сформувати в них певну думку, подається повідомлення, яке приверне увагу більшості.

У реалізуванні цієї стратегії застосовуються такі тактики:

- шокування адресата (небезпечними є прийоми спекулювання на відомих іменах і подіях, гіперболізації, оскільки вони спричиняють дезінформування адресата та невинувачення на адресу окремих осіб або цілих структур);

- тенденційного подавання інформації (прийоми нелогічного поєднання непов'язаних між собою фактів, невинувачення, викривлення змісту понять і причинно-наслідкових зв'язків здатні призвести до неадекватного сприйняття дійсності, закріплення невинувачених асоціацій).

Із попередньою стратегією тісно пов'язана стратегія емоційного впливу, що дозволяє більш ефективно впливати на свідомість і підсвідомість, формувати більш стійкі стереотипи, асоціації та переконання, допомагає коригувати світоглядні орієнтири.

Медіа, на жаль, часто спекулюють почуттями відповідальності, патріотизму громадян, а враховуючи, що найсильнішою емоцією є страх, намагаються викликати це почуття за допомогою таких тактик: залякування, невинувачення, психологічного тиску, шокуючих прогнозів, емоційного зараження, емоційного пригнічення логіки. Новини часто схожі на кримінальні репортажі, вони містять деталізовані сцени вбивств і насильства.

У зв'язку із цим існує небезпека як на особистісному рівні (втрата критичності мислення, нестійкість психіки, агресивність), так і на рівні суспільства (виникнення або загострення конфліктів, агресія щодо певних структур або ідей, ускладнення криміногенної ситуації, а також оприлюднення інформації, поширення якої становить загрозу для національної безпеки).

Найбільшу небезпеку в аспекті інформаційної агресії становить стратегія маніпулювання, яка в медіа може легко поєднуватися з усіма іншими комунікативними стратегіями. Її застосування робить небезпечним будь-який вплив, оскільки наслідки його можуть бути непередбачуваними. Кожна з визначених вище стратегій може мати маніпулятивний характер, він прослідковується в багатьох схарактеризованих тактиках. Визначальною ознакою маніпулювання є прихований характер впливу – будь то приховування інформації (викривлення, вибірковість, підтасовування фактів тощо) чи приховування істинних намірів (маскування істинних намірів, приховування самого факту впливу) [29].

На основі схарактеризованих цілей, можливостей та основних стратегій медіа, а також зазначених чинників потенційної інформаційної загрози визначимо способи протидії інформаційній агресії медіа в аспекті діяльності силових структур загалом і Національної гвардії України зокрема [27].

Передусім це галузеві друковані медіа та інтернет-повідомлення. Основною метою діяльності військових і правоохоронних видань у сучасній Україні є формування громадської думки про захисника та силові структури загалом як таких, які здатні захистити свою країну і спокій громадян, з гідністю виконують свій обов'язок, мають спільні з усім народом прагнення і спільного ворога.

Тривалий час (у пострадянській Україні до 2014 року) більшістю українських медіа створювався образ військового-правоохоронця, який не відповідає національним уявленням про захисника, оскільки суперечить основним його характеристикам: він зображався слабким, не здатним захистити і без почуття обов'язку (поняття захист і захистити становлять ядро етнічного

концепту захисник, а сила й почуття обов'язку є необхідними умовами сприймання когось-небудь як захисника). Створені українськими медіа образи військового та правоохоронця стали сприйматися як такі, що не відповідають своїй ролі, і навіть більше – вони перестали зараховуватися до ми-групи, а отже, увійшли до вони-групи, оскільки в людській свідомості не свій сприймається як чужий [23].

Створення та підтримання такого образу військового/правоохоронця більшістю українських медіа протягом тривалого часу мало деструктивний вплив на соціум. Такий вплив спричинив негативне сприйняття захисника, невпевненість, страх перед майбутнім.

Українським наслідком такого впливу стало те, що сьогодні довелося заново відтворювати героїчний образ захисника, тепер уже всупереч інформаційному впливу медіа країни-агресора, у яких український військовий зображається як ворог свого народу, непрофесійний, небоєдатний, безжальний і безпринципний, тобто чужий для них і небезпечний [27].

Схарактеризуємо комунікативні стратегії українських галузевих медіа – військових і правоохорончих – у протидії інформаційній агресії [там само]. Визначимо основні комунікативні стратегії, що використовуються у протидії та запобіганні інформаційній агресії:

- формування позитивного іміджу захисника;
- моделювання образу ворога;
- формування позитивного іміджу силових структур;
- формування позитивного емоційного налаштування.

Усі стратегії протидії інформаційній агресії спрямовані на конструктивні цілі, мають позитивне підґрунтя, загальнонаціональні орієнтири.

Основні види мовного впливу, що використовуються в реалізуванні цих стратегій [там само]:

- інформування про різні аспекти діяльності захисників;
- формування певних оцінок (зазвичай позитивних оцінок діяльності захисників, силових структур, керівництва держави);

- переконання (у професіоналізмі захисників, у правильності обраних напрямів розвитку);

- навіювання (найчастіше навіюються думки про спільність прагнень читача і захисника, правильність здійснюваних силовими структурами кроків, належний рівень боєздатності);

- створення образного уявлення про об'єкт (формування позитивного або негативного образу, що ґрунтується на емоційному, асоціативному сприйнятті).

Усі ці види мовного впливу орієнтовані на інтереси українського суспільства, а отже, кожного громадянина України. Протидіючи та запобігаючи інформаційній агресії, українські військові та правоохоронні видання не відповідають тим само, вони не застосовують деструктивний мовний вплив. Використовувані в межах цих стратегій комунікативні тактики та ходи доцільно застосовувати, співпрацюючи з іншими медіа, більш відомими широкому загалу і тому більш впливовими, а також активно залучати можливості інтернету.

Офіцер як керівник може успішно застосовувати в роботі з особовим складом схарактеризовані стратегії в проведенні інформувань, бесід, лекцій. Доцільно також активно використовувати самі матеріали галузевих видань у роботі підлеглими. Систематичне ознайомлення з такими інформаційними матеріалами сприяє формуванню стійкої позиції – життєвої та професійної, а це, у свою чергу, допомагає захищатися від потоку суперечливої та шкідливої інформації, допомагає протидіяти впливам інформаційної агресії [26; 27 та ін.].

Отже, в умовах інформаційного суспільства не можна ігнорувати загальні цілі, комунікативні можливості та комунікативні стратегії інфосфери. Їх усвідомлення є важливою умовою не тільки успішної протидії можливій інформаційній агресії, а й ефективної співпраці силових структур з медіа та з громадськістю.

Спілкування, співпраця з представниками медіа та громадськості – ще один дієвий спосіб протидіяти викликам інформаційної війни, представити свою позицію, допомогти суспільству сформувати об'єктивну думку про діяльність силових структур.

Визначимо комунікативні способи протидії викликам інформаційної війни в діяльності НГУ.

Сьогодні зростає публічність військових структур, а отже, збільшується потреба в ефективній комунікації з громадськістю. Медіа відіграють важливу роль у визначенні позиції громадян – позитивної чи негативної – щодо силових структур і правоохоронних органів.

На думку представників Центру демократичного контролю над збройними силами (DCAF, Женева), безвідповідальна журналістика може відіграти основну роль у розпалюванні конфліктів у суспільстві. Журналістські репортажі можуть бути неретельно перевірені, ґрунтуватися на сумнівних свідченнях, що може значно нашкодити відносинам суспільства і силових структур, необережні характеристики здатні спричинити ворожнечу в суспільстві. Крім того, журналіст не володіє (і не може володіти) тим обсягом інформації, який дозволяє всебічно та глибоко зрозуміти ситуацію, пов'язану з діяльністю сектора безпеки. Дуже небезпечним в умовах інформаційної війни є те, що недостатньо виважена інформація чи недостатньо коректне формулювання можуть стати предметом маніпулювання ворожих медіа [26; 27].

Зважаючи на виклики інформаційної війни та з метою громадської підтримки, необхідно пояснювати населенню, чим займаються українські військовики і чому це важливо. Ураховуючи схарактеризовані вище загальні можливості та цілі медіа, найбільш доцільно використати ті канали зв'язку, якими користується переважна більшість громадян, а не тільки військові та правоохоронні видання.

Передусім важливо визначити основну комунікативну стратегію у спілкуванні з медіа як стратегію взаємодії [26] і спрямовувати зусилля на формування громадської підтримки та довіри. При цьому необхідно зважати на цілі діяльності медіа та право журналістів на отримання інформації, але враховувати й різний рівень відповідальності представників медіа і представників силових структур за оприлюднення інформації.

Доцільно виявляти ініціативу співпраці й регулярно надавати інформацію, що відображає виконання типових службово-бойових завдань, щоденну діяльність військовослужбовців. Самі медіа цікавляться передусім сенсаціями, а все типове, характерне, усе, що відтворює реальний стан справ, зазвичай залишається поза увагою медіа, а отже, читачам і глядачам не вдається відтворити реальний образ військового правоохоронця. А оскільки представників інфосфери цікавить здебільшого негативна інформація, то існує небезпека, що за допомогою самих тільки сенсаційно-негативних повідомлень медіа змоделюють такий образ нацгвардійця, який не відповідатиме образу захисника в етнічній картині світу, а також сформуують негативне враження про Національну гвардію України загалом. Для того щоб медіа зацікавились інформацією про типові події з життя військовослужбовців, доцільно не використовувати яскраві деталі, наводити конкретні факти з особистого життя силовиків, пов'язувати описувані події з перспективами суспільного розвитку, виявляти проблеми, спільні для всіх українців, та закликати громадян до спільного пошуку рішень. Представлена таким чином інформація не тільки сприятиме зацікавленню медіа в її оприлюдненні, а й допомагатиме формувати позитивний образ захисника як свого, з такими самими проблемами й прагненнями, як в усіх українців. Так само необхідно відтворювати якомога більше реальних подій із життя військовослужбовців в інтернет-повідомленнях [26].

Дуже важливо регулярно розміщувати в різних виданнях, на інтернет-сторінках повідомлення про героїчні вчинки військових правоохоронців під час виконання службово-бойових завдань, про затримання ними правопорушників, про численні факти допомоги громадянам у складних ситуаціях. Таких фактів дійсно багато, і їх регулярне оприлюднення здатне сформувати стійкий позитивний образ не тільки нацгвардійця, а й силових структур загалом, проте такі події (за незначним винятком) висвітлюються, на жаль, тільки в галузевих виданнях, які мають обмежене коло читачів. Подавати таку інформацію слід не сухою мовою офіційних повідомлень, а використовуючи лексику з позитивним

емоційно-експресивним забарвленням, образні засоби, узагальнення, порівняння з відомими для всіх героями минулих часів. Це сприятиме і формуванню позитивного емоційного налаштування в суспільстві.

Загалом військові структури не повинні ігнорувати медіа, вони мають бути більш активними в наданні інформації й не повинні вважати медіа ворогом. Це в інтересах силових структур повідомляти населенню ту інформацію, яку вони хочуть повідомити, і таким чином здобути підтримку суспільства.

Для запобігання потенційній інформаційній агресії також дуже важливо своєчасно реагувати на гучні події, пов'язані з діяльністю Національної гвардії, силових структур загалом, оперативно надавати коментарі [26]. Усе, що стосується «гострих» тем, так само необхідно якомога раніше висвітлювати та пояснювати. На формування громадської думки відносно тієї чи іншої події, проблеми особливий вплив має саме перший прочитаний або по почутий коментар, і дуже важливо, щоб він був професійним, обґрунтованим і демонстрував готовність силових структур до вирішення проблем, до конкретних дій в інтересах суспільства. Потрібно розуміти, що коментарі з'являться в будь-якому разі, і вони можуть бути непрофесійними, потенційно небезпечними, провокативними. Саме тому потрібно виявляти активність у коментуванні всіх подій, так чи інакше пов'язаних із Національною гвардією, особливо тих, які цікавлять усе суспільство, необхідно усвідомлювати, що це рівень і нашої відповідальності, а не тільки медіа чи громадських діячів.

Важливими є уважність і конкретність у коментуванні подій: слід обов'язково уважно перевіряти дані, наводити конкретні цифри та прогнозувати конкретні результати, бути особливо уважними у формулюванні узагальнень, ретельно добирати характеристики, не допускаючи потенційно небезпечних зауважень у бік певних структур, партій, окремих громадських діячів, представників інших національностей, щоб не спровокувати конфлікт, а навпаки, сприяти об'єднанню суспільства. Коментуючи гострі події, не можна вдаватися до необґрунтованих звинувачень, двозначності в оцінках, не варто опускатися до навішування ярликів та використовувати слова з яскраво

негативним емоційно-експресивним забарвленням, це може мати зворотний ефект і призвести до формування негативної думки про самого представника силових структур і про силовиків загалом. Слід ураховувати також, що достовірність наведених даних може стати підґрунтям для формування довіри і, відповідно, позитивного ставлення навіть у громадян, які раніше були негативно налаштовані [26].

Так само для протидії та запобігання інформаційній агресії доцільно використовувати швидкість і масштабність поширення інформації через медіа з метою просвітницької діяльності. Завдяки висвітленню стратегій інформаційної війни, що охопила наш медійний простір, викриванню неправдивих повідомлень і надання та обґрунтування правдивої інформації про стан справ у секторі безпеки, про причини та наслідки збройних зіткнень, про наші перспективи та можливості, ми маємо змогу підвищити рівень обізнаності громадян, активізувати критичність мислення у сприйманні інформації з різних джерел і таким чином підвищити рівень безпеки кожного українця. А враховуючи правоохоронні завдання Національної гвардії, корисно регулярно інформувати про небезпеку стати жертвою незаконних дій правопорушників, повідомляти про характер тих чи інших незаконних дій (нові способи шахрайства, можливості кіберзлочинності тощо). Проте в такій просвітницькій діяльності важливо не перетворити повідомлення на керівництво до злочинних дій, тому важливо слідкувати за тим, щоб не давати інструкцій потенційним порушникам. Інформація повинна надаватися в обсязі, необхідному для убезпечення від посягань злочинців [26].

Необхідно також ураховувати взаємозалежність силових структур і медіа та в цьому аспекті – зацікавлення представників медіа яскравими подіями. Тому важливо своєчасно анонсувати майбутні події з життя військових правоохоронців, а потім характеризувати їх, надаючи інформацію, яка буде цікавою не тільки для військовослужбовців, а й для цивільних громадян. Такі повідомлення дозволять і поінформувати населення про рівень боєздатності

нацгвардійців, і сформувати позитивний імідж сучасного українського захисника та української армії загалом [26].

У процесі співпраці необхідно наполягати на дотриманні принципу секретності задля запобігання витоку інформації, оприлюднення якої може перешкодити виконанню службово-бойових завдань силовиків або ж становити небезпеку для цивільного населення чи країни загалом, особливо в умовах, коли на території України ведуться масштабні бойові дії. Самі журналісти вважають недостатньо прозорою діяльність сектора безпеки, на їхню думку, безпека має бути предметом контролю, а секретність є перешкодою для контролювання, оскільки представники силових структур блокують або обмежують доступ до інформації з гострою проблематикою.

Ураховуючи таку позицію журналістів, доцільно чітко визначити межі дозволеного / недозволеного для публікування та пояснювати представникам медіа неможливість оприлюднення певної інформації або проведення фото- та відеозйомки інтересами національної безпеки.

Необхідним є також знання та дотримання вимог чинного законодавства у взаємодії військових правоохоронців із медіа [26].

Згідно з Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (ICCPR) свобода слова може бути обмежена з метою захисту національної безпеки, охорони громадського порядку, здоров'я, моралі або прав і репутації інших громадян. Такі обмеження мають бути узаконені. Проблеми ж можуть виникати через складність визначення поняття національної безпеки з урахуванням контексту та можливості інтерпретації. Навіть якщо представникам медіа здається, що їх обмежують в отриманні інформації, представник силових структур має пояснити – з позиції захисника, – чому доступ до певної інформації обмежено [18].

Показовою є думка Айдана Вайта, колишнього генерального секретаря Міжнародної федерації журналістів (IFJ), консультанта і радника інститутів ЄС та ООН, про конфлікт між журналістами і представниками сектора безпеки у ставленні до інформації. Він зазначав, що журналісти сприймають інформацію

як суспільну власність, і тому прагнуть її здобути, а сектор безпеки намагається контролювати інформацію, щоб вона відповідала стратегічним і суспільним інтересам. Цензуру і контроль інформації Айдан Вайт вважає звичайною реакцією тих, чия робота – захищати людські життя, вигравати битви та збивати з пантелику супротивника. Для силовиків важливо не допустити витoku потенційно небезпечної інформації. Проте питання, де провести межу між тим, що журналісти можуть говорити, а що ні, залишається в центрі уваги. Важливим є зауваження про те, що журналіст може не знати, не розуміти, що певна інформація становить потенційну загрозу, а тому подавати інформацію потрібно з обґрунтуванням і ретельно перевіряти, аналізувати в аспекті потенційної небезпеки [26].

Сьогодні, в умовах фактично всеосяжної інформаційної війни, українські силові структури мають виконувати функцію ретельного аналізування інформації, оскільки безпека – це їхня відповідальність. Отже, щоб забезпечити інформаційну безпеку, необхідно, по-перше, контролювати матеріали, що оприлюднюються в медіа, по-друге, регулярно подавати в медіа обґрунтовану, перевірену, безпечну інформацію і ні в якому разі не уникати спілкування з журналістами.

Важливою є також готовність до незручних, інколи провокативних запитань із боку представників медіа, які задля зацікавлення громадян намагаються в усьому відшукати конфлікт, а в разі його відсутності створюють потенційно конфліктні ситуації.

Відповідаючи на будь-які запитання, військовослужбовець повинен позиціонувати себе як захисника – оборонця країни і громадського порядку. Не можна дозволяти собі піддаватися емоціям і вступати в суперечку, слід пам'ятати про відповідальність, оскільки кожна фраза представника держструктури може сприйматися як офіційна позиція її керівництва. Інколи доречно нагадати представникам медіа, що журналісти обов'язково повинні дотримуватися морально-етичних стандартів у роботі, оскільки вони, як свідки

подій, несуть надзвичайну відповідальність за зміст слова і зображення в інтернет-просторі, телерадіоефірі та на газетній шпальті [26].

Представникові сил безпеки та оборони важливо розуміти, що спілкування з медіа та громадськістю значною мірою сприяє формуванню іміджу силових структур.

Загалом силовим структурам слід виробити активний підхід у регулюванні відносин з медіа та суспільством, в іншому разі їх публічний імідж буде сформований журналістами, які зазвичай концентрують увагу на скандалах і невдачах, та недостатньо поінформованими користувачами інтернету, які так само охочі критикувати, хоча б для того, щоб самоствердитися за рахунок інших.

Отже, представникам силових структур важливо усвідомити, що необхідно співпрацювати з медіа, так само як і з громадськістю. Передусім не ухилятися від спілкування, а бути до нього готовим. Крім того, виявляти ініціативу, допомагати представникам медіа та громадськості відшукати інформацію, яка була б не тільки цікавою, а й сприяла б створенню позитивного іміджу силових структур.

Медіа допомагають громадянам сформувати думку, зробити вибір, прийняти рішення, і представникам силових структур загалом і Національній гвардії зокрема важливо усвідомити, що співпраця з медіа – це можливість надати суспільству достовірну, точну, збалансовану, актуальну інформацію про свою діяльність, і надати її в такому обсязі, щоб це не загрожувало національній безпеці. Таку можливість необхідно використовувати як для формування позитивного іміджу армії та правоохоронних органів, так і з просвітницькою метою – для протидії викликам інформаційної агресії.

Військово-професійна діяльність у сучасних умовах інформаційної війни передбачає відповідальну протидію поширенню та впливу шкідливої, небезпечної інформації, запобігання витоку інформації. Тому одним із основних напрямів діяльності військовослужбовця НГУ є взаємодія, активна співпраця з медіа та громадськістю, що дозволяє контролювати поширення інформації, її

вплив як на військовослужбовців, так і на цивільне населення, досягати об'єктивного інформування суспільства про діяльність НГУ.

Загалом представник силових структур сьогодні має враховувати в професійній діяльності небезпеку інформаційних загроз, активно використовувати результати досліджень фахівців комунікативної лінгвістики, зокрема медіалінгвістики, для запобігання та протидії інформаційній агресії у всіх напрямках своєї професійної комунікації – у спілкуванні в межах військового колективу, із представниками інших силових структур, а також із представниками громадськості та медіа.

Стрімкий процес інформатизації суспільства спричиняє зростання загрози інформаційної агресії. Проблема пошуку ефективних засобів протидії негативному інформаційному впливу сьогодні, в умовах воєнного конфлікту, є надзвичайно важливою.

Інформаційна війна активно досліджується з початку XXI століття, визначаються її основні характеристики та загрози, види та методи, виявляються основні напрями протидії. Сьогодні подальший науковий пошук у цьому напрямі повинен визначити актуальні цілі, можливості інформаційної агресії, засоби її здійснення в сучасному медіапросторі, зокрема маніпулятивні технології, а також виявити ефективні засоби протидії деструктивним інформаційним впливам. Науковцям потрібно звернути увагу на рівень і характер небезпеки інформаційної агресії. Саме це пояснює необхідність подальшого детального вивчення засобів протидії інформаційній агресії в умовах сьогодення.

Військово-професійна діяльність у сучасних умовах інформаційної війни передбачає відповідну протидію поширенню та впливу шкідливої, небезпечної інформації, запобігання витоку інформації. Протидія силових структур викликам інформаційної агресії досліджується як на рівні медіавпливів, так і на рівні військового дискурсу, особливостей професійної комунікації військових правоохоронців. Самі силові структури реагують на виклики інформаційної агресії, розробляють способи запобігання та протидії деструктивним впливам, зокрема й на рівні стратегічних комунікацій.

2.4. Інтеграція питань медіаграмотності та ідентифікації дезінформації в структуру монографії

Повномасштабна війна створила для України безпрецедентні виклики в інформаційному просторі, що вимагає комплексного підходу до захисту національної інформаційної безпеки. В умовах, коли український інформаційний простір перебуває під постійним тиском гібридних загроз, виникає нагальна потреба у поєднанні двох стратегічних напрямів: з одного боку – ідентифікації та нейтралізації конкретних інформаційних загроз, з іншого – системного підвищення стійкості суспільства через розвиток медіаграмотності та критичного мислення.

Дослідження Chatham House засвідчує, що «українську інформаційну стійкість недооцінили й у Росії, і на Заході» [1], що підкреслює важливість комплексного аналізу механізмів формування інформаційного імунітету суспільства. Водночас актуальність дослідження зумовлена тим, що «навіть за відсутності навмисних намірів автора повідомлення розповсюджувати неправду, [помилки] створюють підґрунтя для поширення дезінформації» [14]. Такі спотворення безпосередньо впливають на «достовірність інформації, рівень довіри громадськості, професійний імідж ресурсу» [14], створюючи сприятливе середовище для більш складних інформаційних операцій противника.

Сучасні дослідники визначають медіаосвіту як «процес навчання і самонавчання за посередництва медіа, як науково-освітню сферу діяльності, що спрямована на формування психологічного захисту від маніпуляцій та формування медіаграмотності особистості» [5]. У контексті гібридної війни медіаосвіта перетворюється з освітнього інструменту на елемент національної безпеки, що забезпечує когнітивну оборону суспільства.

Теоретичну базу дослідження становлять праці з інформаційної безпеки (Ковальчук О. П. [10], Giles K. [35, 36]), медіаграмотності (Іванова С. М. [9], Друшляк М. Г. та співавт. [5]), деколонізації національної ідентичності

(Гриценко О., Любченко О. [4]), мовного аналізу медіатекстів (Гриценко О. В., Плеханова Т. М., Глеб О. В. [3]; Шульська Н. М. та співавтори [31, 32]).

Метою цього розділу є дослідження взаємозв'язку між конкретними інформаційними загрозами та стратегіями формування суспільної стійкості до них. Аналіз базується на дослідженні випадків, зафіксованих у 2023–2024 роках, і висвітлює як механізми виникнення інформаційних спотворень, так і освітні підходи до їхньої нейтралізації.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: систематизувати типологію інформаційних загроз – від ненавмисних помилок до цілеспрямованої дезінформації; проаналізувати механізми створення та поширення фейкових документів як інструменту психологічного впливу; дослідити мову як інструмент символічного спротиву в контексті інформаційної війни; визначити напрями формування суспільної стійкості до інформаційних маніпуляцій.

Типологія інформаційних загроз: від ненавмисних помилок до цілеспрямованої дезінформації

Інформаційні загрози в сучасному медіапросторі характеризуються надзвичайною різноманітністю форм та механізмів впливу. За класифікацією К. Джайлза, російська інформаційна війна ґрунтується на п'яти ключових принципах: постійність, застосування всіх можливих інструментів впливу, координація дій на всіх рівнях, відсутність розмежування між воєнним та мирним часом, а також між зовнішньою та внутрішньою аудиторією [35, с. 12]. Ця багатовимірність інформаційних операцій вимагає створення комплексної типології загроз, що враховує як їхнє походження, так і механізми впливу на суспільну свідомість.

Провідні дослідники розрізняють три основні категорії інформаційних спотворень за критерієм інтенційності: місінформацію (mis-information), дезінформацію (dis-information) та малінформацію (mal-information). Місінформація характеризується ненавмисним поширенням неправдивої інформації без злого наміру; дезінформація передбачає свідоме створення та

розповсюдження брехні з метою завдання шкоди; малінформація базується на достовірних фактах, однак використовується для нанесення шкоди шляхом маніпуляції контекстом [36, с. 5].

У контексті української інформаційної безпеки доцільно виокремити чотири основні категорії загроз: технологічно-опосередковані спотворення (пов'язані з використанням штучного інтелекту), професійно-етичні порушення (недотримання журналістських стандартів), концептуально-ідеологічні маніпуляції (свідоме спотворення історичних та культурних концептів) і цілеспрямовану дезінформацію (фейкові документи та пропагандистські операції).

Невдале використання штучного інтелекту стає дедалі вагомішим джерелом інформаційних спотворень у сучасному медіапросторі. Прагнення до автоматизації та швидкості створення контенту часто призводить до поширення неперевіраних даних, що генеруються програмами без належного людського контролю. Ця проблема набуває особливої актуальності в контексті воєнного стану, коли швидкість поширення інформації може мати критичне значення для формування громадської думки.

Показовим прикладом є інцидент, що трапився у квітні 2023 року, коли «Новий канал» за допомогою ChatGPT опублікував біографію Олеса Гончара, яка містила численні фейки про місце народження, полон в Америці та примусові роботи в Німеччині [22]. Хоча допис було швидко видалено, кількох хвилин виявилось достатньо для його поширення в соціальних мережах. Цей випадок продемонстрував надзвичайну швидкість розповсюдження неправди та підкреслив фундаментальний принцип: «людський розум, здатний бачити інформацію в контексті та розпізнавати неправду, неможливо замінити програмою» [33].

Аналіз цього випадку виявляє декілька системних проблем. По-перше, відсутність верифікації контенту, згенерованого ШІ, перед публікацією. По-друге, недооцінка ризиків використання великих мовних моделей, які схильні до «галюцинацій» – генерування правдоподібних, але фактично неправдивих

відомостей. По-третє, послаблення традиційних редакційних процедур перевірки фактів під тиском потреби в оперативності.

Інший показовий приклад стосується використання згенерованих ШІ зображень для ілюстрації реальних трагічних подій. У січні 2023 року на офіційній сторінці Верховної Ради України у твітері з'явилося згенероване ШІ фото дитини для ілюстрації ракетної атаки на багатоповерхівку в Дніпрі [24]. Використання таких зображень, особливо без маркування, є невиправданим, оскільки «створює підґрунтя для спростування чергових «фейків» російськими пропагандистами» [14]. Цей випадок демонструє небезпеку розмивання межі між реальністю та штучно створеним контентом, що підриває довіру до офіційних джерел інформації.

Проблема використання ШІ в медіапросторі набуває особливої гостроти в контексті російської інформаційної війни. Як зазначають дослідники, «росія використовує ШІ в інформаційній війні» для створення дипфейків, маніпуляції громадською думкою та дискредитації українських джерел [34]. Це вимагає розробки чітких протоколів використання технологій генеративного ШІ в журналістиці та офіційних комунікаціях, включаючи обов'язкове маркування синтетичного контенту та багаторівневу верифікацію перед публікацією.

Порушення базових принципів журналістської етики створює додаткові канали для проникнення дезінформації в український інформаційний простір. Ці порушення можна класифікувати за трьома категоріями: неналежна перевірка інформації, гонитва за сенсаційністю та лінгвістичні помилки з серйозними наслідками.

Наслідки недостатньої верифікації джерел можна було простежити в березні 2024 року, коли низка українських медіа поширила фейкову новину про смерть короля Великої Британії Чарльза III [16]. Першоджерелом виявився скріншот документа, опублікований російськими медіа. Ця ситуація продемонструвала не лише поверхневу перевірку фактів, а й фактичне визнання російських ресурсів та анонімних телеграм-каналів як достовірних джерел.

Аналіз цього інциденту виявляє системну проблему «інформаційного каскаду», коли медіа переписують новини одне в одного без звернення до первинних джерел. У даному випадку жодне з українських медіа не звернулося до офіційних британських джерел – Букінгемського палацу, урядових вебсайтів чи авторитетних британських медіа. Натомість спрацював механізм «соціального доказу»: якщо інформацію опублікували інші медіа, вона сприймається як перевірена.

Дослідниця С. М. Іванова зазначає, що «медіаграмотність як фактор протидії інформаційній агресії» передбачає насамперед дотримання професійних стандартів самими журналістами [9, с. 47]. Порушення принципу верифікації не лише підриває довіру до конкретного медіа, а й знижує загальний рівень довіри суспільства до журналістики як інституції.

Гонитва за сенсаційністю в медійному середовищі спричиняє інший тип спотворень. У вересні 2023 року медіа поширили новину з гучними заголовками про те, що президент Польщі Анджей Дуда порівняв Україну з «потопельником» [26]. Насправді він використав вислів «той, хто тоне». Хоча суть висловлювання кардинально не змінилася, «різниця між «потопельником» і «тим, хто тоне» все ж таки відчутна» [14], і така маніпуляція заголовками в умовах війни сприяє поширенню негативних настроїв.

Цей приклад ілюструє феномен «клікбейтності» (clickbait), коли медіа свідомо загострюють формулювання для привернення уваги аудиторії. Слово «потопельник» несе негативну конотацію безнадійності, тоді як «той, хто тоне» залишає можливість для порятунку. У контексті міжнародних відносин та громадської дипломатії така різниця може мати значний вплив на сприйняття позиції партнерів України [25, с. 325].

Дослідники мовного аналізу медіатекстів підкреслюють, що «порушення мовних норм як засіб стиснення структури та змісту медіатексту» може призводити до спотворення смислів [19, с. 213]. Прагнення до лаконічності та ефектності заголовків не повинно суперечити принципу точності відображення фактів.

Лінгвістичні помилки можуть мати особливо серйозні наслідки під час висвітлення трагічних подій. Під час висвітлення авіакатастрофи у Броварах у січні 2023 року в одному з перших офіційних повідомлень було вказано, що всіх дітей та співробітників дитячого садка «евакуювали», тоді як насправді їх «евакуують» [15]. Аналіз висвітлення цієї події показує, що «особливості висвітлення авіакатастрофи в місті Бровари на сайті «24 каналу» включали низку мовних та фактологічних неточностей, що ускладнювали розуміння масштабів трагедії [15, с. 49]. Використання dokonаного виду дієслова «евакуювали» замість недоконаного «евакуують» створило хибне враження про успішне завершення рятувальної операції, тоді як насправді процес евакуації тривав.

Цей випадок демонструє критичну важливість лінгвістичної грамотності журналістів, особливо коли йдеться про висвітлення надзвичайних ситуацій. Як зазначають Шульська Н. М. та Римар Н. Ю., «лексична культура місцевих ЗМІ» потребує постійного моніторингу та аналізу типових лінгвоаномативів [32, с. 123]. Граматичні помилки в такому контексті перестають бути суто мовними недоліками і трансформуються в інформаційні спотворення з етичними наслідками.

Окрему категорію становлять так звані «патріотичні» помилки, коли контент, спрямований на підняття морального духу, містить неправдиву інформацію. До таких належить фейк про те, що українська мова посіла третє (в інших варіантах – друге) місце на «конкурсі мов у Парижі» [21, 27]. Попри патріотичну мотивацію, поширення такого контенту створює проблему довіри: коли людина дізнається про хибність інформації, вона може почати сумніватися й в інших позитивних фактах про Україну.

Аналогічним чином «патріотичними» помилками можна вважати поширення згенерованого фото монумента «Батьківщина-мати» у вишиванці [28]. Такий контент завдає більше шкоди, ніж користі, оскільки «створює підґрунтя для «фактчекінгових» проєктів окупантів» [14]. Російські пропагандисти активно використовують виявлені фейки українського

походження для дискредитації всієї української інформаційної політики, створюючи наратив про «неправдивість української пропаганди».

До категорії концептуальних спотворень належить також сплутування понять «руській» і «руський». Як зазначає В. В. Лизанчук, між ними існує «глибока змістова, ідеологічна, політична, культурологічна, лексична різниця» [17]. «Руський» – це про історичну спадщина Київської Русі, культурний простір давньоруської цивілізації. «Русській» – це сучасна імперська ідеологічна конструкція Кремля, спрямована на виправдання експансії та заперечення суверенітету України.

Нерозуміння цієї різниці призводить до хибного сприйняття власної історії та культури, а також полегшує проникнення ворожих наративів. Процес деколонізації національної ідентичності в умовах війни, як досліджують О. Гриценко та О. Любченко, передбачає саме таке концептуальне розмежування [4, с. 78]. Змішування цих понять у медійному та освітньому дискурсі створює концептуальну плутанину, що заважає формуванню чіткої національної ідентичності та розумінню сутності російської агресії.

Комплексний аналіз різнотипних інформаційних спотворень виявляє їхній кумулятивний ефект на інформаційну безпеку держави. Навіть ненавмисні помилки створюють «інформаційний шум», що ускладнює розпізнавання цілеспрямованої дезінформації. Як зазначає О. П. Ковальчук, «цифрова безпека в умовах гібридної війни» вимагає комплексного підходу, що враховує всі рівні інформаційних загроз [10, с. 34].

Важливо розуміти, що інформаційні спотворення різних типів не існують ізольовано, а формують взаємопідсилювальну систему. Ненавмисні помилки знижують довіру до медіа, що полегшує поширення цілеспрямованої дезінформації. Порушення професійних стандартів створює сприятливе середовище для маніпуляцій. Концептуальні спотворення руйнують аналітичні здібності аудиторії, ускладнюючи критичне сприйняття інформації.

Н. М. Шульська та співавтори, досліджуючи «фейкоінструментарій ведення інформаційної війни в Україні», підкреслюють, що мова сучасних медіа

стає полем битви, де кожна помилка може бути використана противником [31, с. 276]. Це вимагає підвищення стандартів інформаційної гігієни на всіх рівнях – від журналістів до органів державної влади та пересічних користувачів соціальних мереж.

Фейкові документи є особливо небезпечним інструментом в інформаційній війні, оскільки вони здатні викликати високий рівень довіри в аудиторії. Завдяки своїй зовнішній подібності до офіційних паперів (наявність бланків, печаток, підписів) вони експлуатують психологічну схильність людей довіряти формалізованій інформації. Цей феномен базується на когнітивному упередженні, відомому як «ефект автентичності» (authenticity bias), коли наявність формальних атрибутів документа автоматично сприймається як гарантія його достовірності.

Психологічна ефективність фейкових документів пояснюється кількома механізмами. По-перше, евристика авторитету: документ, що має вигляд офіційного, асоціюється з владою та компетентністю, що знижує критичне сприйняття. По-друге, когнітивна економія: перевірка автентичності документа вимагає значних зусиль, тому людина схильна довіряти формальним ознакам. По-третє, ефект підтвердження (confirmation bias): якщо зміст документа узгоджується з попередніми переконаннями людини, вона менш схильна піддавати його сумніву.

Британський дослідник К. Джайлз у своєму дослідженні російської інформаційної війни зазначає, що використання підроблених документів є традиційною тактикою радянських спецслужб, яка отримала нове життя в цифрову епоху [35, с. 18]. Якщо в радянський період створення переконливих підробок вимагало значних ресурсів та фахових навичок, то сучасні технології графічного редагування зробили цей процес доступним і швидким.

Російська пропаганда використовує фейкові документи для досягнення кількох ключових цілей, що становлять системну стратегію інформаційного впливу. Першочерговою метою є підрив довіри до державних органів та політичної еліти через створення підроблених наказів чи розпоряджень, що

демонструють нібито некомпетентність або злочинні наміри влади. Поширення фейкового документа, нібито підписаного прем'єр-міністром Денисом Шмигалем, про покарання родичів ухиянтів [29], було спрямоване саме на підрив довіри до уряду та посилення соціальної напруги. Цей фейк експлуатував страхи громадян щодо мобілізації та створював образ «несправедливої влади», що карає невинних людей.

Механізм дії таких фейків базується на створенні когнітивного дисонансу: навіть після спростування підробки в свідомості частини аудиторії залишається осад недовіри. Психологічні дослідження засвідчують, що повне спростування фейку вимагає значно більших інформаційних зусиль, ніж його первинне поширення – феномен, відомий як «асиметрія спростування» (*debunking asymmetry*).

Іншою важливою метою є створення панічних настроїв серед населення через публікацію фейкових документів про мобілізацію, евакуацію чи обмеження прав громадян. Розсилка фальшивих повісток українцям на території Польщі від імені Управління у справах іноземців [8, 13] мала подвійну мету: створити панічні настрої серед українців, що тимчасово перебувають за межами країни, та посіяти недовіру до польських державних органів, що могло б зашкодити українсько-польським взаєминам.

Ця тактика особливо ефективна в умовах невизначеності та стресу, характерних для воєнного часу. Люди, що перебувають у стані підвищеної тривожності, більш схильні до панічних реакцій на загрозливу інформацію без належної перевірки її достовірності. Як зазначає О. М. Резнік, досліджуючи «фейкові збори коштів для Збройних Сил України як один із сучасних видів шахрайства», психологічна вразливість громадян в умовах війни робить їх легкою мішенню для різноманітних форм інформаційних маніпуляцій [23, с. 302].

Третьою стратегічною ціллю є фабрикування «доказів» про «військові злочини ЗСУ» для дискредитації України в очах міжнародної спільноти. Ця тактика спрямована на підрив підтримки України західними союзниками та

створення моральної еквівалентності між агресором та жертвою агресії. Фейкові документи, що начебто підтверджують порушення прав людини з боку українських сил, активно використовуються в російській пропаганді для міжнародної аудиторії.

Як зазначають І. Сухорольська та І. Климчук, «громадська (публічна) дипломатія в умовах агресивної війни Росії проти України» стає критично важливою для протидії таким наративам [25, с. 326]. Спростування фейкових документів вимагає не лише технічної експертизи, а й активної комунікаційної роботи з міжнародними партнерами та медіа.

Ще однією метою є легітимізація власних дій через поширення документів, які нібито доводять «агресивні плани» України або «загрози російськомовному населенню». Це класична пропагандистська техніка, описана ще Г. Лассвеллом у його дослідженні пропаганди часів Першої світової війни: створення образу ворога, який нібито першим планував напад [37, с. 47].

Для створення ілюзії достовірності фейкових документів використовуються різноманітні методи, що становлять технологічно вдосконалену систему фальсифікації.

1. Формальна автентичність

Досягається через використання офіційних шаблонів, бланків, логотипів, а також копіювання реальних печаток та підписів. Сучасні графічні редактори дозволяють створювати візуально переконливі підробки, що відрізняються від оригіналів лише при детальному технічному аналізі. Фальсифікатори часто використовують справжні бланки державних установ, змінюючи лише текстову частину, що значно підвищує правдоподібність підробки.

2. Підміна контенту

Здійснюється шляхом редагування справжніх документів або виривання фраз із контексту. Цей метод особливо ефективний, оскільки базується на реальному документі, змінюючи лише критичні фрагменти тексту. Наприклад, у справжньому розпорядженні можуть бути змінені дати, прізвища, суми або

ключові формулювання, що кардинально змінює зміст при збереженні зовнішньої автентичності.

3. Апелювання до авторитетів

Передбачає використання прізвищ реальних високопосадовців для підвищення правдоподібності. Підроблені документи часто оформлюються від імені відомих політиків, міністрів або військових керівників, що автоматично підвищує довіру аудиторії. Психологічний ефект посилюється, якщо зміст документа узгоджується з відомими поглядами цієї особи або загальною політичною ситуацією.

4. Емоційне забарвлення

Полягає в додаванні до тексту шокуючих деталей для підвищення «віральності» документа. Фейкові документи часто містять елементи, що викликають сильні емоційні реакції – обурення, страх, гнів. Це підвищує ймовірність їхнього поширення в соціальних мережах, оскільки емоційно насичений контент має вищі показники взаємодії (engagement).

«Вдячним» середовищем для масового поширення фейкових документів стали анонімні телеграм-канали. Вони дозволяють безкарно розповсюджувати маніпулятивні матеріали, уникаючи ідентифікації та відповідальності. Специфіка платформи «Телеграм» – відсутність ефективної модерації, можливість створення анонімних каналів, швидке поширення контенту – робить її ідеальним інструментом для інформаційних операцій.

Типова схема поширення фейкового документа включає кілька етапів. Спочатку документ публікується на маловідомому анонімному каналі. Потім його підхоплюють більш популярні канали, створюючи ілюзію незалежного підтвердження інформації з різних джерел. На третьому етапі фейк може потрапити в традиційні медіа, якщо редакції не здійснюють належну верифікацію. Нарешті, навіть після спростування, фейк продовжує циркулювати в інформаційному просторі, оскільки не всі користувачі бачать спростування.

Центр протидії дезінформації при РНБО України регулярно фіксує та спростовує такі фейки, однак швидкість їхнього поширення часто випереджає

можливості фактчекінгу [29]. Це створює ситуацію, коли спростування доходить до значно меншої аудиторії, ніж сам фейк – феномен, відомий як «розрив охоплення» (reach gap).

Окремої уваги заслуговують так звані «жартівливі» фейки, що формально позиціонуються як сатира або гумор, але насправді виконують маніпулятивні функції. Поширення «жартівливого» документа про нібито рішення Сумської районної ради включити російське місто Суджа до складу Сумського району [20] є прикладом такої тактики.

Хоча такі фейки можуть здаватися безневинними, вони виконують кілька деструктивних функцій. По-перше, відволікають ресурси державних органів та фактчекерів, змушених спростовувати дезінформацію. По-друге, розмивають межу між правдою та вигадкою, створюючи загальну атмосферу недовіри до будь-якої інформації. По-третє, можуть використовуватися для перевірки реакції аудиторії перед запуском більш серйозних інформаційних операцій.

Крім того, такі «жартівливі» фейки часто містять елементи правди або спираються на реальні події, що ускладнює їхнє розпізнавання. Під час Курської операції ЗСУ тема контролю над територією Росії дійсно обговорювалася в українському інформаційному просторі, що надавало фейковому документу про Суджу певної правдоподібності.

Ефективна протидія дезінформації вимагає системного підходу, що поєднує технічний, лінгвістичний та контекстуальний аналіз. Важливо не просто видаляти неправдиву інформацію, а й проактивно спростовувати її, оскільки це «питання відповідальності медіа перед своєю аудиторією» [14]. Методологія ідентифікації інформаційних спотворень має спиратися на міждисциплінарний підхід, що інтегрує досягнення журналістики, лінгвістики, технічного аналізу та психології сприйняття інформації.

Закон України «Про медіа» визначає спростування як «обов'язок аудіовізуального медіа, друкованого медіа, інтернет-видання оприлюднити спростування недостовірної інформації» [7]. Однак ефективність спростування залежить не лише від його наявності, а й від швидкості, повноти та доступності

для аудиторії. Дослідження показують, що для ефективного спростування потрібно не просто заявити про помилковість інформації, а й пояснити, чому вона є хибною, та надати альтернативне пояснення.

Перевірка джерела є першочерговим кроком у процесі верифікації інформації. Необхідно встановити, чи опублікований документ на офіційних ресурсах установи, від імені якої він нібито виданий. Якщо його немає на офіційному вебсайті, це є першою підставою для сумнівів. Наприклад, у випадку з фейковою новиною про смерть Чарльза III медіа не звернулися до офіційних британських джерел, а поширили інформацію з російських телеграм-каналів [16].

Методологія перевірки джерела передбачає кілька послідовних кроків:

Ідентифікація первинного джерела: необхідно простежити ланцюжок поширення інформації до її першоджерела. Часто виявляється, що кілька медіа переписали новину одне в одного, а первинним джерелом є сумнівний анонімний канал.

Оцінка репутації джерела: важливо враховувати попередню історію джерела, наявність фактичних помилок у минулому, прозорість фінансування та редакційної політики.

Крос-верифікація з офіційними джерелами: будь-яка інформація про офіційні рішення, заяви посадовців або державні документи має бути перевірена на офіційних вебсайтах відповідних установ.

Аналіз мотивів публікації: варто замислитися, кому вигідне поширення цієї інформації та чи узгоджується вона з відомими цілями та інтересами джерела.

У контексті війни особливої ваги набуває принцип: російські джерела та проросійські телеграм-канали не можуть вважатися достовірними. Це не означає, що вся інформація з таких джерел автоматично є хибною, але вона потребує особливо ретельної перевірки через високу ймовірність маніпуляцій.

Аналіз формальних ознак передбачає перевірку документа на відповідність державному стандарту оформлення. В Україні це ДСТУ 4163:2020

«Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів», який регулює розташування реквізитів, таких як дата, номер, підпис, печатка.

Ключові елементи формального аналізу:

Структура та реквізити документа. Офіційні документи мають чітку структуру, що регламентується державними стандартами. Необхідно звертати увагу на правильність розташування та оформлення реквізитів (герб, назва установи, дата, номер); відповідність формату дати прийнятим стандартам; наявність усіх обов'язкових реквізитів для даного типу документа; логічність нумерації (номери наказів мають йти послідовно протягом року).

Аналіз підписів та печаток. Слід уважно аналізувати підписи та печатки, порівнюючи їх із автентичними зразками. Ознаками підробки можуть бути ідентичність підписів у різних документах (справжній підпис завжди має варіації); нечіткість або пікселізація зображення печатки (ознака цифрового редагування); невідповідність печатки офіційним зразкам (можна перевірити на офіційних документах установи); накладання підпису та печатки одна на одну в неприродний спосіб.

Технічні параметри файлу. Для електронних документів важливо проаналізувати метадані файлу, що містять інформацію про програму, в якій створено або останній раз редаговано документ; дату створення та модифікації файлу; автора документа (якщо ця інформація не була видалена); історію редагувань (в деяких форматах файлів). Існують спеціалізовані онлайн-ресурси, що дозволяють виявляти сліди редагування у файлах.

Аналіз змісту та стилю є одним із ключових інструментів у виявленні підроблених документів та фейкових повідомлень. Особливу увагу необхідно приділяти лінгвістичним ознакам, оскільки саме вони часто видають неавтентичність тексту. Як зазначають О. В. Грищенко, Т. М. Плеханова та О. В. Глеб, «мовний аналіз сучасних медіатекстів та їх роль у формуванні громадської думки» дозволяє ідентифікувати маніпулятивні прийоми та спотворення, що використовуються для впливу на масову свідомість [3, с. 159].

Одним із важливих напрямів ідентифікації фейків є аналіз орфографічних та лексичних маркерів. У документах, створених російськими структурами, характерними є специфічні помилки, що виникають унаслідок міжмовного інтерференційного впливу. Зокрема, типовими вважаються: неправильне оформлення адреси («м. Київ» замість «Київ», що відповідає російській, а не українській традиції); використання росіянізмів у лексиці («в наслідок», «по причині», «відносно» замість нормативних українських відповідників); калькування відмінкових конструкцій; застосування застарілої або неофіційної термінології. Усе це формує набір маркерів, які можуть бути використані для розпізнавання підробок.

Питання мовних індикаторів фейків детально розглядають Н. М. Шульська та Р. С. Зінчук, які підкреслюють, що «фейкоінструментарій ведення інформаційної війни в Україні на матеріалі мови сучасних медіа» дозволяє виявити закономірності перенесення російських мовних конструкцій у тексти, написані нібито українською мовою. Автори роблять висновок, що мовні маркери є одними з найбільш показових ознак фейкових повідомлень, адже навіть за достатнього рівня володіння українською мовою підробники часто несвідомо відтворюють синтаксичні та лексичні звички рідної мови [31, с. 277].

Не менш значущим для аналізу є стиль тексту. Офіційно-діловий стиль характеризується нейтральністю викладу, використанням стандартизованих мовних кліше, відсутністю емоційно забарвленої лексики, чіткістю та однозначністю формулювань, а також логічною структурованістю. Саме ці характеристики забезпечують точність та об'єктивність документів. Водночас наявність емоційних епітетів, оцінних суджень, закликів до емоційних реакцій, загрозливих або залякувальних формулювань, а також популістської риторики не відповідає нормам офіційно-ділового стилю та повинна викликати обґрунтовані сумніви щодо автентичності документа.

Таким чином, поєднання лінгвістичного та стилістичного аналізу дозволяє ефективно виявляти ознаки фейкових текстів. Врахування як орфографічних, так

і стилістичних маркерів забезпечує формування надійного методологічного інструментарію у сфері інформаційної безпеки та протидії дезінформації.

Контекстуальний аналіз є одним із ключових інструментів виявлення підроблених документів та дезінформаційних повідомлень, адже він передбачає оцінку інформації в ширшому політичному, соціальному та правовому контексті. Важливим критерієм у цьому процесі виступає відповідність змісту документа чинному законодавству, а також визначення, чи має установа, що зазначена у документі, належні повноваження для його видання та чи дотримано встановленої правової процедури. Логічна послідовність також є критичною: необхідно оцінювати, наскільки документ узгоджується з попередніми рішеннями та заявами, чи не містить він внутрішніх суперечностей. Додатково береться до уваги політична доцільність, тобто наскільки логічним і виправданим є ухвалення подібного рішення в умовах конкретної політичної ситуації та чиї інтереси воно може обслуговувати. Ще одним показником достовірності виступає реакція офіційних джерел: швидкість і характер коментарів з боку державних інституцій або посадових осіб можуть свідчити про автентичність чи сумнівність документа. При цьому відсутність реакції на скандальні публікації теж є підозрілим фактором.

У цьому контексті надзвичайно важливим є принцип пріоритету достовірності над оперативністю. Як зазначається у дослідженнях, журналістський стандарт оперативності «має поступатися достовірності» [14]. Це фундаментальний підхід, який повинен визначати роботу медіа в умовах інформаційної війни. Адже швидка публікація неперевіраних відомостей може завдати суспільству значно більшої шкоди, ніж короткочасна затримка, необхідна для ретельної перевірки фактів.

Особливу складність становить те, що пересічний споживач інформації зазвичай не має ні часу, ні достатніх знань, ні бажання перевіряти кожен документ чи новину. Саме тому особлива відповідальність покладається на медіа та державні інституції. В умовах війни професійні стандарти журналістики не

лише мають залишатися високими, а й потребують додаткового посилення, оскільки інформаційний тиск зростає.

Ключові принципи діяльності медіа в таких умовах можна сформулювати наступним чином. По-перше, множинність джерел: будь-яка значуща інформація повинна бути підтверджена як мінімум двома незалежними джерелами. По-друге, прозорість методології: журналісти та редакції мають пояснювати своїй аудиторії, яким чином здійснювалася перевірка інформації. По-третє, швидке спростування: у разі виявлення помилки її необхідно виправляти так само помітно, як і публікувалася первинна інформація. Нарешті, медіа повинні реалізовувати освітню функцію, навчаючи громадян основам медіаграмотності та верифікації джерел.

Таким чином, контекстуальний аналіз у поєднанні з дотриманням професійних журналістських стандартів є ефективним інструментом у боротьбі з інформаційними загрозами. Він дозволяє не лише ідентифікувати подробиці та маніпуляції, а й формувати в суспільстві вищий рівень критичного мислення та стійкості до дезінформації.

Підвищення обізнаності громадян та підтримка незалежних фактчекінгових ініціатив є одним із ключових напрямів забезпечення інформаційної безпеки та стійкості суспільства до дезінформаційних впливів. В Україні функціонує низка професійних проєктів, зокрема VoxCheck (VoxUkraine), «Детектор медіа», StopFake та інші, що здійснюють систематичну верифікацію інформації та оперативне спростування неправдивих повідомлень. Ці ініціативи виконують важливу суспільну функцію, адже сприяють формуванню культури критичного сприйняття інформації та підвищують довіру до перевірених джерел.

Координація державних зусиль у цій сфері здійснюється Центром протидії дезінформації при Раді національної безпеки і оборони України, який відповідає за виявлення, моніторинг та нейтралізацію дезінформаційних кампаній [29]. Однак ефективність діяльності як державних, так і незалежних фактчекінгових

структур значною мірою залежить від готовності суспільства споживати перевірену інформацію та відповідально поширювати її серед своєї аудиторії.

Водночас фактчекінгові ініціативи стикаються з низкою суттєвих викликів. Насамперед швидкість поширення фейків значно перевищує можливості їхньої перевірки, а спростування зазвичай охоплюють значно меншу аудиторію, ніж первинне неправдиве повідомлення. Крім того, певна частина аудиторії свідомо ігнорує спростування через когнітивні упередження, що знижує їхню ефективність. Обмежені людські та фінансові ресурси не дозволяють перевіряти увесь масив сумнівної інформації, що циркулює у медійному просторі.

Для підвищення результативності фактчекінгової діяльності необхідне впровадження низки системних заходів. По-перше, важливим є інтегрування елементів фактчекінгу в освітні програми, що сприятиме формуванню навичок критичного мислення у молодого покоління. По-друге, співпраця фактчекерів із медіаплатформами дозволить оперативно маркувати сумнівні повідомлення та знижувати їх охоплення. По-третє, державна підтримка незалежних фактчекінгових проєктів має забезпечити стабільність та сталість їхньої роботи. Нарешті, міжнародна координація зусиль із протидії дезінформації дозволить сформувати єдину систему реагування на глобальні інформаційні загрози.

Таким чином, розвиток фактчекінгових ініціатив і підвищення обізнаності громадян становлять важливу складову комплексної стратегії захисту інформаційного простору. Лише за умови поєднання державної політики, незалежних професійних практик та активної позиції суспільства можна ефективно протидіяти поширенню дезінформації та забезпечити інформаційну стійкість держави.

З початком повномасштабної російської агресії в українському суспільстві та медіапросторі постала гостра мовна дискусія щодо правопису слова «Росія». Традиційна орфографічна норма, яка передбачала написання назви держави з великої літери, зіткнулася з новою суспільною практикою, що відображала ставлення до країни-агресора [6]. Така дискусія виходить далеко за межі суто

лінгвістичного питання, перетворюючись на складову частину ширших процесів деколонізації свідомості та формування національної ідентичності в умовах війни.

Топоніми виявляють не лише географічну, а й культурно-політичну функцію. У періоди суспільних зламів та збройних конфліктів їхній правопис стає інструментом вираження національної позиції, символічного спротиву та ідентичності, а «еволюція правопису топоніму Росія в контексті російсько-української війни» є показником трансформації суспільної свідомості та становлення нових мовних практик опору [6, с. 252].

У мовній практиці сформувалися два основні підходи до написання назви країни-агресора, які мають власну логіку й аргументацію.

1. Написання з малої літери. Форма «росія» демонструє прагнення дистанціюватися від агресора, підкреслити його низький статус і виразити негативне ставлення. Прибічники цього підходу наголошують: «Росія як державне утворення не повинна мати символічної «великої» позиції у мовному просторі України» [6, с. 253].

Основні аргументи прибічників такого підходу:

- символічне приниження агресора через відмову від «шанобливого» написання;
- емоційне вивільнення негативних переживань;
- деколонізація мовних практик і відмова від норм, нав'язаних колоніальним минулим;
- формування спільної ідентичності через мовну солідарність.

Подібне явище можна кваліфікувати як прояв «мовного активізму» – використання мови як інструменту політичного протесту та соціальних змін. Такі практики відомі і в інших постколоніальних контекстах.

2. Написання з великої літери. Натомість прихильники нормативного підходу («Росія») дотримуються традиційних орфографічних правил, відповідно до яких назви держав завжди пишуться з великої літери. Вони вважають, що необхідно «залишати емоції поза правописом» [6, с. 253].

Аргументи прибічників нормативного написання:

- збереження стабільності мовних стандартів;
- професійність і об'єктивність, особливо важливі для науки та журналістики;
- уникнення непорозумінь у міжнародній комунікації;
- запобігання хаотизації правописних практик.

Вони підкреслюють, що українська мова має широкий арсенал інших засобів для вираження негативної оцінки, не порушуючи при цьому орфографічних правил.

Офіційна мовна політика щодо цього питання є диференційованою. Національна комісія зі стандартів державної мови зазначає, що написання назв «російська федерація», «росія» з малої літери «можна не кваліфікувати як відхилення від норм української мови в текстах неофіційного характеру» [12]. Це рішення враховує право мовців на емоційне самовираження, водночас утримуючи офіційну норму для документів та державного спілкування.

Прикладом такої диференціації є практика Міністерства внутрішніх справ України. В офіційних наказах використовується нормативне написання: «збройної агресії Російської Федерації» [11], що забезпечує юридичну точність і відповідність діловому стилю. Натомість у новинних повідомленнях або репортажах із місця подій застосовується форма з малої літери: «росія вкотре показує своє звірине лице» [13]; «Чернігівщину знову обстріляли з території росії» [30]. Таким чином, стиль і функція тексту визначають варіант написання. В офіційних документах зберігається велика літера, тоді як у медійному просторі допускається емоційно забарвлене відхилення [6, с. 254].

Вживання назви «росія» з малої літери можна розглядати як частину «ширшого процесу деколонізації мови» [6, с. 254]. Це не лише емоційна реакція, а й свідомий крок у «мовній війні, де кожен вибір лексики чи правопису відображає політичну позицію» [6, с. 255].

Деколонізація ідентичності, як доводять О. Гриценко та О. Любченко, охоплює історичний, культурний і мовний аспекти [4]. У цьому контексті мовні практики виступають важливим маркером спротиву.

Мовний спротив не обмежується правописом топонімів. Він включає відмову від російської мови в публічному просторі, поширення української, боротьбу з суржилом як колоніальною спадщиною, посилення вжитку української в медіа та соціальних мережах.

Мова є не лише засобом комунікації, а й інструментом збереження національної ідентичності та культурної пам'яті» [2]. В умовах війни ця функція набуває особливого значення, оскільки мовне питання активно експлуатується російською пропагандою. Серед найбільш поширених російських наративів виокремлюємо такі, як заперечення самостійності української мови («діалект російської»); твердження про «утиски російськомовних»; протиставлення російської як «вищої культурної» та української як «селянської»; використання мовного питання як легітимації агресії під приводом «захисту».

Протидія цим наративам вимагає комплексного підходу: від спростування конкретних фейків до системної політики підвищення престижу української мови. Мовна політика в умовах війни стає частиною національної безпеки, а мовні практики – важливим символом опору.

Свідомий вибір українців на користь української мови, включно з правописом топонімів, є актом культурного та політичного самовизначення. У цьому аспекті мова постає не лише комунікативним засобом, а й потужним інструментом протидії асиміляції та захисту національної ідентичності.

Глибоке розуміння теми вимагає чіткого визначення фундаментальної термінології, що створює концептуальну рамку для подальшого аналізу освітніх стратегій. Розуміння сутності медіаосвіти та її ключових компонентів дозволяє розробляти цілеспрямовані програми, що формують у громадян стійкість до маніпуляцій та навички критичного мислення.

Медіаосвіта характеризується як багатогранний процес, що виходить за межі простого споживання інформації. Вона є «процесом навчання і

самонавчання за посередництва медіа, як науково-освітня сфера діяльності, що спрямована на формування психологічного захисту від маніпуляцій та формування медіаграмотності особистості» [5, с. 96]. Це визначення підкреслює активну роль особистості та захисну функцію медіаосвіти в сучасному інформаційному просторі, особливо актуальну в умовах інформаційної війни.

У сучасному науковому дискурсі медіаосвіта розглядається не як окрема дисципліна, а як міждисциплінарна сфера, що інтегрує знання з журналістики, психології, педагогіки, соціології, культурології та інформаційних технологій. С. М. Іванова підкреслює, що «медіаграмотність як фактор протидії інформаційній агресії» набуває стратегічного значення в умовах гібридної війни [9, с. 46].

Термін «інфомедійна грамотність» вживається паралельно з «медіаінформаційною грамотністю» і розглядається як комплексна, «парасолькова» концепція [5, с. 97]. Вона об'єднує в собі набір знань, умінь та навичок, необхідних для ефективної та безпечної взаємодії з медіасередовищем. Це комплексний процес, метою якого є не лише передача знань, а й розвиток практичних умінь для безпечної та ефективної взаємодії з медіасередовищем в умовах постійних інформаційних загроз.

Аналіз інформаційних загроз у 2023–2024 роках демонструє тісний зв'язок між ненавмисними помилками та цілеспрямованою дезінформацією. Помилки, спричинені технологічними факторами, порушенням журналістських стандартів чи концептуальними спотвореннями, створюють сприятливе середовище для поширення ворожих наративів, підриваючи довіру до офіційних джерел та медіа. У цьому контексті сфабриковані документи виступають як ефективна зброя психологічного впливу, експлуатуючи довіру аудиторії до офіційної інформації.

Протидія цим загрозам вимагає комплексного підходу, що гармонійно поєднує як формальні освітні стратегії, так і неформальні суспільні практики. Систематичний розвиток інфомедійної грамотності, що спирається на використання ефективних інтернет-ресурсів, зокрема освітніх платформ, відеоконтенту та текстових матеріалів, формує в молоді критичне мислення, стійкість до маніпуляцій та навички безпечної поведінки в цифровому просторі.

Водночас суспільство виробляє і власні, проактивні методи спротиву, перетворюючи саму мову на інструмент боротьби. Такі мовні інновації, як зміна правопису назви держави-агресора, є формою активної символічної контратаки та частиною ширшого процесу деколонізації свідомості.

Стійкість українського суспільства в інформаційній війні будується на двох взаємодоповнюючих стовпах: інституційному та суспільному. Систематична медіаосвіта створює колективний імунітет до ворожих наративів, тоді як низові мовні інновації є формою активного символічного спротиву. Саме поєднання формальної грамотності та неформального мовного опору формує повноцінну екосистему інформаційного суверенітету, утверджуючи національну ідентичність на всіх рівнях – від освітніх програм до щоденної комунікації. Посилення інформаційної грамотності суспільства, розвиток навичок критичного мислення та верифікації інформації, а також підтримка професійних фактчекінгових ресурсів є ключовими елементами забезпечення національної інформаційної безпеки України.

Аналіз інформаційних загроз та стратегій протидії їм у 2023–2024 роках дозволяє сформулювати кілька таких висновків:

Помилки, спричинені технологічними факторами (невдале використання штучного інтелекту), порушенням журналістських стандартів (неналежна верифікація, гонитва за сенсаційністю, лінгвістичні помилки) чи концептуальними спотвореннями (плутанина в історичних та культурних поняттях), створюють сприятливе середовище для поширення ворожих наративів.

Ці помилки не є нейтральними: вони підривають довіру до офіційних джерел та медіа, створюючи «інформаційний шум», що ускладнює розпізнавання цілеспрямованої дезінформації. Кумулятивний ефект навіть ненавмисних спотворень сприяє досягненню цілей ворожої пропаганди, оскільки знижує здатність суспільства відрізнити правду від брехні.

Сфабриковані документи виступають як особливо ефективна зброя психологічного впливу, експлуатуючи довіру аудиторії до офіційної інформації

з метою дискредитація українських інституцій, поширення паніки серед населення, створення негативного іміджу України на міжнародній арені та виправдання власних злочинів агресора.

Механізми створення ілюзії достовірності (формальна автентичність, підміна контенту, апеляція до авторитетів, емоційне забарвлення) в поєднанні з можливостями анонімного поширення через телеграм-канали роблять фейкові документи потужним інструментом маніпуляції.

Ефективна протидія дезінформації вимагає комплексного підходу, що поєднує перевірку джерела, аналіз формальних ознак документів, лінгвістичний аналіз змісту та стилю, технічну перевірку метаданих і контекстуальний аналіз. Критично важливим є принцип пріоритету достовірності над оперативністю: в умовах інформаційної війни швидка публікація неперевіреної інформації може завдати більшої шкоди, ніж її затримка на час верифікації.

Роль професійних фактчекінгових ініціатив є незамінною, однак вони стикаються з викликом асиметрії: швидкість поширення фейків перевищує можливості їхньої перевірки, а спростування досягає меншої аудиторії, ніж первинний фейк. Це вимагає не лише реактивного спростування, а й проактивного формування медіаграмотності суспільства.

Диференціація мовних практик залежно від типу тексту (нормативне написання в офіційних документах, написання з малої літери в неофіційних контекстах) демонструє гнучкість мовної політики, що поєднує формальну коректність з емоційним вираженням позиції. Ця гнучкість дозволяє суспільству зберігати мовні стандарти, водночас надаючи простір для символічного опору.

Мовний спротив не обмежується правописом, а є частиною багатовимірного процесу деколонізації, що включає лексичний (відмова від росіянізмів), ідеологічний (переосмислення концептів), символічний (мова як маркер ідентичності) та соціальний (формування спільноти через спільні практики) виміри.

Систематичний розвиток інфомедійної грамотності, що спирається на використання ефективних інтернет-ресурсів (освітні платформи, фактчекінгові

сайти, відеоконтент, інтерактивні інструменти), формує в молоді вісім ключових компетентностей: медіаграмотність, критичне мислення, інформаційну грамотність, цифрову грамотність, інформаційну безпеку, комунікативну грамотність, здатність створювати медіаконтент та навички участі у громадському житті через медіа.

Ці компетентності в сукупності формують критичне мислення, стійкість до маніпуляцій та навички безпечної поведінки в цифровому просторі. Медіаосвіта перетворюється з освітнього інструменту на елемент національної безпеки, що забезпечує когнітивну оборону суспільства. Однак її ефективне впровадження стикається з організаційними, змістовими, соціокультурними викликами та специфічними проблемами воєнного часу.

Систематична медіаосвіта створює колективний імунітет до ворожих наративів, тоді як низові мовні інновації є формою активного символічного спротиву. Саме поєднання формальної грамотності та неформального мовного опору формує повноцінну екосистему інформаційного суверенітету, утверджуючи національну ідентичність на всіх рівнях – від освітніх програм до щоденної комунікації.

Стійкість до інформаційних загроз має кілька взаємопов'язаних вимірів: когнітивний (здатність розпізнавати маніпуляції), емоційний (психологічна стійкість), соціальний (колективна протидія), технологічний (захищеність інфраструктури) та інституційний (спроможність державних та громадських органів). Кожен вимір потребує специфічних стратегій зміцнення, а їхня інтеграція створює комплексну систему захисту.

Посилення інформаційної грамотності суспільства, розвиток навичок критичного мислення та верифікації інформації, а також підтримка професійних фактчекінгових ресурсів є ключовими елементами забезпечення національної інформаційної безпеки України. Ефективна протидія інформаційним загрозам можлива лише за умови системної інтеграції інституційних та низових ініціатив, формальної освіти та неформальних практик опору, державної політики та громадського активізму.

Український досвід протидії російській дезінформації в умовах повномасштабної війни має не лише національне, а й міжнародне значення. Напрацьовані стратегії, методи та інструменти можуть бути адаптовані іншими країнами, що стикаються з подібними загрозами. Водночас Україна потребує продовження та поглиблення зусиль у цьому напрямі, оскільки інформаційна війна є довгостроковим викликом, що вимагає постійної уваги та інновацій.

Формування інформаційно стійкого суспільства – це не лише питання національної безпеки, а й інвестиція в майбутнє демократії, де громадяни здатні свідомо та критично сприймати інформацію, брати участь у публічних дискусіях на основі фактів та захищати власний інформаційний простір від маніпуляцій. Це завдання, що потребує зусиль усього суспільства – від державних інституцій до кожного громадянина.

3. СКЛАДАННЯ ОБЛІКОВОЇ КАРТКИ НДР

Формування облікової картки науково-дослідної роботи є обов'язковою складовою завершення етапу та забезпечує державну реєстрацію результатів наукової діяльності в УкрІНТЕІ. Цей процес вимагає чіткої відповідності нормативно-методичним вимогам та точності у формулюваннях.

У ході підготовки облікової картки (Registration Card) було систематизовано ключові параметри НДР:

1. Мета, об'єкт, предмет та методи дослідження.
2. Структурований опис етапів виконання роботи.
3. Основні наукові та практичні результати.

Заповнена та перевірена облікова картка є офіційним документом, що засвідчує виконання зобов'язань за етапом НДР та слугує підставою для закриття етапу в системі державного обліку.

Під час оформлення картки здійснено ретельне узгодження термінології, визначень і категоріального апарату, що забезпечує методологічну цілісність документа та відповідність сучасним вимогам наукової комунікації. Відповідно до стандартів впорядковано бібліографічні посилання, уточнено апарат цитування та структуру довідкових матеріалів.

Таким чином, облікова картка НДР є комплексним документом, який відображає структуровану інформацію про зміст, хід, результати й потенційні напрями застосування дослідження. Її підготовка забезпечує завершеність наукового циклу та створює основу для інституційної оцінки й подальшого впровадження розроблених наукових рішень у систему військової освіти.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження теоретично обґрунтовано й системно розкрито сутність, структуру та механізми формування ефективної професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії, що є одним із ключових викликів сучасного освітнього, культурного та комунікативного простору України.

З'ясовано сутність поняття «професійна мовна комунікація» як інтегрованого феномену, що поєднує мовну компетентність, комунікативну культуру, етичні норми спілкування та медіаграмотність. Уточнено, що в умовах інформаційної агресії професійна комунікація виконує не лише інструментальну, а й світоглядно-ціннісну функцію — стає чинником захисту національного інформаційного простору та збереження ідентичності.

Проаналізовано вплив інформаційної агресії на мовну свідомість, дискурсивні практики та комунікативну поведінку військовослужбовців. Визначено, що системне маніпулювання мовою, змістом і контекстом інформації спричиняє спотворення професійного мовлення, зниження рівня довіри до джерел, а відтак — деструкцію комунікативного середовища.

Охарактеризовано чинники ефективності професійної комунікації військовослужбовців в умовах інформаційних викликів. Показано, що ключовим ресурсом протидії інформаційним впливам є сформованість критичного мислення, мовної стійкості, комунікативної етики та здатності до рефлексії щодо власних мовних практик.

Надано рекомендації щодо формування ефективної професійної мовної комунікації, що охоплюють соціокультурний, емоційно-етичний та інформаційний компоненти. Рекомендації орієнтовані на розвиток професійно-комунікативної компетентності майбутніх офіцерів НГУ через інтеграцію традиційної мовної освіти з медіаосвітніми технологіями.

Розроблено методичні засади та педагогічні умови підготовки фахівців до ефективної професійної взаємодії в умовах інформаційної агресії: формування

медіакомпетентності, розвиток навичок аргументованого мовлення, використання дискусійних і проблемних методів навчання, створення освітнього середовища, заснованого на відкритості, довірі та критичному сприйнятті інформації.

Підкреслено важливість гуманітарного потенціалу мови як чинника зміцнення інформаційної безпеки держави. Мовна культура як носій національних цінностей виступає інструментом консолідації суспільства та духовного опору інформаційним маніпуляціям.

Основні підсумки етапу:

Наукова верифікація. Обговорення на засіданні профільної кафедри підтвердило актуальність та наукову цінність розробленої моделі професійної мовної комунікації. Експертна оцінка засвідчила відповідність результатів вимогам сьогодення та потребам сектору безпеки і оборони.

Концептуалізація результатів. Підготовка рукопису монографії дозволила систематизувати теоретичні та емпіричні напрацювання в єдиний науковий наратив. Монографія готова до публікації та слугуватиме методичною основою для підготовки офіцерських кадрів.

Документальне оформлення. Складання облікової картки НДР виконано відповідно до державних стандартів, що забезпечує легітимізацію результатів дослідження на національному рівні.

Виконані завдання повністю відповідають технічному завданню. Сформований науковий продукт (монографія, методичні рекомендації, звітна документація) готовий до розгляду вченою радою та подальшого практичного застосування для підвищення ефективності професійної комунікації військовослужбовців в умовах інформаційної агресії.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

До частини 1:

1. Український правопис : URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/ukrayinskij-pravopis-2019>. (дата звернення 25.05.2025).
2. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 136–141.
3. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети. Серія: Політика*. 2016. № 4 (41). С. 9–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_4.
4. Карашук А. Я. Інформація, інформаційні продукти, дискурс. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф. (04 квітня 2019 р.)*. Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. С. 55–57.
5. Комунікативна особистість військовослужбовця Національної гвардії України в сучасному соціальному контексті: монографія / Л. М. Пелепейченко, І. О. Лисичкіна, О. О. Лисичкіна, В. В. Посмітна та ін.; за ред. д. філол. наук, проф. Л. М. Пелепейченко. Харків : Національна академія НГУ, 2014. 221 с.
6. Комунікативні стратегії і тактики правоохоронців у сучасному соціальному контексті: монографія / Л.М. Пелепейченко, І.О. Лисичкіна, В.В. Посмітна та ін. ; за ред. д. філол. наук, проф. Л. М. Пелепейченко. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. 220 с.
7. Макаренко Л. П. Стратегічні комунікації як засіб запобігання та протидії інформаційним війнам. *Регіональні студії*. Гельветика, 2022. № 30. С. 75–81.
8. Нашинець-Наумова А. Ю. Інформаційна безпека: питання правового регулювання : монографія. Київ: Гельветика, 2017. 168 с.
9. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ у протидії інформаційній агресії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2019. Т. 3, № 40. С. 114–118.

10. Посмітна В. В. Комуникативна стратегія формування позитивного образу захисника як ефективний засіб протидії в інформаційній війні. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 березня 2024 р.)*. Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2024. С. 639–641.

11. Посмітна В. В. Мовнокомуникативна компетенція майбутнього офіцера-правоохоронця. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки: зб. наук. праць*. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012. Випуск 21. С. 134–143.

12. Посмітна В. В. Особливості сучасної антиукраїнської маніпулятивної пропаганди в текстах і заголовках російських інформаційних повідомлень. *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. С. 511–536.

13. Посмітна В. В. Способи ефективної комуникативної протидії силових структур інформаційній агресії у воєнний час. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XIX Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 листопада 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 89–91.

14. Посмітна В. В. Стратегія взаємодії між командирами й підлеглими у військово-професійній комунікації. *Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (26 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2024. С. 79–82.

15. Посмітна В. В. Упровадження комуникативної стратегії взаємодії між учасниками військового дискурсу в контексті стратегічних комунікацій. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Гельветика, 2024. Вип. 2 (209). С. 291–297.

16. Почепцов Г. Г. Токсичний інфопростір. Як зберегти ясність мислення і свободу дії. Київ : Vivat, 2021. 384 с.

До частини 2:

До підрозділу 2.1:

1. Кушнір В. С., Старченко М. В. Лінгвістична компетентність – запорука розвитку «SOFT SKILLS» майбутніх офіцерів. *Вісник післядипломної освіти*. 2023. Вип. 24 (53). С. 88–100. DOI: [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53))

2. Конєва М. З. Лінгвістична компетентність як важливий складник іншомовної комунікації майбутніх учителів іноземної мови. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Т. 31 (70), № 1, ч. 3. С. 28–33. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.1-3/05>

3. Коробка О. В. Формування соціолінгвістичної компетентності здобувачів освіти в умовах війни в Україні. *Технології, інструменти та стратегії реалізації наукових досліджень*. Київ: МЦНД, 2023. С. 230–232. URL: <https://archive.mcnd.org.ua> (дата звернення: 26.04.2025).

4. Сулік О. А. Методика формування соціокультурної компетентності в умовах багатомовного навчання в загальноосвітній школі : дис. на здобуття ступеня д-ра філософії за спец. 014 «Середня освіта (Іноземні мови)» / наук. керівник О. Б. Каневська ; Криворізький держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2023. 307 с. DOI: <https://doi.org/10.31812/123456789/7442>

5. Бондар А. Я. Аналіз концепту професійно орієнтованої – дискурсивної компетенції у контексті підготовки авіаційних фахівців. *Інноваційна педагогіка*, 2023. Вип. 55, т. 1. С. 41–44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/55.1.8>

6. Гладка О. Особливості формування іншомовної дискурсивної компетентності в умовах дистанційного навчання. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2023. Вип. 202. С. 118–123. DOI: <https://doi.org/10.36550/2522-4077-2022-1-202-118-123>

7. Левітіна Л. В. Стратегічна компетентність як визначник професійної компетентності майбутнього фахівця. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 2023. № 2 (26). С. 83–91. DOI: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2023-2-26-9>

8. Конотоп О. С. Навчально-стратегічна компетентність у контексті сучасних зарубіжних науково-методичних досліджень. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*, 2020. № 7 (163). С. 193–196. URL: <https://scholar.google.com.ua/> (дата звернення: 26.04.2025).

9. Григошкіна Я. В., Яненко І. В., Оверчук О. В. Мовні практики та комунікативний підхід у викладанні англійської мови: аналіз впливу на результативність навчання. *Вісник науки та освіти*, 2023. № 8 (14). С. 54–70. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8\(14\)-54-70](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-8(14)-54-70)

10. Будз І. Ф., Поченюк Я. В. Комунікативний підхід у навчанні граматики англійської мови. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. Т. 1, вип. 27. С. 156–159. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/27/part_1/26.pdf

11. Marshall S., Taylor W. The role of ICT in supporting various learning environments. *International Journal of Education and Development using Information and Communication Technology*, 2017. URL: <http://ijedict.dec.uwi.edu> Madej P., The use of ICT tools for teaching foreign languages in the military sector. *Security and Defence Quarterly* 2017. <https://doi.org/10.35467/sdq/103191>

12. Мирончук Н. М. Контекстний підхід у підготовці студентів до професійної діяльності у зарубіжній педагогічній теорії. *Креативна педагогіка*, 2018. Вип. 13. С. 95–101.

13. Риб'як В., Ревуцька С. Контекстний підхід до викладання англійської мови професійного спрямування. *Current trends and factors of the development of pedagogical and psychological sciences in Ukraine and EU countries* : International scientific and practical conference (September 25-26, 2020). Lublin, 2020. Part 2. С. 173–177.

14. Гладка І., Романюк В. Використання проблемних ситуацій у формуванні компетентності у говорінні на практичних заняттях з англійської мови. *Сучасні дослідження з іноземної філології. Методика викладання іноземних мов*, 2023. № 2 (24). С. 283–293. DOI: <https://doi.org/10.32782/2617-3921.2023.24.283-293>

15. Березнева І. М. Засоби організації проблемно-орієнтованого навчання на заняттях англійської мови у вищих військових навчальних закладах. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2019. Вип. 72, т. 1. С. 62–66.

URI: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/29903> (дата звернення: 16.04.2025).

16. Barreiros dos Santos L. A., Rodrigues Santos Loureiro N. A., Martins do Vale Lima J. M. Beyond training: the strategic importance of language skills for military personnel. *Security and Defence Quarterly*, 2019. Vol. 24, no. 2. P. 123–154. DOI: <https://doi.org/10.35467/sdq/108668>

17. Banyoi V., Kharkivska O., Shkurko H., Yatskiv M. Tools for Implementing Distance Learning during the War: Experience of Uzhhorod National University, Ukraine. *Arab World English Journal*, 2023. Special Issue on Communication and Language in Virtual Spaces. DOI: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4348364>

18. Проценко П. В. Формування дискурсивної культури майбутніх офіцерів засобами інноваційних технологій. *Академічні візії*, 2023. Вип. 18. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7832233>

19. Зайцев І. Підготовка майбутніх офіцерів Збройних Сил за кордоном: досвід та перспективи для української системи військової освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2021. № 6 (110). С. 104–119. DOI: <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2021.06/104-119>

20. Куришко Є. А. Аналіз досвіду впровадження військово-прикладних вправ в арміях провідних країн-членів НАТО. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*, 2022. № 9 (154). С. 50–54. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.9\(154\).12](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.9(154).12)

21. Марченко О. Г., Сидоренко І. І. Методологічні та теоретичні засади формування професійної культури офіцера як актуальна проблема військово-професійної підготовки. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*, 2022. № 88. С. 148–152.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.88.29>

22. Єрмілова Н. М. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Київ; Вінниця, 2018. 465 с. URL: https://vspu.edu.ua/faculty/imad/files/z/z_51.pdf (дата звернення: 26.04.2025).

23. Єсіпова О. О. Використання QR-кодів у процесі вивчення педагогічних дисциплін майбутніми інженерами-педагогами комп'ютерного профілю. *Авіація, промисловість, суспільство* : матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Кременчук, 14 травня 2020 р.). Кременчук, 2020. С. 219–220. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/14_05_2020_1/pdf/77.pdf (дата звернення: 26.04.2025).

24. Єфімов Д. В. Використання доповненої реальності (AR) в освіті. *Педагогічні науки: теорія та практика*, 2021. Вип. 2 (1). С. 219–225. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2021-1-2-34>

25. Козубцов І. М., Данилюк І. А., Краснобокий А. В., Вороная С. М. Перспективи використання технологій віртуальної реальності у процесі підготовки військових фахівців (тактичного рівня військової освіти) за сумісними стандартами НАТО. *Вісник науки та освіти*, 2023. № 11 (17). С. 770–784. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11\(17\)-770-784](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-11(17)-770-784)

26. Парій С. Г., Єсіпова О. О. Впровадження інноваційних технологій в навчальну діяльність майбутніх офіцерів. *Вісник науки і освіти*, 2024. № 7 (25). С. 942–952. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7\(25\)-942-952](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-7(25)-942-952)

27. Постоян Т. Г. Методичні рекомендації до практичних занять та організації самостійної роботи з навчальної дисципліни «Управління впровадженням інновацій у закладі освіти» : метод. реком. Одеса : Університет Ушинського, 2019. 19 с.

28. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/48105/> (дата звернення: 26.09.2025).

29. Михайло К., Дзюба П. Впровадження інноваційних технологій дистанційного навчання у підготовку майбутніх офіцерів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2023. № 1 (125). С. 291–301. URL: <https://pedscience.ssru.edu.ua/> (дата звернення: 26.04.2025).

30. Лютий В. Педагогічні умови формування мовної компетенції у офіцерів військових частин Національної гвардії України в процесі дистанційного навчання. *Молодий вчений*, 2021. № 6 (94). С. 168–178. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-6-94-34>

31. Харламенко В. Б. Упровадження інтерактивних методів навчання при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, 2015. Вип. 132. С. 231–234. URL: https://hpk.edu.ua/uploads/2024/03/Maket_Zb._nauk.prats_HPFK-4_2024.pdf (дата звернення: 26.04.2025).

До підрозділу 2.2:

1.1. Амеліна С.М., Аззоліні Л.С. та ін. Рамкова програма з німецької мови для професійного спілкування для вищих навчальних закладів України. Київ: Гете-Інститут, Ленвіт, 2006. 90 с.

2. Березнева І. Впровадження технологій інтерактивного навчання іноземної мови курсантів військового ВНЗ в умовах дистанційного навчання. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. № 71 (том 1). С. 233–238. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-34>

3. Гребенюк Л. Сутність і структура іншомовної компетентності майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Збірник наукових праць НАДПСУ. Серія «педагогічні науки»*. 2019. №1 (16). С. 70–80. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v16i1.690>

4. Єфімова О. М., Жицька С. А., Бецько О. С., Браєвська А. І., Буга С. Ю. Прогнозування ролі іншомовної підготовки військовослужбовців Збройних Сил України та Держспецзв'язку в контексті розвитку технологій та глобалізації. *Scientific practice: modern and classical research methods* : матеріали міжнар. наук.-

практ. конф., 14 лютого 2025 р., Бостон, США. С. 331–334. DOI: <https://doi.org/10.36074/logos-14.02.2025.071>

5. Канова Л.П. Програма організації педагогічного експерименту професійної іншомовної підготовки офіцерів Збройних Сил України. *Техніка і наука*. 2024. № 1(29). С. 469–478. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1\(29\)-469-478](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-1(29)-469-478)

6. Лещенко А. В., Місце іноземної мови в підготовці кадрів для потреб сил сектору безпеки держави. *Службово-бойова діяльність сил сектору безпеки держави: сучасний стан, проблеми та перспективи* : зб. тез IV всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 31 жовтня 2022 року). Х.: НАНГУ, 2022. С. 59–60.

7. Марченко Н.В. Вивчення іноземної мови, перекладацька діяльність та міжмовна комунікація в європейському контексті. *Вісник СумДУ. Серія Філологія*. Том 2. 2007, № 1'2007. С. 117–123.

8. Рябовол Л. Т. Система іншомовної підготовки у Збройних Силах України. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. № 216. С. 70–76. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-216-70-76>

9. Твердохліб Ю. М. Застосування сучасних інформаційних комп'ютерних технологій та спеціальних посібників з іноземної мови при підготовці професійного спрямування курсантів немовних спеціальностей вищих військових навчальних закладів. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2023. № 4. С. 31–39. DOI: <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2023.4.5>

10. У 2024 році кількість військових на мовних курсах ВВНЗ зросла на 14%. МОУ. URL: <https://mod.gov.ua/news/u-2024-roczy-kilkist-vijskovih-na-movnih-kursah-vvnz-zroslo-na-14> (дата звернення: 23.09.2025).

11. Шмідт Т. Методи формування міжкультурної компетентності у майбутніх військових фахівців. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки*. 2025. № 41 (2). С. 169–181. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v41i2.1867>

12. Backgrounder. Interoperability for Joint Operations. NATO. July 2006. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120116_intero

perability-en.pdf (дата звернення: 21.09.2025).

13. Baxtiyorova, S. Language teaching methods for integrating general and specific terminology in the military field. *The Lingua Spectrum*. 2025. №6 (1). С. 266–270. URL: <https://lingvospektr.uz/index.php/lnjsp/article/view/928>

14. Course Catalogue. Nordic Defense Cooperation. URL: https://www.nordefco.org/files/NORDEFECO_2023_COURSE_CATALOGUE.pdf (дата звернення: 21.09.2025).

15. Military volunteers from over 50 countries serve in International Legion of Ukraine's Defence Intelligence – video. *Ukrainska Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/03/7/7445380/> (дата звернення: 19.09.2025).

16. Prins M., Graaff R., Hagar T., Wilson J. The sergeants speak: A language needs analysis of the Royal Netherlands Army. *Dutch Journal of Applied Linguistics*. 2025. P. 1-15 URL: https://research-portal.uu.nl/files/267402483/DuJAL14847_text.pdf

17. Siegel A., Vance M., Nilsson D. Military English language education: a scoping review of 30 years of research. *Innovation in Language Learning and Teaching*. 2024. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17501229.2024.2370986>

18. Speaking the Same Language: How LEAP / ACE Strengthens Multinational Missions. AFCLC. 28.02.2025. URL: <https://surl.li/kbfgnp> (дата звернення: 20.09.2025).

19. SAMM. DSCA Manual. URL: <https://samm.dsca.mil/> (дата звернення: 23.09.2025).

20. STANAG 6001 – Language Proficiency Levels (Ed.5). *BILC*. URL: <https://natobilc.org/stanag-6001/> (дата звернення: 23.09.2025).

21. Балабін В.В. Визначення поняття «військовий переклад». *Філологічні трактати*. Серія: Мовознавство. 2018. № 3. Т. 10. С. 7–14.

22. Балабін В.В. Загальнонаукові основи теорії військового перекладу. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського*.

Серія : Філологія. Соціальні комунікації. 2018. № 1. Т. 29 (68). С. 85–89.

23. Білан М.Б. Лексико-семантичні проблеми військового перекладу. Київ : Логос, 2010. 244 с.

24. Бугайчук О.В. Особливості міжкультурної комунікації у військово-професійному середовищі. Computer-integrated technologies of automation of technological processes : proceedings of the X International Scientific and Practical Conference. (Hamburg, November 8th 2024). Hamburg, 2024. P. 163–166.

25. Івашкевич Е.Е. Психологічний зміст перекладацької діяльності. *Проблеми сучасної психології* : збірник наук. праць К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України. Кам'янець Подільський : Аксіома. 2016. Вип. 34, С. 116–128.

26. Лісовський В.М. Військово-технічний переклад (англійська мова) : підручник / за ред. В.В. Балабіна. Київ : ВІКНУ, 2010. 950 с.

27. Магда Є. Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 5. С. 138-142. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nzizvru_2014_5_29 (дата звернення: 09.09.2025).

28. Основи військового перекладу: (англ. мова) : підручник / В.В. Балабін, В.М. Лісовський, О.О. Чернишов; за ред. В.В. Балабіна. Київ : Логос, 2008. 587 с.

29. Черноватий Л., Ольховська А. Компонентна модель технологічної компетентності майбутнього фахівця з усного перекладу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022, № 1. Т. 87. С. 320–335.

30. Янчук С.Я. Теорія військового перекладу в Україні: стан, проблеми, перспективи. *Мовні концептуальні картини світу*. 2013. Вип. 43 (4). С. 328–335.

31. Baker M. In other words: A coursebook on translation. Routledge : London / New York, 2011. 352 p.

32. Baker M. Translation and Conflict: A narrative account. Routledge : Taylor & Francis Group, 2018. 204 p.

33. Beaulieu M.J. U.S. Army Machine Foreign Language Translation System (MFLTS) Capability Update and Review. *Association for Machine Translation in the Americas: Government MT User Program* : Proceedings of the 10th Conference, (October 28-November 1, San Diego, California, USA). 2012. URL: <https://aclanthology.org/2012.amta-government.1.pdf> (дата звернення: 20.09.2025).
34. Bhabha H. *The Location of Culture*. Routledge : London, 1994. 285 p.
35. Farnsworth B. 10 Most Used Eye Tracking Metrics and Terms. URL: <https://imotions.com/blog/learning/10-terms-metrics-eye-tracking/?srsltid=AfmBOoqgu4A9mEm9v0NbfCKJwRsZsy3Y3EDQFFaKnA48SSLbda5Z9uc1> (дата звернення: 19.09.2025).
36. García A. *The Neurocognition of Translation and Interpreting*. Benjamins Translation Library, 2019. 268 p.
37. Gile D. *Basic concepts and models for translator and interpreter training*. John Benjamins Publishing Company, 1995. 283 p.
38. Giles K. *Handbook of Russian Information Warfare* NATO Defense College Rome, November 2016 90p. electronic edition URL: https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/NDC%20fm_9.pdf (дата звернення: 23.09.2025).
39. Halverson, S. L. *Cognitive Translation Studies: Developments in theory and method*. Translation and cognition : John Benjamins Publishing Company, 2010. P. 349–369).
40. Hatim B., Mason I. *The Translator as Communicator*. Routledge : London / New York, 1997. 230 p.
41. IAPTI Code of Ethics. URL: <https://www.iapti.org/code-of-ethics/> (дата звернення: 09.09.2025).
42. Kirichenko D. *Artificial intelligence's growing role in modern warfare*. URL: <https://warroom.armywarcollege.edu/articles/ais-growing-role/> (дата звернення: 15.09.2025).
43. Kövecses Z. *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge : Cambridge University Press, 2005. 314 pp.

44. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors we live by*. Chicago : University of Chicago Press, 1980. 242 p.
45. Moneus A. Addressing the Role of Female Interpreters in Supporting Humanitarian Context. *Arab World English Journal For Translation and Literary Studies*. 2022. No. 6 (4), P.66–78.
46. NATO Standardization Agreement STANAG 6001. URL: <https://natobilc.org/wp-content/uploads/2024/11/6001EFed05.pdf> (дата звернення: 15.09.2025).
47. Newmark P. *A Textbook of Translation*. London : Prentice Hall, 1988. 292 p.
48. Nida E., Taber Ch. *The Theory and Practice of Translation*. Brill : The United Bible Societies, 1982. 218 p.
49. Pilz K., Mahmood Y., Heim L. AI's power requirements under exponential growth. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3572-1.html (дата звернення: 20.09.2025).
50. Schaeffer M., Carl M. *Shared Representations and the Translation Process: A Recursive Model*. *Translation and Interpreting Studies 8:2* : John Benjamins Publishing Company, 2013. 190 p.
51. Sperber D., Wilson D. *Relevance: Communication and Cognition*. 2nd edition. Blackwell, 1995. 326 p.
52. *The Defence Horizon Journal : Aspects of Cognitive Warfare* URL: https://tdhj.org/wp-content/uploads/2024/11/2024_TDHI-Hybrid-CoE-Cognitive-Warfare-2024_web-v2.pdf (дата звернення: 20.09.2025).
53. Venuti L. *The Translator's Invisibility: a History of Translation*. Routledge : London, 1995. 353 p.
54. Venuti L. *The Scandals of translation: Towards an Ethics of Difference*. Routledge, 1998. 189 p.
55. Xiao, K. & Muñoz, R. . *Cognitive Translation Studies: Models and methods at the cutting edge*. *Linguistica Antverpiensia, New Series: Themes in Translation Studies*. 2020. No. 19. P. 1–24.
56. <https://www.rand.org/> (дата звернення: 20.09.2025).

57. <https://www.westpoint.edu/academics/departments/english-and-world-languages> (дата звернення: 25.09.2025).

До підрозділу 2.3:

1. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2013 № 876-VII. Відомості Верховної Ради, 2014, № 17, ст. 594. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/876-18>.

2. Доктрина зі стратегічних комунікацій : затверджена Головнокомандувачем ЗСУ від 12.10.2020. Управління стратегічних комунікацій апарату Головнокомандувача Збройних Сил України. 30 с.

3. Доктрина з публічного спілкування Національної гвардії України : Наказ Командувача НГУ від 28.11.2022 № 423. URL : <vkr-11-0001.02-doktryna-z-publichnogo-spilkuvannya-ngu.pdf>

4. Доктрина стратегічних комунікацій Національної гвардії України : затверджена наказом командувача НГУ від 22.11.2021 № 541. Департамент персонального штабу Головного управління Національної гвардії України. 27 с.

5. Комунікаційна стратегія Збройних Сил України : затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України від 22.02.2023. Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України. 15 с.

6. Бойко О. Д. Пропаганда. *Політична енциклопедія* / Редкол.: Ю. А. Левенець, Ю. І. Шаповал та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. 610 с.

7. Войтович Н. Створення фейкових новин: новий шлях інформаційної війни. *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*. 2014. Вип. 39 (1). С. 42–47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29__9.

8. Гапій В. Е. Пропаганда як інструмент впливу на підсвідомість людини в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1. С. 636–641. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1\(2\)__20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_1(2)__20).

9. Горбань Ю. О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*.

2015. № 1. С. 136–141.

10. Дубов Д. В. Стратегічні комунікації: проблеми концептуалізації та практичної реалізації. *Стратегічні пріоритети. Серія : Політика*. 2016. № 4 (41). С. 9–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_4

11. Жук О., Савчук Н., Гапончук О. Роль соціальних комунікацій у формуванні стереотипів поведінки та мислення. *Перспективи та інновації науки*. 2023. № 12 (30). С. 646–658.

12. Карашук А. Я. Інформація, інформаційні продукти, дискурс. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави* : зб. тез наук. доп. наук.-практ. конф (04 квітня 2019 р.). Київ : Нац. акад. СБУ, 2019. С. 55–57.

13. Кудрявцева Л. О., Дядечко Л. П., Дорофєєва О. М. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*, 2005. № 1. С. 58–66.

14. Лизанчук В. В. Антиукраїнська інформаційна агресія в телерадіопросторі Росії та України. *Наукові записки Інституту журналістики : науковий збірник / за ред. В.В. Різуна*. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2014. Том 56. Липень – вересень. С. 13–21.

15. Литвиненко О. В. Інформаційні впливи та операції. Теоретико-аналітичні нариси : монографія. Київ : НІСД, 2003. 240 с.

16. Ліпкан В. А. Поняття та структура стратегічних комунікацій на сучасному етапі державотворення. URL : <http://lipkan.com/ponyattya-ta-struktura-strategichnih-komunikatsij-nasuchasnomu-etapi-derzhavotvorennya/>.

17. Макаренко Л. П. Стратегічні комунікації як засіб запобігання та протидії інформаційним війнам. *Регіональні студії* : наук. журнал Держ. вищого навч. закладу «Ужгородський національний університет». Видавн. дім «Гельветика», 2022. № 30. С. 75–81.

18. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ICCPR). URL: http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htm.

19. Ожеван М. А., Шевченко О. В. Війна інформаційна. *Українська дипломатична енциклопедія / Редкол. : Л. В. Губерський (голова) та ін.* Київ :

Знання України. 2004. 760 с.

20. Омельченко М. І., Посмітна В. В. Брифінг військового керівника у воєнний час: загальні цілі, особливості організації та комунікації. *Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (26 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Нац. гвардії України, 2024. С. 114–117.

21. Орехов В. В. Маніпуляційні технології масмедіа як реальна загроза сьогодення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69). 2019, № 1. Ч. 2. С. 138–142.

22. Пелепейченко Л. М. Стратегічні комунікації силових структур України в сучасному соціальному контексті. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. Київ : Нац. акад. СБУ, 2017. № 1 (21). С. 34–41.

23. Пелепейченко Л. М., Посмітна В. В. Мовний вплив у військовому дискурсі : монографія. Харків : Національна академія НГУ, 2014. 150 с.

24. Полторака С. Т., Пелепейченко Л. М., Посмітна В. В., Ревуцька С. М. Мовна комунікація в діяльності сил охорони правопорядку : навч. посіб. / за заг. ред. С. Т. Полторака. Харків : Акад. ВВ МВС України, 2013. 114 с.

25. Посмітна В. В. Вплив мовних стереотипів на сучасну професійну комунікацію у військовій сфері. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 71, том 3. С. 137–142.

26. Посмітна В. В. Комунікативні способи протидії силових структур викликам інформаційної війни. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації* : науковий журнал. Київ : ТНУ імені В. І. Вернадського, 2020. № 1. Том 31 (70). С. 133–137.

27. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики українських військових ЗМІ в протидії інформаційній агресії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія* : зб. наук. праць. Одеса : МГУ,

2019. № 40, том 3. С. 114–118.

28. Посмітна В. В. Комунікативна стратегія формування позитивного образу захисника як ефективний засіб протидії в інформаційній війні. *Актуальні проблеми діяльності складових сектору безпеки і оборони України в умовах особливих правових режимів: поточний стан та шляхи вирішення* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (28 березня 2024 р.). Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2024. С. 639–641.

29. Посмітна В. В. Комунікативні стратегії та тактики мас-медійного дискурсу в аспекті потенційної загрози деструктивного мовного впливу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія* : зб. наук. праць. Одеса : МГУ, 2019. № 39, том 3. С. 123–126.

30. Посмітна В. В. Методи інформаційної агресії проти України. *Службово-бойова діяльність сил сектору безпеки держави: сучасний стан, проблеми та перспективи* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 жовтня 2022 року). Вінниця : Національна академія Національної гвардії України, 2022. С. 80–81.

31. Посмітна В. В. Особливості антиукраїнської маніпулятивної пропаганди в сучасних умовах. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія* : зб. наук. праць. Одеса : МГУ, 2023. № 59, том 3. С. 35–39.

32. Посмітна В. В. Особливості сучасної антиукраїнської маніпулятивної пропаганди в текстах і заголовках російських інформаційних повідомлень. *Trends in the development of philological education in the era of digitalization: European and national contexts* : Scientific monograph. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. С. 511–536.

33. Посмітна В. В. Підготовка військовослужбовців НГУ до комунікативної взаємодії з медіа та громадськістю в сучасних умовах інформаційної війни. *Роль і місце соціально-гуманітарних та правових дисциплін в системі підготовки військовослужбовців Національної гвардії України* : матеріали круглого столу КІ НГУ (30 листопада 2023 р.). Київ :

Київський інститут Національної гвардії України, 2023. С. 123–125.

34. Посмітна В. В. Пріоритетність кооперативних комунікативних стратегій та особливості їх мовної реалізації у професійній комунікації представників сектору безпеки та оборони. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Соціальні комунікації* : науковий журнал. Київ : ТНУ імені В. І. Вернадського, 2025. № 1. Том 36 (75). Ч. 2. С. 185–189.

35. Посмітна В. В. Способи ефективної комунікативної протидії силових структур інформаційній агресії у воєнний час. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали ХІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (24 листопада 2023 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. С. 89–91.

36. Посмітна В. В. Стратегічний наратив у доктринах стратегічних комунікацій силових структур. *Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві* : матеріали ХІ Міжнародної наукової конференції (30 квітня 2024 р.). Харків : Національна академія НГУ, 2024. С. 79–81.

37. Посмітна В. В. Стратегія взаємодії між командирами й підлеглими у військово-професійній комунікації. *Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (Київ, 26 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2024. С. 79–82.

38. Посмітна В. В. Упровадження комунікативної стратегії взаємодії між учасниками військового дискурсу в контексті стратегічних комунікацій. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 2 (209). С. 291–297.

39. Посмітна В. В. Формування позитивного образу захисника в сучасному медійному дискурсі як ефективний засіб протидії в інформаційній війні. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали

XX Всеукраїнської науково-практичної конференції (31 жовтня 2024 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 145–147.

40. Посмітна В. В. Чинники ефективності мовного впливу на колективну свідомість військовослужбовців. *Наукові записки. Серія : Філологічні науки*. Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2025. № 2 (213). С. 345–350.

41. Почепцов Г. Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття : монографія. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 260 с.

42. Почепцов Г. Г. Росія і Україна у співставленні їх комунікативно-пропагандистських можливостей. URL: <http://osvita.mediasapiens.ua/material/33291>.

43. Різун В. В., Непійвода Н. Ф., Корнєєв В. М. Лінгвістика впливу : монографія. Київ : Видавн.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. 148 с.

44. Різун В. В. Теорія масової комунікації : підруч. для студ. галузі 0303 «журналістика та інформація». Київ : ВЦ «Просвіта», 2008. 260 с.

45. Сенченко М. І. Інформаційна агресія та її вплив на культуру. *Вісник Книжної палати*. 2009. № 12. С. 3–7. URL: <https://www.ar25.org/article/informaciyna-agresiya-ta-yiyi-vplyv-na-kulturu-chastyna-1.html>.

46. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / В. М. Петрик, М. М. Присяжнюк, Л. Ф. Компанцева та ін. ; за заг. ред. Є. Д. Скулиша. 2-ге вид. Київ : ЗАТ «ВІПОЛ», 2011. 248 с.

47. Теоретичні та практичні аспекти стратегічних комунікацій Національної гвардії України : монографія / Л. М. Пелепейченко, Л. Ф. Компанцева, І. О. Лисичкіна, В. В. Посмітна та ін. ; за ред. д. філол. наук, проф. Л. М. Пелепейченко. Харків : Національна академія НГУ, 2017. 360 с.

48. Черниш Р. Ф. Фейк як один із інструментів негативного впливу на національну безпеку України в умовах ведення гібридної війни. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 109-114. URL :

http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2019_2_21.

49. Шклярчук М. Г. Стратегічні комунікації у системі державного управління України : дис. на здоб. наук. ступ. к. держ. упр. 25.00.02 / МАУП. Київ, 2018. 230 с.

50. Kozak, V., Posmitna, V., Shutenko, S., Leshchenko, A., Romaniuk, V. (2023). Language legislation in the era of independence: sociolinguistic dimension. *Amazonia Investiga*, 12(68), 294–302. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.68.08.27>

51. Libicki Martin C. What Is Information Warfare? National Defense University. Institute for National Strategic Studies. 1995. 110 p.

52. Sheremet, O. S., Voluiko, O. M., Posmitna, V. V., Poda, T., Bidzilya, Y. M. (2021). Political and legal aspects of the information warfare. *Amazonia Investiga*, 10(45), 31-41. <https://doi.org/10.34069/AI/2021.45.09.3>.

53. Stein G. J. AWC Information Warfeare. URL : http://www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/apj95/spr95_files/stein.htm

До підрозділу 2.4:

1. Браїлян Є. С. Дослідження *Chatham House*: Українську інформаційну стійкість недооцінили й у Росії, і на Заході. URL: <https://surl.li/nlrkfh> (дата звернення: 01.10.2025).

2. Вас вітає Карпівський ліцей.

URL: <https://karpovka.jimdofree.com/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD/%D1%80%D1%96%D0%BA-%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8/> (дата звернення: 01.10.2025).

3. Мовний аналіз сучасних медіатекстів та їх роль у формуванні громадської думки / О. В. Грищенко та ін. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. Вип. 31. С. 157–162.

4. Грищенко О., Любченко О. Деколонізація національної ідентичності в умовах війни. Київ : Інститут філософії НАН України, 2023. 234 с.

5. Типологія інтернет-ресурсів для розвитку інфомедійної грамотності молоді / Друшляк М. Г. та ін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Том 88, № 2. С. 94–112.

6. Козак В. А. Еволюція правопису топоніму *Росія* в контексті російсько-української війни. *Формування ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії* : матеріали круглого столу, м. Київ, 28 лют. 2025 р. / Київський інститут Національної гвардії України. Київ, 2025. С. 251–255.

7. Закон України «Про медіа».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 02.10.2025).

8. Застереження від неправдивих призовів на військову службу. Офіс у справах іноземців. URL: <https://surl.li/fetdzt> (дата звернення: 05.10.2025).

9. Іванова С. М. Медіаграмотність як фактор протидії інформаційній агресії. *Вісник Київського національного університету*, 2023. № 2. С. 45–52.

10. Ковальчук О. П. Цифрова безпека в умовах гібридної війни. Київ, 2024. 268 с.

11. Наказ № 770 Про затвердження Правил носіння, зберігання та перевезення вогнепальної зброї і боєприпасів до неї цивільними особами, які беруть участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації або інших держав. URL: <https://mvs.gov.ua/normativno-pravovi-akti/nakaz-mvs-vid-18112024-770> (дата звернення: 05.07.2025).

12. Написання назв «російська федерація». Національна комісія зі стандартів державної мови. URL: <https://mova.gov.ua/news/napysannia-nazv-rosiiska-federatsiia> (дата звернення: 05.10.2025).

13. У перший день року – день надій та сподівань – росія несе горе та смерть. МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/u-persii-den-roku-den-nadii-ta-spodivan-rosiia-nese-gore-ta-smert> (дата звернення: 05.10.2025).

14. Козак В. А. Помилки в інформаційному просторі як засіб привернення уваги й причина спотворення змісту. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 35(74), 3, 20–24.

15. Козак В. А. Особливості висвітлення авіакатастрофи в місті Бровари на сайті «24 каналу». *Сучасні тенденції розвитку вищої освіти та академічного партнерства в умовах воєнного стану*, 2023. Вип. 31, т. 2. С. 47–54.

16. Крайня В. Опублікована низкою українських медіа й ТГ-каналів новина про смерть Чарльза III виявилась фейком. *Детектор медіа*. 18.03.2024. URL: <https://detector.media/infospace/article/224317/2024-03-18-opublikovana-nyzkoou-ukrainskykh-media-y-tg-kanaliv-novyna-pro-smert-charlza-iii-vuyavylas-feykom/> (дата звернення: 05.10.2025).

17. Лизанчук В. В. «Русский мір» і «руський мір» – достеменно різні поняття. *Голос України*. 16.08.2022. URL: <http://www.golos.com.ua/article/363341> (дата звернення: 05.06.2025).

18. Мазуренко А., Ткач М. Інформація про російський паспорт Олександра Лієва не відповідає дійсності. *Українська правда*. 02.02.2023. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/02/2/7387667/> (дата звернення: 05.10.2025).

19. Мирошниченко І. Порушення мовних норм як засіб стиснення структури та змісту медіатексту. *Південний архів: збірник наукових праць*. Херсон, 2022. Вип. 89. С. 212–215.

20. Михайлів В. Фейковий документ про приєднання міста Суджа та Суджанського району Росії до складу Сумського району. URL: <https://surl.li/jyxrft> (дата звернення: 05.10.2025).

21. На сторінках Верховної Ради поширили фейк про українську мову. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/sotsmerezhi/post/31388/2023-03-13-na-storinkakh-verkhovnoi-rady-poshyryly-feyk-pro-ukrainsku-movu/> (дата звернення: 05.10.2025).

22. «Новий канал» через ChatGPT поширив фейкову біографію Олеся Гончара. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/31588/2023-04-04-novyy-kanal-cherez-chatgpt-poshyryv-feykovu-biografiyu-olesya-gonchara/> (дата звернення: 05.10.2025).

23. Рєзнік О. М. Фейкові збори коштів для Збройних Сил України як один із сучасних видів шахрайства. *Європейські перспективи*. 2024. № 3. С. 300–306.

24. Скриншот фото. Twitter.

URL: <https://twitter.com/OlenaDub/status/1614952399348588544> (дата звернення: 05.03.2025).

25. Сухорольська І., Климчук І. Громадська (публічна) дипломатія в умовах агресивної війни Росії проти України. *Вісник Львівського університету*. 2022. Вип. 43. С. 322–331.

26. У проєкті «По той бік новин» стверджують, що Дуда не називав Україну «потопельником». *Детектор медіа*.

URL: <https://detector.media/infospace/article/217096/2023-09-20-u-proiekti-ro-toy-bik-novyn-stverdzhuyut-shcho-duda-ne-nazyvav-ukrainu-potopelnykom/> (дата звернення: 05.03.2025).

27. «Українська мова – третя за милозвучністю у світі» – це фейк. *Освіторія*.

URL: <https://osvitoria.media/experience/ukrayinska-mova-druga-za-mylozvuchnystyu-u-sviti-tse-fejk/> (дата звернення: 05.10.2025).

28. Фотофейк: Монумент Батьківщина-мати одягли у вишиванку. *VoxUkraine*. URL: <https://voxukraine.org/fotofejk-monument-batkivshhyna-maty-odyagly-u-vyshyvanku> (дата звернення: 05.02.2025).

29. Центр протидії дезінформації при РНБО України. *Telegram-канал*. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/11594> (дата звернення: 05.10.2025).

30. Чернігівщину знову обстріляли з території росії. МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/chernigivshhinu-znovu-obstrilyali-z-teritoriyi-rosiyi> (дата звернення: 05.10.2025).

31. Шульська Н. М., Зінчук Р. С., Башманівський В. І. Фейкоінструментарій ведення інформаційної війни в Україні: на матеріалі мови сучасних медіа. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Том 34 (73), № 1, частина 2. С. 274–279.

32. Шульська Н. М., Римар Н. Ю. Лексична культура місцевих ЗМІ: аналіз типових лінгвоанормативів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2022. № 54. С. 122–126.

33. Штучний інтелект у медіа: програми пишуть новини, але не замінюють журналістів. *Детектор* *медіа*.

URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/27732/2021-07-11-shtuchnyu-intelekt-u-media-programy-pyshut-novyny-ale-ne-zaminyuyut-zhurnalistiv/> (дата звернення: 05.10.2025).

34. Штучний інтелект. Як росія використовує ШІ в інформаційній війні. *Як не стати овочем*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-aDKCVcKw> (дата звернення: 05.02.2025).

35. Giles K. Handbook of Russian Information Warfare. NATO Defense College Fellowship Monograph. Rome, 2016. 76 p.

36. Giles K. Russian cyber and information warfare in practice. URL: <https://surl.li/egjaic> (дата звернення: 02.02.2025).

37. Lasswell H. D. Propaganda Technique in World War I. New York, 1938. 233 p. URL: <https://surl.li/rcrx34> (дата звернення: 04.01.2025).